

Omslag: Leidsche Rijn; een stel neemt wat folders door, op de informatiemarkt
foto: Hollandse Hoogte.

692 Het grondbeleid is door de steeds schaarser wordende ruimte weer volop in beweging. Daarbij is het **gemeentelijk voorkeursrecht** een belangrijk instrument. Een overzicht van de complexe stand van zaken van de op 1 september 2002 in werking getreden reparatiewet, en het wetsvoorstel dat het voorkeursrecht uitbreidt tot alle gemeenten.

710 In tijden van verandering is een **duidelijke strategie**, hoe moeilijk ook, noodzakelijk. Die vergt niet altijd eindeloze vergaderingen over loze plannen. Het kan ook een goed gesprek bij de open haard inhouden, over de *mission statement*. En wat te denken van een 'prestatiecontract per sectie'?

714 Wie wil er niet werken aan een **project van juridische ontwikkelingshulp**, als juridisch adviseur voor regeringen of juridische beroepsgroepen? Je doet iets nuttigs en het kantoor kan er ook wat aan hebben. 'Praktijkervaring wordt hoog aangeslagen.'

In de volgende nummers

- ▶ Kroniek gezag
- ▶ Gemeenschap van goederen op de helling
- ▶ Wanneer producties overleggen?
- ▶ Europees arrestatiebevel
- ▶ Voeren van verweer in kort geding
- ▶ Wanbeleid vestigt geen aansprakelijkheid
- ▶ Staatssteun en voetbalclubs
- ▶ Advocaten die advocaten bijstaan

ARTIKELEN

- 692** Ontwikkelingen in het gemeentelijk voorkeursrecht
Jan Frans de Groot
- 702** Kroniek insolventierecht 2002, deel II
Georg van Daal, Menno van Oostveen, Jeroen Rommes en Ilan Spinath
- 710** Het managen van een maatschap III: over strategie
Christ'l Dullaert en Monique van de Griendt
- 714** Meewerken aan juridische ontwikkelingshulp
Lucien Wopereis

OPINIE

- 718** ▶ Evaluatie boekhoudverordening geëvalueerd
▶ Stoppen met loonbetaling bij schorsing

VASTE RUBRIEKEN

- 682 ACTUALITEITEN**
- ▶ Donner: tappraktijk niet onrechtmatig
 - ▶ De advocaat als ambtenaar
 - ▶ Enige opmerkingen over de emancipatie van de rechtspersoon, *Joost Beversluis*
 - ▶ Een frivole rechtszaak
 - ▶ 'Uitgekleed door advocaat', *Ewoud Sanders*
 - ▶ Jaarvergadering American Bar Association
 - ▶ Notaris in loondienst
 - ▶ Reprorechtregeling: vervolg
- 720 IKS IS PLEITE**
Floris Tilanus
- 721 REACTIES & BRIEVEN**
- ▶ Converseerlust en regeldrift
 - ▶ Bezoek Ordevergadering per trein?
 - ▶ En de standing?

729 DISCIPLINAIRE BESLISSINGEN

VAN DE ORDE

- 681** Van de deken: N.N.
- 722** Permanente opleiding
- 727** Uitspraken geschillencommissie

DE JONGE PETERS REMMELINK ADVOCATEN

Je houdt van lowaliteit, niet van middelmaat.
Je zoekt dynamiek, geen routine.
Je hebt affiniteit of ervaring met de Letselschadepraktijk.

De wereld van JPR Advocaten

Onze wereld staat voor je open.
De wereld van JPR advocaten.
Boeiend, enerverend en spraakmakend.

Stagiair/Medewerker Letselschadepraktijk (fulltime)

voor vestiging Deventer

Interesse?

Stuur je persoonlijke brief en cv naar
JPR Advocaten, t.a.v. afdeling P&O,
postbus 2121, 7500 CC Enschede.

Je kunt ook mailen naar p&o@jpr.nl.

Je hoort snel van ons!

Meer informatie over JPR en JPR-vacatures:
www.jpr.nl

De Jonge Peters Remmelink Advocaten vind je in
Deventer, Doetinchem, Enschede, Gronlo en Zutphen.

N.N.

Jeroen Brouwer

Nomen Nescio. De naam weet ik niet.

Recent is in de pers verslag gedaan van toenemend gebruik van klanten-ranglijsten of – zo u wilt *league tables* – als marketingtool. Met toestemming van de cliënt lijken deze lijstjes niet in strijd met de Verordening op de Publiciteit. Goed of slecht, als er maar over je wordt geschreven. Ik weet niet of deze wat sleetse reclameregels door iedereen wordt gedeeld.

‘Topadvocaten klant suspect bureau’, kopte *NRC Handelsblad* onlangs. De kwestie betrof opnieuw het onrechtmatig handelen door één handelsinformatiebureau (zie *Advocatenblad* 2003-13, 27 juni 2003, p. 551, en de volgende pagina’s in dit nummer).

Het College Bescherming Persoonsgegevens (CBP) heeft – samengevat – geoordeeld dat het bureau, onder meer in opdracht van advocaten, in strijd met de wet, persoonsgegevens verzamelt. De nieuwsaarde van de *NRC*-publicatie zat ’m vooral in het publiekelijk noemen van bepaalde kantoren. Wie en met welk motief de anonimiteit heeft doorbroken die in het rapport nog is betracht, maakte de publicatie niet duidelijk. Geruststellend is natuurlijk dat woordvoerders van de kantoren verklaarden niet of niet langer te willen werken met een bureau dat zich niet aan de wet houdt. Alle reden om goede trouw te vooronderstellen.

Inmiddels heeft het CBP overigens de gedragscode van de Nederlandse Vereniging van Handelsinformatiebureaus (NVH) voorzien van een goedkeurende verklaring. U weet nu met wie u wél in zee kunt.

De twee jaar oude Wet bescherming persoonsgegevens dwingt overigens ook de Orde tot actie. De Orde verwerkt mogelijk deels meldplichtige persoonsgegevens en onderzoekt nu of een gedragscode of privacyreglement op moet worden gesteld.

Het CBP doet meer. Op verzoek van de Nederlandse Vereniging van Strafrechtadvocaten en enkele individuele advocaten is een onderzoek ingesteld. Naar de waarborgen voor de vertrouwelijke communicatie van advocaten met cliënten, waarvan de telefoongesprekken door de politie afgeluisterd worden. De conclusie laat aan duidelijkheid niets te wensen over. De huidige werkwijze ten aanzien van het opnemen, registreren, uitwerken en kennismaken van vertrouwelijke telecommunicatie wordt als *onrechtmatig* beoordeeld.

Het College beveelt aan dat het Openbaar Ministerie een systeem van nummerherkenning invoert. Gesprekken waaraan advocaten in hun

hoedanigheid deelnemen kunnen dan worden voorgeselecteerd. Advocaten zouden er goed aan doen bij aanvang van het gesprek ondubbelzinnig duidelijk te maken dat in hoedanigheid aan het gesprek wordt deelgenomen en dat het uiteraard om vertrouwelijke communicatie met de cliënt gaat.

Eén dag na verschijning van het rapport heeft het Tweede-Kamerlid Jan de Wit (SP) vragen aan de minister gesteld. Met erkenning dat het verschoningsrecht van fundamentele waarde is, oordeelt de minister de praktijk echter als niet onrechtmatig. De minister vindt de inhoud van het gesprek bepalend voor de vraag of een mededeling onder het verschoningsrecht valt en niet enkel het feit dat een geheimhouder aan het gesprek deelneemt. Een officier van Justitie moet kunnen beoordelen of de gewisselde informatie onder het verschoningsrecht valt.

Dit betoog – ik citeer met instemming het CBP – miskent evenwel het ook in de rechtspraak verankerde uitgangspunt dat de verschoningsgerechtigde het beroep op verschoningsrecht toekomt, en dat het de verschoningsgerechtigde is die in beginsel dient te beoordelen of hem een beroep op het verschoningsrecht in een concrete situatie toekomt. Dit uitgangspunt gaat slechts in uitzonderingsgevallen, zoals de situatie waarin de advocaat verdachte is, niet op. Anders geformuleerd: vertrouwelijkheid van communicatie moet worden gerespecteerd vanaf het moment waarop redelijkerwijs kenbaar is geworden dat de advocaat aan het gesprek deelneemt.

De Orde heeft publiekelijk al kenbaar gemaakt het rapport van het College volledig te onderschrijven en zal zich in samenspraak met de NVSA nader beraden.

Nomen Nescio, de naam weet ik niet. Dat verdient een plaatsje bij gedragsregel 6 over geheimhouding. De advocaat dient te zwijgen over bijzonderheden van de zaak, de cliënt en de aard en omvang van diens belangen.

‘Na een heerlijk voorjaar is de zomer voor mij tot dusver ten onder gegaan in somber weer en een razende handelsdrukte. Eenmaal van kantoor heb ik absoluut geen concentratievermogen meer. Die tijden heb ik vaak gehad en dan telkens zoo even ’t gevoel: nu moest ik eens in enkele korte hoofdstukjes alles kunnen uitzeggen en ’t schrijnende gevoel tegen m’n schedel: ik kan niet. Ik ben eigenlijk geen schrijver...’ Aldus een brief van J.H.F. Grönloh (1882-1961), bij leven werkzaam op verschillende handelskantoren.

Beter bekend als Nescio.

83e jaargang – 5 september 2003 – nr. 16
Verschijnt elke twee weken.

Het *Advocatenblad* is het officiële orgaan van de Nederlandse Orde van Advocaten en wordt uitgegeven door Reed Business Information bv. De inhoud wordt samengesteld door de van de Orde onafhankelijke redactie, behalve de rubrieken Van de Orde en Disciplinaire beslissingen.

Redactie
mr. drs. G.C. van Daal
mr. W.K. van Duren
mr. Y. van Gemerden
mr. W. Heemskerk
dr. L. Hessclink
mr. P.T.C. van Kampen
mr. A.A.M. van der Meer
mr. O.H. Minjon
mr. P.E.F. Nabben
mr. G.J. van Oosten
mr. L.N.J.B. van Osch
mr. M. Perfors
dr. mr. L.W.M. Wopereis

Eindredactie
Carin Pijpers (RBI) en Lucien Wopereis (Orde)

Redactionele bijdragen
t.a.v. L. Hessclink
Reed Business Information bv
Postbus 16500, 2500 BM Den Haag
tel. 070-4415226
fax 070-4415919
e-mail: linus.hessclink@reedbusiness.nl
Bezoekadres: Benoordenhoutseweg 46, Den Haag
Zie www.elsevierjuridisch.nl

Uitgever
drs. J.W. van der Weele

Juridische Vacaturebank
www.jbb.nl

Beeld
Vormgeving: VILLA Y, Andre Klijns
Tekeningen: Floris Tilanus
De Pinguin: W.C. van Manen

Lay-out/vormgeving
Unit-1, Dmitry de Bruin

Correctie
Sandra Braakmann

Druk
Drukkerij Groen bv, Leiden

Advertenties
Brouwer's Direct Marketing bv
Steekterweg 80 G, 2407 BH Alphen a/d Rijn
tel. 0172-234460, fax 0172-233017
e-mail: bdmbv@euronet.nl
Advertentierieven op aanvraag
Personeelsadvertenties: € 1,89 per mm bij een kolombreedte van 40 mm
Inzendtermijn afl. 17: 5 september 2003
afl. 18: 19 september 2003

Abonnementen

Alle advocaten, leden van de Nederlandse Orde van Advocaten, ontvangen het blad gratis. Voor adreswijzigingen kunnen zij terecht bij de Nederlandse Orde van Advocaten, Postbus 30851, 2500 GW Den Haag (Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag), tel. 070-3353535, fax 070-3353531. Niet-leden betalen € 140 per jaarabonnement (incl. BTW en verzendkosten) en voor de jaarband € 15. Studenten 50% korting. Abonnementen kunnen schriftelijk worden opgezegd tot uiterlijk twee maanden voor beëindiging van het lopende abonnement. Reed Business Information Klantenservice verzorgt de abonnementenadministratie voor niet-leden: Reed Business Information bv, afdeling Klantenadministratie, postbus 808, 7000 AV Doetinchem. Tel. 0314-358358, fax 0314-349048, e-mail: klantenservice@reedbusiness.nl
Losse nummers: € 8,50

Donner: tappraktijk niet onrechtmatig

De huidige werkwijze ten aanzien van het opnemen via telefonische taps en registreren van advocatengesprekken is niet onrechtmatig. Dat stelt minister Donner van Justitie in antwoord op vragen van Kamerlid De Wit (SP) naar aanleiding van het onderzoek van het College Bescherming Persoonsgegevens (CBP) naar de waarborging van vertrouwelijke communicatie van advocaten.

Volgens de bewindsman staat art. 126 aa van het Wetboek van Strafvordering 'het opnemen en kennismaken van als bijvangst onderschepte communicatie met geheimhouders toe'. Het gaat hierbij om de situatie dat de telefoon van de verdachte wordt getapt en die via die lijn contact heeft met een geheimhouder. 'Kenniname vindt slechts plaats ter beoordeling van de vraag of de bij de communicatie gewisselde mededelingen, mededelingen zijn die vallen onder het bereik van het verschoningsrecht, zoals neergelegd in art. 218 van het Wetboek van Strafvordering. Gezien het bepaalde in de art.en 218 en 126 aa Strafvordering is de inhoud bepalend voor de vraag of een mededeling onder het verschoningsrecht valt en niet enkel het feit dat een geheimhouder aan het gesprek deelneemt,' aldus Donner.

De via de telefoon gewisselde mededelingen moeten volgens de minister 'niet verder worden uitgewerkt dan voor de officier van justitie noodzakelijk is om te beoordelen of de gewisselde informatie onder het verschoningsrecht valt'. Is dat laatste het geval, dan moet de officier van Justitie de vernietiging van de gespreksinformatie bevelen. De inhoud van de gesprekken zal dan 'nooit in de openbaarheid komen,' aldus Donner.

Het door het CBP aanbevolen systeem van nummerherkenning (het gesprek wordt niet opgenomen als het nummer van een geheimhouder is) past volgens Donner niet binnen de systematiek van de wet. 'De huidige opzet houdt verband met het gegeven dat de afgetapte informatie ook informatie kan bevatten die niet onder het verschoningsrecht valt. Hieronder vallen situaties waarin anderen dan de verschoningsgerechtigde gebruikmaken van een 'beschermd' communicatieaansluiting met het oogmerk te voorkomen dat die communicatie ter kennis komt van opsporingsambtenaren.'

AANGESTUURD

Volgens voorzitter prof. mr. G. Mols van de Nederlandse Vereniging van Strafrechtadvocaten (NVSA) is Donner 'eigenwijs'. 'Hij houdt, waarschijnlijk aangestuurd door het College van procureurs-generaal, gewoon vast aan eerder ingenomen

Illustratie: Andre Klipsen

standpunten. Dus wel opnemen, uitluisteren en daarna pas beslissen over eventuele vernietiging. Dat is weliswaar consistent, maar ook eigenwijs, want ze hebben inmiddels in diverse gremia onge-

lijk gekregen. Eerst in een kort geding, later bij het CBP. Kennelijk hebben ze daar niets van geleerd.'

Mols verwacht dat de lopende procedure bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg uiteindelijk uitsluitel zal moeten bieden. 'Het gaat hier om een belangrijke vraag die

eindelijk eens opgelost moet worden.

De praktijk wijst uit dat nog altijd niet alle getapte gesprekken worden vernietigd. Soms verschijnen zelfs passages uit gesprekken van cliënten met hun advocaat in processen-verbaal. We beraden ons daarom nog op de vraag of we voorziening voor de korte termijn moeten vragen.'

Ook bij het CBP een afwachtende reactie. 'Wij hebben in de begeleidende brief bij het rapport zelf ook een aantal kwesties aangekaart en vragen gesteld. We verwachten dat de minister die nog apart zal beantwoorden.

Aan de hand van dat naar verwachting uitgebreide antwoord zullen we ons beraden over eventuele verdere stappen,' aldus een woordvoerder van het college. (LW)

GEDRAGSCODE VOOR HANDELSINFORMATIEBUREAUS

Nog meer nieuws van het College Bescherming persoonsgegevens (CBP). Dat heeft de *Gedragscode inzake het verwerken van persoonsgegevens van de Nederlandse Vereniging van Handelsinformatiebureaus* (NVH) voorzien van een goedkeurende verklaring. De gedragscode en de goedkeurende verklaring zijn gepubliceerd in de *Staatscourant* van 19 augustus 2003.

Volgens het CBP levert de gedragscode een belangrijke bijdrage aan een zorgvuldiger omgang met persoonsgegevens binnen de sector van handelsinformatiebureaus. Er zijn bepalingen opgenomen die aangeven voor welke doeleinden persoonsgegevens verwerkt mogen worden en uit welke bronnen die gegevens betrokken mogen worden. Ook wordt invulling gegeven aan de rechten van betrokkenen en de verplichting voor handelsinformatiebureaus om betrokkenen uit eigen beweging te informeren over de verwerking van hun persoonsgegevens. Het CBP zal de gedragscode hanteren als richtsnoer voor het handelen van alle handelsinformatiebureaus.

De goedkeuring van het CBP komt op een saillant moment. Zaterdag 23 augustus publiceerde *NRC Handelsblad* een uitgebreid verhaal over de zakelijke relaties tussen een 'suspect' handelsinformatiebureau en diverse grote advocatenkantoren. Het Openbaar Ministerie zou het bureau beschouwen als een criminele organisatie en eind juni werd de 44-jarige directeur aangehouden als de leider van de organisatie. Het artikel maakte geen melding van de net daarvoor goedgekeurde gedragscode.

In *Advocatenblad*-13 (27 juni 2003, p. 551) werd overigens al gewaarschuwd voor de illegale praktijken van het handelsinformatiebureau. Uit het artikel (dat de Orde in samenwerking met het CBP heeft opgesteld) blijkt dat de door het CBP goedgekeurde gedragscode advocaten geen vrijbrief verschafft: 'Hoewel handelsinformatiebureaus, die de gedragscode onderschrijven, toezeggen zich aan bepaalde regels met betrekking tot de bescherming van persoonsgegevens te zullen houden, blijft de ontvanger van persoonsgegevens verantwoordelijk voor de verdere verwerking van de persoonsgegevens. Advocaten dienen zich daarom te allen tijde rekenschap te geven van de rechtmatigheid van de door hen verkregen persoonsgegevens.'

De advocaat als ambtenaar

‘De commercialisering gaat de komende tien tot twintig jaar keihard door. Het tuchtrecht is daar onvoldoende op afgestemd,’ zegt rechtssocioloog Nick Huls. Maar de balie afschaffen en van de advocaat een ambtenaar maken, gaat hem veel te ver.

Huls reageert op een stuk dat rechtsfilosoof Hendrik Kaptein schreef in de onlangs verschenen bundel *Rechten, plichten, deugden*.¹ Kaptein schrijft daarin dat de hedendaagse advocatuur zich kenmerkt door een sterke oriëntatie op eigenbelangen van cliënten en zich te weinig gelegen laat liggen aan de zin en het doel van de rechtspleging als maatschappelijke onderneming. In civiele procedures houden zij stukken achter die voor de tegenpartij voordelig zijn. Als curator werken zij mee aan technische faillissementen om werknemers te lozen. En in strafzaken verzuimen zij de officier van Justitie te waarschuwen om tijdig een verzoek tot machtiging van de verlenging van de tbs in te dienen, zodat hun cliënt, een levensgevaarlijke delinquent, op vrije voeten dreigt te komen. De advocatuur mist beroepsethiek en heeft alleen maar tuchtrecht.

Kaptein ziet de confidentialiteit als een kernprobleem. De vertrouwelijkheid zou zich volgens hem moeten beperken tot zaken waarin geen rechten en belangen van anderen op het spel staan. Dat het nieuwe art. 21 Rv de advocaat voorschrijft open kaart te spelen, juicht Kaptein toe. Het artikel zou een strafrechtelijke pendant moeten krijgen. Maar in beginsel is opheffing van de balie en de *advocaat in overheidsdienst* de ‘enig juiste oplossing’. Als ambtenaar komen advocaten immers niet in de verleiding de financiële belangen van zichzelf en/of hun cliënten ten koste te laten gaan van anderen.

GEEN SPAGAAT

‘Wat Kaptein in wezen doet is de advocaat rechter maken in de zaak van zijn cliënt,’ zegt Jeroen Brouwer. Advocaten moeten, zonder te liegen, het standpunt van hun cliënt verdedigen. Of zij daarin te ver gaan, moet de rechter beslissen. Volgens Brouwer functioneert het tuchtrecht goed als correctiemechanisme. En de confidentialiteit? ‘Die is er niet voor de advocaat, maar voor de cliënt, die zich anders niet zonder angst voor openbaarmaking tot een advocaat zal wenden voor hulp.’ Brouwer is het alleen met Kaptein eens als hij schrijft dat beroepsethiek een verplicht vak moet zijn aan juridische faculteiten. Brouwer: ‘In onze beroepsopleiding is het al verplicht.’

MKB Nederland zit volgens woordvoerder Marcel Braakman niet te wachten op de advocaat als ambtenaar en vindt dat de advocaat zijn cliënt mag wijzen op legale mogelijkheden, ‘ook al is dat ten nadele van de wederpartij’. De beroepsethiek moet de advocaat niet in een spagaat dwingen als behartiger van zowel het cliënten- als maatschappelijk belang. ‘De wetgever moet de advocaat met duidelijke regels voorschrijven waaraan hij zich te houden heeft.’

Hoogleraar burgerlijk recht Maurits Barendrecht vindt dat de advocaat inderdaad soms te veel zijn eigen belangen of in het belang van zijn klant dingen kan doen die de belangen van de tegenpartij, anderen of de goede rechtspleging onevenredig schaden. ‘Maar helaas lukt het ons nooit om mensen precies te laten doen wat we zouden willen. Dat geldt ook voor

Enige opmerkingen over de emancipatie van de rechtspersoon

Een der triomfen van het moderne, abstracte juridische denken is de rechtspersoon, als volwaardig drager van rechten en plichten naast de natuurlijke persoon. Na een begrijpelijkerwijs wat onwennige en stijve start en eerste ontwikkeling – gedurende een paar honderd jaar tot, zeggen wij, de laatste wereldoorlog – heeft beslag gekregen wat ik wil noemen de emancipatie van de rechtspersoon. Nederland loopt sedert die zelfde wereldoorlog altijd en overal voorop met iedere emancipatie en dat is ook op het onderhavige terrein het geval.

De Nederlandse rechtspersoon kan echt heel veel. Heel veel, maar niet alles. Een huwelijk tussen rechtspersoon en natuurlijke persoon is niet mogelijk; de rechtspersoon heeft geen kiesrecht, ook niet na 18 jaar. Als je rekent wie in Nederland allemaal wel kiesrecht hebben, dan zie ik niet hoe deze laatste ongelijkheid stand kan houden. Maar goed, ik heb altijd al gezegd (*Advocatenblad* 1997-5) dat de ontwikkeling van de rechtspersoon geen ander einde kent dan in de volledige gelijkstelling met de natuurlijke persoon.

Het beste aan de rechtspersoon is natuurlijk het misbruik dat je ervan kunt maken. Ik weet wel dat vennootschapsjuristen nu juist de allerkeurigste zijn van alle juristen. Maar feit blijft feit. Als de rechtspersoon zich niet zou lenen voor misbruik dan zouden zeker in Nederland kerkgenootschappen de enige bestaande rechtspersonen zijn (in sombere stemming denk ik wel dat ook deze er dan de brui aan zouden geven).

Al een tijd geleden nam ik waar dat in kringen van de meer gesjochte koophandel, een eigen instituut was ontwikkeld ter vervanging van de rechtspersoon, in het bijzonder met het oog op zijn belangrijkste functie: het misbruik. Daar dient de partner of ander familielid tot rechtspersoon. De koopman – vaak al talloze keren gefailleerd of nog steeds failliet – doet zijn zaken op naam van die ander, zijn afgesplitste persoon, en blijft zelf buiten schot. Het misbruik heeft hier in alle openheid de centrale plaats die het verdient. En alle omtrekkende bewegingen en ‘piercing the veil’ zijn meestal vruchteloos tegen het mengsel van cingeest en terreur die de afgesplitste persoon in het gareel houdt. Koopliden uit bepaalde bevolkingsgroepen kunnen trouwens tegen zulke ‘piercing’ mogelijk art. 6 Grondwet in stelling brengen of een klacht bij de Commissie Gelijke Behandeling richten.

Ik heb dit alles intussen altijd willen zien als een democratisering van de oudtijds wat elitaire rechtspersoonlijkheid en een emancipatie van de desbetreffende kringen. Het zou toch oneerlijk zijn als alleen degene die op enig moment € 18.000 kan tonen en door een notaris wordt ontvangen, het gemak van de afgesplitste persoon kon verwerven.

Dezer dagen waren wij getuige van een ontwikkeling die een belangrijke verdere emancipatie en democratisering van de rechtspersoon markeert. Het gaat om een feitelijke gebeurtenis in de hierboven bedoelde koophandel-kringen en niet zozeer om een doctrinair novum uit de hoek der allerkeurigste vennootschapsjuristen en betreft vooralsnog alleen een afgesplitste persoon (maar ik zeg altijd: geen betere bevruchting dan wederzijdse bevruchting). Immers, in wat een beslissende schrede op weg naar de uiteindelijk aanvaarding van het actief kiesrecht voor rechtspersonen mag heten, hebben de Antillen de primeur van een afgesplitste persoon die het passief kiesrecht heeft uitgeoefend. En met succes!

Ik wacht met smart op de aankondiging dat broer en zus Godett gaan trouwen.

>

ambtenaren. Die kijken misschien meer naar het algemeen belang en minder naar geld, maar zijn waarschijnlijk niet zo betrokken en goed als de advocaat nu is.' Om onnodig lang procederen te voorkomen, zou de advocaat een vast bedrag moeten krijgen of een beloning die afhangt van het resultaat. Bovendien zou er volgens Barendrecht een externe toezichthouder moeten komen die voortdurend de beroepsregels verduidelijkt. Een soort *Autoriteit Juridische Dienstverleners*.

Nick Huls is, net als algemeen deken Jeroen Brouwer, 'mordicus' tegen een advocateninspectie. Ook al is het tuchtrecht nu 'te vriendelijk' en het zelfgulerend vermogen van de beroepsgroep beperkt.² Hij vindt dat de Orde het tuchtrecht moet vernieuwen in het licht van de commercialisering en het verdwijnen van de vanzelfsprekende 'noblesse oblige'. Dat de advocaat meer open kaart moet gaan spelen en verdachte transacties moet melden, vindt hij goed. Maar de advocaat als amb-

tenaar is heilloos. 'De advocaat moet juist een beetje tegengas geven tegen de overheid.'

(Lex van Almelo)

NOTEN

- 1 H.R.J. Kaptein, 'Rechten, plichten en deugdelijke juristen', in: P.B. Cliteur & H.-M.Th.D. ten Napel (red.), *Rechten, plichten, deugden*. Ars Aequi Libri, Nijmegen 2003. ISBN 90 6916 485 X.
- 2 M.A. Kleiboer en N.J.H. Huls, *Tuchtrecht op de terugtocht?* Lemma, Utrecht 2001. ISBN 90 5189 908 4.

Van onze correspondent zelf Een frivole rechtszaak

Sinds kort hoef ik niet ver meer te zoeken naar een voorbeeld van wat men hier in Amerika een *frivolous lawsuit* noemt – een onnozele rechtszaak. Een blik op mijn bankrekening is voortaan voldoende.

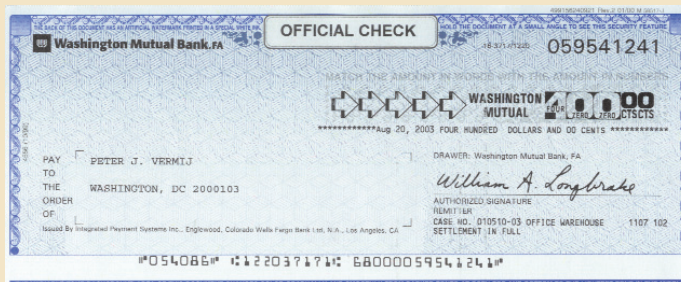
Vorige week schikte ik een zaak die de kwalificatie 'onnozel' ruimschoots verdient: de gedaagde had het gewaagd mij een fax te sturen.

Zaak 10510-03 bij de *Superior Court of the District of Columbia*, ofwel mijn woonplaats Washington, begon op 20 juni om 9:55 uur. Uit het faxapparaat in de werkkamer rolde een advertentie, mijn aandacht vestigend op een uitverkoop van kantoormeubilair in Baltimore.

Binnen enkele minuten had ik het vermelde telefoonnummer gedraaid. Niet omdat ik zat te springen om een nieuwe ladekast, maar omdat ik, na een recente studie van Amerikaanse wetgeving tegen de dagelijkse terreur van telemarketeers, rijp was om de strijd aan te binden met deze agressieve industrie. De ongevraagde fax was een geschenk uit de hemel.

Toen Amerikaanse bedrijven in de jaren tachtig de fax als reclamemedium ontdekten, reageerde het Amerikaanse Congres voor zijn doen opmerkelijk kordaat. Omdat de ontvanger van een fax kosten maakt, redeneerde de wetgever, in de vorm van papier, inkt en slijtage, diende ongevraagde faxreclame verboden te worden. 'It shall be unlawful (...) to use any telephone facsimile machine, computer or other device to send an unsolicited advertisement to a telephone facsimile machine,' luidt sinds 1991 art. 47/227-b-1-C van de *U.S. Code*. Om naleving van het verbod te bevorderen riep het Congres de hulp in van de consument. Lid 3 van hetzelfde art. geeft ontvangers van ongevraagde faxreclame recht op een schadevergoeding van 500 dollar per overtreding, bij bewezen opzet te verhogen tot maximaal het driedubbele.

Het kostte een paar telefoontjes, en scherpe ondervraging van de dame aan de andere kant van de lijn, om te ontdekken wie de verzender van mijn faxblad was: het bedrijf Office Warehouse Wholesale in

Phoenix, Arizona. Publieke registers, te raadplegen via internet, leverden naam en adres van de aansprakelijke rechtspersoon. Een dag later was mijn schikkingsvoorstel onderweg: voor duizend dollar, blufte ik, kon een zaak worden afgewend.

Op dit genereuze aanbod bleef

het stil, dus toog ik naar een smoezelig loketje van de *Small Claims Court*, die claims tot 5000 dollar behandelt. Dankzij op internet gevonden voorbeeldbrieven had ik een indrukwekkend *statement of facts* op zak, en naar mijn eigen smaak een ijzersterke zaak. Voor vijf dollar prikte de griffie een zittingsdag.

Naarmate de weken verstreken, groeide de opwinding. Ik nodigde vrienden uit voor de zitting, en oefende volzinnen waarmee ik de rechter ('*Your Honor!*') zou aanmoedigen de gedaagde stevig aan te pakken. Maar tegelijk groeide de spanning. Waar was ik eigenlijk aan begonnen? Zou een ervaren bedrijfsadvocaat mij ter zitting spottend aankijken en mijn quasi-juridische klaagschrift in één zwaai van tafel vegen? Zou hij dreigen met de een of andere tegenclaim?

In mijn fantasieën maakte de vriendelijke, grijze rechter plaats voor een norske bullebak, hevig geïrriteerd door mijn gezeur over één fax. Ik zag mij zenuwachtig bladeren door wetten en uitspraken die ik maar half begreep. En wat als ik gelijk kreeg? Hoe vorder je geld van een bedrijf op vier uur vliegen van je woonplaats?

Drie dagen voor de zitting ging de telefoon: of ik voor 200 dollar wilde schikken. Een dag later ging ik, opgelucht, akkoord met het dubbele; de cheque werd binnen 24 uur bezorgd.

Mijn *day in court* moet dus nog even wachten. Maar nu al laat ik mij over *frivolous lawsuits* niets meer vertellen: soms is het ook in kleine dingen verdornd handig om de rechter als grote broer te hebben. Van Office Warehouse Wholesale heb ik voorlopig geen last meer. Wie volgt?

(Peter Vermij)

Ewoud Sanders

De persoonlijke noot in woordenboeken – het onderwerp dat hier vorige keer ter sprake kwam – kent een lange traditie. Over het algemeen wordt de Brit Samuel Johnson (1709-1784) beschouwd als de beschermheer van dit omstreden genre. In 1755 publiceerde Johnson, toen al een gevierd dichter, zijn *Dictionary of the English Language*. Over het algemeen is dit een keurig en betrouwbaar woordenboek, maar bij een paar trefwoorden schoot Johnson uit zijn slof. Zo schreef hij bij *pension*: ‘An allowance made to anyone without an equivalent. In England it is generally understood to mean pay given to a state hireling for treason to his country’ (Een toelage die aan iemand wordt betaald zonder tegenprestatie. In Engeland verstaat men hieronder doorgaans het honorarium voor een huurling van de staat, voor verraad aan zijn land). En bij *lexicographer* schreef hij, niet zonder zelfspot: ‘A writer of dictionaries, a harmless drudge, that busies himself in tracing the original, and detailing the signification of words’ (Een schrijver van woordenboeken, een ongevaarlijke sloof, die zich beijvert om de oorsprong van woorden op te sporen en hun betekenis te omschrijven).

Ook in gedegen Nederlandse woordenboeken zijn persoonlijke gekleurde definities te vinden geweest. De Leidse lexicograaf C. Kruyskamp, decennialang de hoofdredacteur van de Grote Van Dale, was wat dit betreft het beruchtst. ‘Dat in zaken waarvan de waardering louter een kwestie van smaak is ook de lexicograaf een persoonlijke noot mag laten horen, beschouwt de bewerker als een onbetwistbaar recht, waarvan Samuel Johnson de beschermheer is,’ schreef hij in 1976 in het voorwoord bij de Grote Van Dale. Hij bediende zich onder meer van dit recht bij het trefwoord *popmuziek*, dat hij als volgt omschreef: ‘ben. voor zekere oorspr. op de rock-’n-roll gebaseerde, bij jeugdige en onrijpe personen in de smaak vallende, hedendaagse amusementsmuziek’. En bij *volleybal* schreef hij:

‘Door twee ploegen van zes spelers gespeeld balspel waarmee zelfs grote mensen zich wel vermaken, bestaande in het heen en weer slaan van een bal over een net.’

Ook Kruyskamps definitie van *kosmonaut* kreeg indertijd veel aandacht: ‘Een ietwat hyperbolische benaming, voor personen die een klein sprongetje in de kosmische ruimte doen, door zich b.v. naar de maan of een planeet van ons zonnestelsel te laten schieten’.

In latere drukken zijn deze definities weer geschrapt, maar zoals gezegd kom je in voorbeeldzinnen in woordenboeken ook nu soms nog een persoonlijke mening tegen, en voor advocaten pakt die opvallend vaak ongunstig uit. Zo lezen we bij *handig* in de Grote Van Dale: ‘Synoniem: gewiekst, een handig advocaat, koopman’. Bij *omhalen* (in de betekenis ‘bij het onder-

werp, waarover men spreekt of schrijft, zonder orde of maat te pas brengen’) staat ‘wat heeft die advocaat in zijn pleidooi een geleerdheid omgehaald’. En bij *krom* lezen we: ‘Die advocaat praat alles recht wat krom is.’

Inmiddels is het bijna geen verrassing meer dat

Van Dale als voorbeeldzin bij *mislukt* vermeldt ‘een mislukte advocaat’, en bij *uitkleden* (in de betekenis ‘arm maken door op zijn kosten te leven, steeds geld van hem te vorderen’): ‘Zijn advocaat heeft hem uitgekleet.’

Hadden de makers van Van Dale slechte ervaringen met advocaten? In hun privé-leven wellicht, maar voorzover bekend niet als redactie. Van Dale is verschillende keren voor de rechter gedaagd, telkens vanwege vermeende discriminatie in definities. Steeds werden die zaken gewonnen, maar kennelijk was men niet zo onder de indruk van het werk van de advocaat. Althans, dat zou je kunnen concluderen uit de voorbeeldzin bij *vuur*, want daar staat in de dikke Van Dale: ‘De advocaat heeft niet uit het vuur kunnen halen wat de cliënt voor ogen had.’

Uitgekleet door advocaat

VERANDER DE WERELD

VERZIN EN WIN

Van de meeste krantenfoto's weet u wat ze tonen – maar misschien is het heel anders dan de eerste blik laat zien.

Verzin een fotobijschrift en mail, fax of schrijf dat naar de redactie. Binnen: uiterlijk donderdagmiddag 11 september.

De scherpste, grappigste, treffendste, ontroerendste inzending wordt beloond met eeuwige roem – publicatie in het volgende *Advocatenblad* – en met een niet onaardige boekenbon. (red.)

Zie voor het adres van de redactie het colofon voorin het blad.

BUITENLAND

Jaarvergadering American Bar Association

Veel inhoud en veel vlagvertoon

Op verzoek van OSR Juridische Opleidingen bezocht Christ'l Dullaert de jaarvergadering van de American Bar Association (ABA) in San Francisco. Voor het *Advocatenblad* schreef zij het volgende verslag.

De ABA heeft 410.000 (vrijwillige) leden en is daarmee de grootste professionele beroepsorganisatie ter wereld. In San Francisco waren alle grote hotels van de stad in beslag genomen door de ABA. Per hotel was een specialisatie afdeling neergestreken. Een afdeling als de business lawyers heeft alleen al net zoveel leden als de Nederlandse Orde.

De Conferentie speelde zich af van donderdag tot en met zondag. De bijeenkomsten begonnen om 7.30 's ochtends, ook in het weekend. Het programma was alleen on line beschikbaar en werd pas bij registratie uitgereikt. Geen wonder, want het was zo dik als een telefoonboek. Het was dus ook niet makkelijk om daar een goede keuze uit te maken. Daarnaast was er nog een Expo met interessante stands van organisaties die het juridisch beroep ondersteunen.

Een van de onderwerpen die het meest de publiciteit haalde, was het aannemen van een versoepeling van de *Confidentiality rules*. Het komt er op neer dat het vanaf nu aan de advocaat is toegestaan zijn geheimhouding op te heffen in bepaalde zaken waar hij met fraude of andere financiële criminele acties geconfronteerd wordt. Het is geen (meldings)plicht. Dit was groot nieuws in de VS, met name na Enron en andere affaires. Nederland kent al een vergelijkbare regeling. Een advocaat is niet altijd strafbaar wanneer hij zijn geheimhoudingsplicht schendt. Voorwaarde is dat er een groot maatschappelijk goed in geding is.

Een ander punt dat het nieuws haalde, is de benoeming van de eerste zwarte president van de ABA: Dennis W. Archer. In de VS is veel aandacht

voor de posities van minderheden en de benoeming van deze president werd dan ook als een uiterst progressief moment beschouwd.

In aansluiting op dit onderwerp is het vermeldenswaard dat er een grote bijeenkomst werd gewijd aan de positie van vrouwen in de advocatuur. In de VS bestaat, net als in Nederland, ongeveer de helft van de rechtenstudenten uit vrouwen, terwijl er maar zeer weinig vrouwen in een partner of managementposities van de advoca-

Dennis W. Archer

tuur zijn. Opvallend was de bijdrage van het hoofd Juridische zaken van Shell VS Zij vertelde dat haar afdeling de nota's van advocatenkantoren controleert om te kijken wie er aan een zaak gewerkt heeft. Blijken dat te weinig vrouwen of andere minderheden te zijn, dan wordt het advocatenkantoor indringend gevraagd daar aandacht aan te besteden. Gebeurt dat uiteindelijk niet, dan wordt een ander advocatenkantoor gezocht.

Ook interessant was de bijeenkomst van 'International Bar leaders' waarbij ook algemeen deken

Jeroen Brouwer en algemeen secretaris Jan Suyver aanwezig waren. Het was boeiend om de landelijk dekens uit Japan, Vietnam, Singapore, Europa, Zuid-Amerika en vele andere landen te zien discussiëren over de (on)mogelijkheden van advocaten om in andere landen werkzaam te zijn.

Naast deze onderwerpen was het boeiend om te zien hoe de sfeer van zo'n congres is, bijvoorbeeld bij de openingsceremonie. Ik was naar deze bijeenkomst gegaan omdat ik verwachtte dat daar wel enkele interessante uitspraken over de toekomst van de ABA gepresenteerd zouden worden. Er zijn immers door de ABA zeer goede rapporten gemaakt over de toekomst van het juridisch beroep. De 'Opening Assembly' bestond echter uit veel tromgeroffel, heftig orgelspel, een openingsgebed door een priester, het binnendragen van de Amerikaanse vlag en het zingen van het Amerikaanse volkslied. Dit vlagvertoon is niet ontstaan na 'nine eleven', maar is onderdeel van de Amerikaanse cultuur. Hoewel Amerikanen in veel opzichten koplopers zijn, zijn zij in dit soort ceremonieel vertoon in de ogen van een Nederlander hopeloos ouderwets.

Gelukkig stond er ook een toespraak op het programma. Spreker was Judge Kennedy, een rechter van de Supreme Court. Hoewel deze rechter als conservatief bekendstaat, brak hij een lans voor veranderen van straffen die rechters verplicht moeten opleggen (mandatory sentences) aan onder andere jongeren. Het kan voorkomen dat een rechter een achttienjarige minimaal vijf jaar naar een gevangenis moet sturen, wetend dat de jeugd van dit crimineeltje daar definitief verpest wordt, aldus Kennedy.

Christ'l Dullaert

Directeur van de Advocatenkamer, thans woonachtig in New York

Notaris in loondienst

De weg is vrij voor invoering van de notaris in loondienst. Een werkgroep van deskundigen uit het notariaat en Justitie is tot de conclusie gekomen dat dit zonder al te veel ingrijpende wijzigingen in de Wet op het notarisambt kan. In de advocatuur bestaat de mogelijkheid van een dienstverband tussen advocaten al vele decennia, maar voor het notariaat is de notaris in loondienst nog een grote stap.

In de notariële praktijk bestaat al langer behoefte aan een figuur die naast de notaris zelfstandig kan optreden en akten kan passeren zonder dat hij ondernemer is. Die behoefte is na de invoering van de nieuwe Wet op het notarisambt nog sterker geworden. Sindsdien ligt het accent immers nog veel meer op de ondernemerskwaliteiten van de notaris. Maar niet iedere kandidaat-notaris is een ondernemer. Een loondienstverhouding is flexibeler: er kan gemakkelijker in deeltijd worden gewerkt en van werkkring worden veranderd. Men kan zich meer specialiseren en alleen vakinhoudelijk bezig zijn.

Wat zijn eigenlijk de beletsels en hoe zijn die weg te nemen? Een notaris is een ambtenaar met de bevoegdheid akten te passeren. Volgens de Wet op het notarisambt moet hij zijn ambt in onafhankelijkheid en onpartijdigheid uitoefenen en mag hij zijn ambt niet in dienstverband uitoefenen. Iemand is pas benoembaar als notaris wanneer hij de beroepsopleiding heeft afgerond, zes jaar als kandidaat-notaris stage heeft gelopen, en een ondernemingsplan heeft overgelegd, waaruit blijkt dat hij een behoorlijk kantoor kan houden en na drie jaren de praktijk kostendekkend kan uitoefenen.

De werkgroep notaris in loondienst beveelt aan dat ook de notaris in loondienst een notaris met een publieke functie wordt en door de overheid benoemd, op gezamenlijk verzoek van de notaris in spe en zijn toekomstige notaris-werkgever. De benoemingseisen moeten identiek worden aan die van de notaris in de huidige wet, met uitzondering van het ondernemingsplanvereiste. Als werknemer treedt hij in dienst van een andere notaris en draagt hij niet mee in de ondernemerslasten, maar hij moet zoveel mogelijk dezelfde rechten en plichten krijgen als de notaris-ondernemer. De akten moeten aan dezelfde voorwaarden voldoen, de tuchtrechtelijke aansprakelijkheid is hetzelfde, evenals de normen waaraan hij zich moet houden. Voor een buitenstaander blijkt dus uit niets dat hij te maken heeft met een notaris in loondienst, ook niet uit de kop van de akte.

De onafhankelijkheid wordt gewaarborgd door een regeling, ontleend aan die van de advocatuur: een professioneel statuut, met onder meer een ontslagverbod bij verschil van inzicht over het beleid voor behandeling van zaken.

De voorstellen voorzien niet in de mogelijkheid van een notaris in loondienst van een niet-notaris. De positie van de notaris, belast met gedelegeerd staatsgezag, wordt daarmee niet verenigbaar gevonden. Ook een professioneel statuut kan daarvoor geen oplossing bieden. Om een vergelijking te maken: je kunt je toch ook moeilijk voorstellen dat een rechter in dienst treedt van Vereniging Eigen Huis en evengoed uitspraken kan doen die openbaar gezag hebben?

DE ADVOCaat

Ter introductie van alweer de achtste stripboek De Rechter, dat eind september verschijnt, tekent Jesse van Muylwijck een paar keer een strip voor het *Advocatenblad*.

Libanese advocaat gearresteerd

Op 8 augustus jongstleden is de Libanese advocaat en mensenrechtenactivist Dr. *Muhamed Muqraby* gearresteerd op verdenking van 'het zich voordoen als een advocaat'. Volgens de Amerikaanse mensenrechtenorganisatie *Human Rights Watch* is de aanklacht ingegeven door politieke belangen.

Op 7 augustus jongstleden werd de 64-jarige advocaat in de ochtend in zijn kantoor in Beiroet bezocht door twee politiemensen. Zij sommeerden Muqraby zich te melden bij de openbaar aanklager. De volgende morgen werd Muqraby gedurende vier uur verhoord. Het 'zich voordoen als een advocaat' is volgens de Libanese wet op de juridische beroepen een overtreding waarop een gevangenisstraf staat voor de duur van zes maanden tot een jaar. Na het verhoor werd Muqraby in hechtenis genomen. *Human Rights Watch* vermoedt dat hij gevangenzit in het gebouw van het ministerie van Justitie, ofwel in het daarnaast gesitueerde Paleis van Justitie. De precieze reden van de hechtenis is vooralsnog niet bekend.

Muqraby wordt al jarenlang door de Libanese autoriteiten lastiggevallen. Hij werd in mei 2001 aangeklaagd wegens smaad, laster en belediging van de rechterlijke macht omdat hij kritiek had geuit op vijf met name genoemde rechters. Hij beschuldigde hen van onprofessioneel gedrag. De Orde van Advocaten in Beiroet heeft herhaaldelijk geprobeerd te voorkomen dat Muqraby een advocatenpraktijk zou uitoefenen in Libanon. Tot twee keer toe werd door een disciplinaire commissie van de Orde geoordeeld dat Muqraby van het tableau moest worden geschrapt.

De advocaat is tegen beide beslissingen in beroep gegaan, maar de procedures zijn nooit voortgezet. Zonder afronding van de beroepsprocedure is een disciplinaire beslissing van de Orde niet rechtsgeldig. Muqraby heeft dan ook tot 7 augustus jongstleden zijn praktijk uitgeoefend.

Zie voor meer informatie over de mensenrechtensituatie in Libanon: <http://www.amnesty.nl/landeninfo/llp—liba2001.shtml>

Voor meer informatie over de Stichting Advocaten voor Advocaten kunt u contact opnemen met de secretaris Mr. Mirjam Siesling, p/a Janskerkhof 16, 3512 BM Utrecht, tel.: 030-253 71 21, fax: 030-253 70 28, M.Siesling@law.uu.nl

ORDEMEDEDELINGEN

Reprorechtregeling: vervolg

In vervolg op eerdere informatie over dit onderwerp in 'Orde van de dag' en het Advocatenblad van 25 juli 2003 kan de Nederlandse Orde van Advocaten u berichten dat op donderdag 21 augustus 2003 samen met de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie een gesprek heeft plaatsgevonden met afgevaardigden van de Stichting Reprorecht. Tijdens dit gesprek zijn vragen gesteld betreffende de representativiteit van het classificatieonderzoek, het vastgestelde reprorechtplichtige percentage en de juridische grondslag van het voorstel tot betaling.

De Stichting Reprorecht heeft toegezegd de vragen aangaande het onderzoek voor te leggen aan de onderzoekers van het onderzoeksbureau Veldkamp/NIPO. Zodra de reactie van het onderzoeksbureau door de Stichting Reprorecht ontvangen is, zal deze door de Stichting Reprorecht schriftelijk aan de Orde en de KNB worden megedeeld. De Stichting gaat hierbij uit van een termijn van twee weken. Van de zijde van de Orde en de KNB is gezegd dat in afwachting van de antwoorden niet van de leden verwacht kan worden dat de facturen betaald gaan worden. De Stichting Reprorecht heeft aangegeven dat zij zal doorgaan met de incassoprocedure.

Voor de problematiek rond de praktijkvennootschappen en stichtingen derdengelden is een oplossing gevonden: de facturen kunnen gebundeld worden. Dit kan door op een van de formulieren het totale kopieervolume aan te geven en op de overige een nul-volume in te vullen. Daarnaast dient een overzicht van alle juridische entiteiten te worden bijgevoegd met daarop de NAW-gegevens, het KvK-nummer, de BIK-code (is de BedrijfsIndeling Kamer van Koophandel) en de werknemersaantallen van elke entiteit.

De BIK-code voor de advocatuur is 74111 en voor het notariaat is dit 74113. Voor de juiste BIK-code van de stichting derdengelden kunt u het best contact opnemen met de Kamer van Koophandel, aangezien de stichtingen onder verschillende codes geregistreerd kunnen worden. Indien om bundeling is verzocht, zal de Stichting Reprorecht desgewenst in de toekomst slechts één factuur verzenden en geen vragen stellen aan de hand van de nul-opgaven, hetgeen wel geschiedt als er 'stand alone' opgaven worden gedaan. Wordt vervolgd.

Toezichthouder WID/MOT

Het Bureau Financieel Toezicht (BFT) gaat toezien op de naleving van de Wet Identificatie bij dienstverlening (WID) en de Wet Melding Ongebruikelijke Transacties (MOT) door advocaten, belastingadviseurs en accountants. Dat blijkt uit de nieuwe *Uitvoeringsregeling Wet Identificatie bij dienstverlening en de Wet melding ongebruikelijke transacties* die minister Zalm van Financiën naar de Tweede Kamer heeft gestuurd. Het BFT is al verantwoordelijk voor

de controle op gelden die door derden bij notarissen en gerechtsdeurwaarders zijn ondergebracht. Volgens Financiën is het nieuwe toezicht niet in strijd met de geheimhoudingsplicht van advocaten en notarissen. Ook acht de minister het van belang dat het BFT al ervaring heeft op dit punt.

Kijk voor de uitvoeringsregeling op *Balie-Net* onder het kopje *Dossier WID/MOT* in de menubalk links.

Bezoeken penitentiaire inrichtingen problematisch?

Regelmatig bereiken ons berichten van advocaten dat zij problemen ondervinden bij het bezoeken van hun cliënten in penitentiaire inrichtingen. Detectiepoorten die inmiddels zo precies zijn afgesteld dat een advocaat geruime tijd moet uittrekken om naar binnen te komen. Blok-

tijden en telefoonregelingen die de efficiency van de strafpraktijk bepaald niet bevorderen. Cliënten die hun dossier niet in de cel mogen hebben of maar ten dele. Correspondentie die standaard wordt openge maakt, al dan niet in het bijzijn van de cliënt.

Indien u zich herkent in één of meerdere situaties als hiervoor beschreven, dan wel nog andere voorbeelden kunt noemen, verzoeken wij u te reageren om uw ervaringen met ons te delen. Mocht uit uw reacties blijken dat op grote schaal dezelfde problemen leven bij de strafrechtadvoca-

ten, dan kunnen wij hierover in contact treden met Justitie.

U kunt reageren via a.vanarkel@advocatenorde.nl of per post: Nederlandse Orde van Advocaten, t.a.v. A-M van Arkel, postbus 30851, 2500 GW Den Haag.

Dat heeft secretaris mr. Th. L. van der Veen in een brief aan de Orde bekendgemaakt. De werkgroep ijverde onder andere voor vermindering van de opleidingsverplichtingen voor oudere advocaten. Ook was het de activisten een doorn in het oog dat ze een minimumaantal toevoegingen moesten doen om deze toege-

Seniores, non Seniles opgeheven

wezen te blijven krijgen.

Van der Veen (84 jaar, waarvan 51 advocaat) zegt desgevraagd dat hij van de drie leden van de werkgroep, 'allemaal ver boven de tachtig', nog alleen was overgebleven. 'De een is ziek, de ander geen advocaat meer.' Hij wil

geen nieuwe leden werven want anders dan in het midden van de jaren negentig 'is er nu niet veel meer te doen. We wilden niet dat oudere advocaten, aanvankelijk 65+, later 70+, werden afgeschreven. We lieten ons geluid horen toen dat nodig was.' Niet

dat de toestand nu ideaal is: 'Ik heb tientallen jaren lang vrijwillig cursussen gevolgd, terwijl het nu allemaal zo bedillerig is.' Eén actiepoint zou hij nog wel weten: 'De lokale orde laat de 70-plussers de volle mep betalen, terwijl de landelijk orde wel een speciaal tarief kent.'

AGENDA

Wat is de winst van de invoering van een systeem van bijzondere strafminima? Deze vraag staat op 17 oktober 2003 centraal tijdens het symposium *De minimumstraf*, dat de Katholieke Universiteit Nijmegen (KUN) organiseert. Sprekers die dag zijn prof. mr. P.J.P. Tak (dagvoorzitter), hoogleraar aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de KUN; prof.

Minimumstraf

dr. A.M. van Kalmthout, hoogleraar aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Tilburg; mr. ing. W.G.J.M. van de Camp, lid Tweede Kamer; en mr. N.A.M. Schipper, president Gerechtshof Amsterdam. Locatie: Spinozagebouw, zaal 3,

Montessorilaan 3, KU Nijmegen. Stichting KUN, Nijmegen, o.v.v. Symposium 'De minimumstraf' en de naam van de deelnemer. Meer informatie bij Onderzoeksprogramma Rechtspleging, Faculteit der Rechtsgeleerdheid KUN, tel.: 024-361 30 88, e-mail: I.Scheffer@jur.kun.nl De sluitingsdatum voor de inschrijving is 1 oktober 2003.

Opsporing

Het BeNeLux-Universitair Centrum start binnenkort met de multidisciplinaire leergang *Opsporing vanuit criminologie, psychologie en mensenrechten*. De leergang is bedoeld voor personen die werkzaam zijn op het terrein van de politie en bijzondere opsporingsdiensten, de rechtshandhaving, de rechtspleging en de advocatuur. Gedurende tien maanden doet men kennis en vaardigheden op, op het gebied van opsporing en het omgaan met informatiebronnen. De leergang wordt afgesloten met het schrijven van een scriptie en een eindgesprek. Indien men voldoet aan de opleidingscriteria komt

men in aanmerking voor het B.U.C.-certificaat van deskundige en voor academische credits. Locatie: Technische Universiteit Eindhoven. Cursusdata (elke dinsdag van 14.00-21.00 uur): 7 oktober; 4, 11 en 25 november; 9 en 16 december 2003, 13 en 27 januari; 10 februari; 9 en 23 maart; 20 april; 11 en 25 mei; 8 juni 2004. Informatie en aanmelding bij BeNeLux-Universitair Centrum, Postbus 206, 5201 AE 's-Hertogenbosch, tel. in Ned. 073-52 20 005, tel. in België 032-27 21 68, fax (+31)(0)73-52 21 000; e-mail: buc@tref.nl

Veelplegers

Op woensdag 17 september 2003 organiseert Elsevier Congressen het congres *Dadergericht beleid voor veelplegers*. Onder leiding van dagvoorzitter mr. S.B. de Pauw Gerlings-Döhrn, vice-president en kinderrecht van de Rechtbank Rotterdam, komt u meer te weten over onder andere dadergericht beleid en het meerjarenplan van het Openbaar Ministerie. Sprekers zijn onder meer mr. T. Willemsen, officier van Justitie OM Den Bosch,

H.W.A. van den Berge EMPM, directeur Regiopolitie Haaglanden en drs. R.E. Breuk, kinder- en jeugdpsychiater Paedologisch Instituut Amsterdam. Lokatie: World Trade Centre, Beursplein 37, 3001 DB Rotterdam. Informatie: tel. 070 - 441 57 95, informatie: Charlotte Moerman, congresontwikkelaar, Charlotte. Moerman@Reedbusiness.nl. of Daniëlle Saris, projectassistente, Danielle.Saris@Reedbusiness.nl, tel. 070-441 57 06.

Ontslagrecht

Het Eggens Instituut voor Juridisch Postacademisch Onderwijs van de Universiteit van Amsterdam organiseert op 14 en 15 november 2003 het Arbeidsrecht Congres. Tijdens dit tweedaagse congres wordt het Nederlandse ontslagrecht onder de loep genomen. Sprekers zijn: prof. mr. E. Verhulp, hoogleraar arbeidsrecht aan de Universiteit van Amsterdam; prof. mr. C.J. Loonstra, hoogleraar arbeidsrecht aan de Erasmus Universiteit Rotterdam; mr. L.G. Verburg, advocaat bij Allen & Overy te Amsterdam; mr. C.G. Scholten, advocaat bij Nauta Dutilh te Rotterdam; prof. mr. G.J.J. Heerma van Voss, hoogleraar sociaal recht aan de Universiteit Leiden, lid van

de commissie ADO; voorzitter mr. J.J. de Laat, kantonrechter te Utrecht, lid van de commissie ADO. Locatie: Leeuwenhorst Hotel te Noordwijk. Kosten: ontbijt en congresbundel. Aan het symposium zijn 8 studiepunten toegekend in het kader met de Permanente Opleiding van de Nederlandse Orde van Advocaten. Aanmelden en inlichtingen bij het Eggens Instituut voor Juridisch Postacademisch Onderwijs, Universiteit van Amsterdam, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Postbus 1030, 1000 BA Amsterdam, tel.: 020-525 34 07, fax: 020-525 33 07, e-mail: pao@jur.uva.nl, internet: www.jur.uva.nl/eggens

Korthals over juridisering en claimcultuur

Op donderdag 25 september a.s. vindt er een gezamenlijke bijeenkomst plaats van het Juridisch Genootschap 's-Hertogenbosch en de Juridische Hogeschool Tilburg-Den Bosch. Voor de pauze opent de directeur van de hogeschool, mr. G. Hupperetz, het nieuwe studiejaar en gaat hij in op de kansen en mogelijkheden van afgestudeerde HBO-juris-

ten. Na de pauze houdt voormalig minister van Justitie mr. Benk Korthals een toespraak over juridisering van de maatschappij en groeiende claimcultuur. Locatie: Hogeschool Brabant, Onderwijsboulevard 215 in 's-Hertogenbosch (dicht bij het Centraal Station). Aanvang: 19.30 uur. Informatie: mw. D. van der Veen, tel.: 073-690 13 84.

Nogmaals: de wettelijke handelsrente

De auteur van de uitputtende berekening van wat nu precies de wettelijke handelsrente is, mr. Joanna Jonker Roelants, ontving een brief van het ministerie van Justitie met de melding dat haar artikel (zie *Advocatenblad* 2003-9, p. 380-383) ertoe heeft geleid dat op de website van het Agentschap van het ministerie van Financiën ter verduidelijking voor de praktijk thans wordt gemeld dat de wettelijke handelsrente inderdaad is gekoppeld aan de *marginale toewijzingsrente* (www.minfin.nl – doorklikken Agentschap).

Bovendien deed het ministerie op 31 juli jl. een persbericht uitgaan waarin in het kader van de verlaging van de *gewone* wettelijke rente per 1 augustus jl., wordt medegedeeld dat voor wat betreft de wettelijke *handels*rente, deze de optelsom is van de marginale toewijzingsrente + 7% (ook te vinden via www.justitie.nl).

Per 1 juli jl. is de wettelijke handelsrente opnieuw gewijzigd. Omdat ze de optelsom is van 7% en de marginale toewijzingsrente van de ECB per 1 januari en 1 juli van elk jaar, is de wettelijke handelsrente sinds 1 juli (7% + 2,1% =) 9,1%.

Samenwerking Europese Strafrechtadvocaten

Op 10 oktober organiseren de Nederlandse Vereniging van Strafrechtadvocaten (NVSA) en de capaciteitsgroep Strafrecht en Criminologie van de Universiteit Maastricht het symposium *Samenwerking tussen Europese Strafrechtadvocaten*. Het symposium, dat wordt gehouden ter gelegenheid van het verschijnen van het Handboek Verdediging (onder redactie van Ties Prakken en Taru Spronken), besteedt aandacht aan de problemen die internationalisering van de strafrechtpraktijk voor strafrechtadvocaten opleveren. Aansluitend houdt Taru Spronken, bijzonder hoogleraar Verdediging in strafzaken, haar oratie. De voertaal op

het symposium is Engels. Lokatie: Tongersestraat 53, Maastricht. Kosten: leden van de NVSA € 100, niet-leden € 125 (inclusief koffie, thee, lunch en borrel na de oratie). Aanmelden vóór 15 september 2003 met het inschrijfformulier op de website: <http://www.nvsa.nl> De bevestiging en factuur ontvangt u na inschrijving. Bij METRO zijn ook een inschrijffkaart en programma en verdere inlichtingen verkrijgbaar: Universiteit Maastricht, METRO, M. Mullers, Postbus 616, 6200 MD Maastricht, tel.: 043-388 32 07, fax: 043-325 90 91, e-mail: Marjo.Mullers@facburfdr.unimaas.nl

Multicultureel familie- en jeugd(straf)recht

Naar een multicultureel familie- en jeugd(straf)recht? Dat is het thema van de studiedag die de Vereniging voor Familie- en Jeugdrecht op 6 november 2003 organiseert. Onder anderen prof. F. van der Velden, S. Bouckaert (KU Leuven) en prof. F. Bovenkerk bespreken respectievelijk het islamitisch recht en het Nederlandse familie- en jeugd(straf)recht; het vreemdelingenrecht/familie- en jeugd(straf)recht in België en multiculturaliteit in het jeugdstrafrecht. 's Middags is er de mogelijkheid tot het volgen van een workshop dilemma's kinderrecht/vreemdelingenrecht-

ter, dilemma's bij multiculturele internationale kinderontvoering of inzake islam en het Nederlandse familierecht. Locatie: Grand Hotel Karel V, Geertebolwerk 1 te Utrecht. Aanmelden bij mr. P. Dorhout (penningmeester van de Vereniging voor Familie- en Jeugdrecht) bij voorkeur per e-mail dorhout@multiweb.nl of anders Bisschopskroft 6, 1934 DE Egmond aan den Hoef. Kosten deelname € 75 voor leden en € 125 voor niet-leden, over te maken op Postbankrek.nr. 5409568 t.n.v. penningmeester FJR te Egmond aan den Hoef.

CORRECTIE

De naam van de bekende commissievoorzitter Morris Tabaksblat is door de zetduivel in *Advocatenblad* 2003-14 p.596 met twee t's gespeld.

Profiel- schets van twee nieuwe collega's

Mouwen omhoog en aanpakken. Ambitieuw, nuchter en resultaatgericht. Dat is de stijl van Van Riet en Associés Advocaten.

Een duurzame relatie met cliënten en medewerkers is voor ons van grote waarde.

We hechten daarom sterk aan onze collegiale, informele sfeer, waarin het plezierig werken is.

Samen voor een zaak staan is de kern van een succesvol kantoor. Bovendien is het plezierig werken als je je gesteund weet door betrokken collega's.

Van Riet en Associés Advocaten is gespecialiseerd in ondernemingsrecht, insolventierecht, vastgoedrechten arbeidsrecht.

De cliënten van de sectie Vastgoed zijn in toenemende mate de grotere bouwmaatschappijen, beleggers, projectontwikkelaars, architecten, makelaars en overheidsinstellingen.

Om onze gestage groei aan te kunnen zijn we voor deze sectie op zoek naar een

gevorderde advocaat-stagiaire m/v vastgoed

Je hebt inmiddels zo'n 3 jaar ervaring en een gedegen kennis van de ondernemingsrechtpraktijk. Je bent met name geïnteresseerd in en je hebt ervaring met (ruimtelijk) bestuursrecht en je hebt gevoel voor commercie.

Je gaat interessante zaken behandelen in een geïntegreerde praktijk, waarbij je met alle facetten van het vastgoedrecht te maken krijgt: rooibouwrecht, projectontwikkeling, huur- en (ruimtelijk) bestuursrecht.

De cliënten van de sectie Arbeidsrecht zijn middelgrote en grotere ondernemingen.

Door onze groei zijn we ook voor deze sectie op zoek naar een

advocaat-stagiaire m/v arbeidsrecht

met al dan niet de nodige ervaring.

Je hebt uiteraard je rechtenstudie voltooid en je kan aantonen dat je geïnteresseerd bent in arbeidsrecht, bijvoorbeeld door een scriptie of lidmaatschap van een arbeidsrechtvereniging.

Je krijgt boeiende zaken te behandelen en een gedegen opleiding.

Voor beide vacatures geldt dat we zoeken naar juristen met een flexibele geest die oplossingsgericht denkt en met gevoel voor humor wat je er niet van weeshoudt om je zaken serieus en ambitieus aan te pakken.

Sterker: je spart je tot het uiterste in voor je cliënten en werkt hard aan een langdurige relatie met hen. Je wilt daarom voortdurend je juridische kennis vergroten.

Uiteraard ben je representatief en beschik je over een overtuigende performance, waarbij spreek- en schrijfvaardigheid in het Nederlands en Engels vanzelfsprekend zijn.

Tot slot ben je sportief, in ieder geval in overdrachtelijke zin.

Bij Van Riet en Associés Advocaten werken we enerzijds in een informele maar anderzijds in een professionele sfeer met integere, betrokken, zelfstandig werkende collega's.

We bieden je uitstekende arbeidsvoorwaarden met, dankzij het succes van ons kantoor, een prima toekomstperspectief.

Heb je belangstelling voor één van deze functies, richt dan je sollicitatie binnen twee weken aan Van Riet en Associés Advocaten, t.a.v. mr. J.J. Bijkerk (vastgoedrecht) e-mail bijkerk@vanrietassociés.nl of mevrouw mr. M.C. van Deventer (arbeidsrecht) e-mail vandeventer@vanrietassociés.nl.

Kijk voor meer informatie op onze website: www.vanrietassociés.nl

VANRIET
EN ASSOCIÉS
advocaten

Ontwikkelingen in het gemeentelijk voorkeursrecht

Het grondbeleid is in Nederland geen rustig bezit. Eind jaren zeventig struikelde het kabinet-Den Uyl op een wijziging van de Ontheeningswet. Uit die tijd dateerde ook de eerste Wet voorkeursrecht gemeenten (Wvg). Ook door de schaarser wordende ruimte krijgt het grondbeleid nu weer volop aandacht. Het ontheeningsrecht en het kostenverhaal worden maar traag gemoderniseerd, maar het gemeentelijk voorkeursrecht verandert wel degelijk. Een overzicht van de complexe stand van zaken van reparatiewet (per 1 september 2002 in werking getreden) en wetsvoorstel tot uitbreiding van de Wvg tot alle gemeenten (20 mei 2003 door de Tweede Kamer aanvaard).

mr. J.F. de Groot
advocaat te Amsterdam¹

De Wet voorkeursrecht gemeenten voorziet in een wettelijk recht van voorrang van gemeenten bij de verwerving van onroerende zaken ten behoeve van de uitvoering van het ruimtelijk beleid van gemeenten. Indien een onroerende zaak met voorkeursrecht is belast – kenbaar uit de openbare registers – en de eigenaar wenst deze te vervreemden, dan dient deze zaak allereerst aan de gemeente te koop te worden aangeboden.² De Wvg dwingt de eigenaar nimmer tot vervreemding, maar behelst wel een beperking voor het geval de eigenaar van de zaak af wil. De gemeente die van het aanbod van de eigenaar gebruik wenst te maken is gebonden aan korte en fatale termijnen.³ De prijs waarvoor de gemeente kan aankopen wordt door middel van onderhandelingen vastgesteld. Indien de eigenaar wenst dat deskundigen of de rechtbank een oordeel over de prijs geven, bestaat gebondenheid aan de regels die in het ontheeningsrecht gelden voor de prijsbepaling.⁴

De Wvg kwam tot stand in 1981,⁵ en was bedoeld voor alle gemeenten. De inwerkingtreding van de wet werd – vanwege een teruggelopen behoefte en uit overwegingen van deregulering – aanvankelijk opgeschort. Uiteindelijk trad de Wvg per 1 januari 1985 gelijktijdig met de Wet op de stads- en dorpsvernieuwing in werking, maar alleen voor stads- en dorpsvernieuwinggebieden. Van de wet werd slechts door enkele gemeenten gebruikgemaakt.

VINEX

Begin jaren negentig werd bij overleg over het grondbeleid en de uitvoering van de Vierde Nota over de Ruimtelijke Ordening (VINEX) door de Tweede Kamer aangedrongen op verbetering van het instrumentarium van gemeenten bij verwerving van onroerende zaken ten behoeve van de uitvoering van verstedelijkingstaakstellingen. Uit onderzoek kwam naar voren dat het toepassingsbereik van de Wvg moest worden verruimd. Volgens een proeve van een wetsvoorstel uit 1994 zou de Wvg worden

verruimd tot alleen die gemeenten die in een van de 26 stadsgewesten waren gelegen ‘omdat daar de kern van de verstedelijkingsvraagstukken uit de VINEX ligt’;⁶ volgens het uiteindelijke wetsvoorstel uit 1995 zou de Wvg onbeperkt voor alle gemeenten moeten gaan gelden. Uiteindelijk werd de werkingssfeer van de Wvg enerzijds uitgebreid in zoverre de wet niet langer tot stadsvernieuwinggevallen beperkt was, doch werd de werkingssfeer anderzijds via een aangenomen amendement beperkt tot gemeenten met zogenaamde ‘uitbreidingscapaciteit’: een uit bovengemeentelijk beleid voortvloeiende taakstelling (tot het realiseren van woningbouw- of bedrijvenlocaties met bijbehorende voorzieningen) in actieve zin.⁷

Feit is dat de Wvg na de wetswijziging van 1996⁸ een enorme opleving heeft gekend. In de praktijk blijkt dat sinds 1996 ongeveer de helft van de gemeenten de Wvg hebben gebruikt. Dat is overigens niet zonder slag of stoot gegaan. De gewijzigde Wvg heeft aanleiding gegeven tot een stroom aan jurisprudentie. De oorzaak hiervan is in de eerste plaats dat de rechter veelvuldig werd geroepen een interpretatie te geven omdat de wet geen voorbeeld is van fraaie wetgevingstechniek. Bovendien is inherent aan de Wvg dat ze leidt tot besluiten en rechtshandelingen die tot procedures aanleiding kunnen geven, zowel bij de bestuursrechter, als bij de civiele rechter; procedures over de besluiten tot vestiging van voorkeursrechten, procedures over aanbiedingen van gronden die belast zijn met voorkeursrechten (de prijsbepalingsprocedures) en niet in de laatste plaats procedures over de nietigheid van rechtshandelingen, bekend als de ‘artikel 26-procedures’.

ONTWIKKINGSCONSTRUCTIES EN DE REPARATIEWET

Een rechtsgeldig gevestigd voorkeursrecht bewerkstelligt dat de eigenaar

die – vrijwillig – wil overgaan tot vervreemding van de met voorkeursrecht belaste onroerende zaak, eerst de gemeente in de gelegenheid dient te stellen om deze zaak te kopen. Dit rechtsgevolg van het voorkeursrecht wordt wel aangeduid als de ‘aanbiedingsplicht’.⁹

Ontwikningsconstructies

Omdat voorzien was dat de praktijk naar wegen zou zoeken om het gemeentelijk voorkeursrecht te ontgaan, werd in art. 26, lid 1 Wvg bepaald dat een gemeente de nietigheid kan inroepen van rechtshandelingen die zijn verricht met de kennelijke strekking afbreuk te doen aan het belang van de gemeente bij haar in de Wvg geregelde voorkeurspositie.

Deze bepaling heeft de praktijk tussen 1996 en 2000 danig beziggehouden. Het ging in de desbetreffende procedures telkens om de vraag of de voorkeursgerechtigde gemeente met succes de nietigheid kan inroepen van rechtshandelingen tussen enerzijds eigenaren van gronden die met een voorkeursrecht zijn belast en anderzijds ontwikkelaars. De inzet van de door de markt ontwikkelde constructies was in alle gevallen om te bewerkstelligen dat de ontwikkelaar onmiddellijk de economische beschikkingsmacht van particuliere gronden verwerft, teneinde vervolgens de door de gemeente gewenste bestemmingen te realiseren. Daarbij

werd het moment van juridische levering uitgesteld tot na realisering van de bestemmingen, omdat het voorkeursrecht dan is uitgewerkt. Nu het gemeentelijk voorkeursrecht slechts kan aanknopen bij een vrijwillige vervreemding in de zin van ‘juridische levering’,¹⁰ zou een dergelijke constructie – vergelijkbaar met een economische eigendomsoverdracht – verhinderen dat de gemeente van haar voorkeursrecht gebruik kan maken. Deze constructie zou volgens de partijen die haar gebruikten toelaatbaar zijn, omdat in de parlementaire geschiedenis voor de gewijzigde Wvg zou zijn vastgelegd dat het gemeentelijk voorkeursrecht er niet aan in de weg zou staan dat de bestemmingen door de markt zouden worden gerealiseerd.

Gemeenten en ontwikkelaars werden heen en weer geslingerd tussen hoop en vrees. Rechtbanken bleken van oordeel dat nietigheidsacties niet kansrijk waren indien zelfrealisatie (door de grondeigenaar eventueel in verbinding met derden) de tijdige realisering van de door de gemeente gewenste bestemming niet in de weg staat of deze juist beoogt. De gerechtshoven kozen collectief een andere koers: indien de constructies de facto resulteerden in een vervreemding van de grond zonder dat de gemeente de kans krijgt het voorkeursrecht in te roepen, dan wordt het voorkeursrecht kennelijk gefrustreerd en is er reden voor nietigverklaring.

Novemberbeschikkingen

De Hoge Raad besliste in beschikkingen van november 2000 (hierna kortweg: de novemberbeschikkingen)¹¹ dat constructies die zodanig waren opgezet dat wel de beschikkingsmacht en het economisch belang werden overgedragen, maar geen vervreemding plaatsvond, de kennelijke strekking hebben te verhinderen dat de gemeente van haar voorkeursrecht gebruik kan maken en in beginsel vernietigd kunnen worden. De Hoge Raad voegde daar echter aan toe dat een uitzondering geldt voor de gevallen waarin de partijen bij de overeenkomst de bedoeling hebben om de nieuwe bestemming te verwezenlijken – in staat en bereid zijn tot zelfrealisatie – en zich bereid hebben verklaard ‘zich op een zodanige wijze jegens de gemeente te verbinden dat de gerechtvaardigde belangen van de gemeente terzake bij verwezenlijking van de nieuwe bestemming in overeenstemming met het door de gemeente gevoerde beleid afdoende zijn gewaarborgd’.¹²

Hoewel gemeenten teleurgesteld reageerden op de novemberbeschikkingen, zag het kabinet geen reden voor een spoedreparatie van de Wvg.¹³ Het resultaat van de novemberbeschikkingen was het ontstaan van een (gedwongen) overlegsituatie tussen de gemeente enerzijds en de eigenaar c.q. ontwikkelaar anderzijds. In veel gevallen werd de nietigheidsactie¹⁴ ‘bevroren’. De behandeling werd opgeschort in afwachting van ofwel de uitkomst van onderhandelingen over de vraag of de ‘gerechtvaardigde belangen’ van de gemeente voldoende zijn verzekerd, ofwel – ook in verband daarmee – in afwachting van meer duidelijkheid over de precieze bestemmingen die de gemeente wil realiseren. Zonder duidelijkheid over de toekomstige planologische situatie kon geen beroep op zelfrealisatie worden waargemaakt, noch worden afgewezen.

Uitzonderingsgevallen

Naast de ‘ontwikningsconstructies’, waren ook de ‘uitzonderingsgevallen’ in toenemende mate een probleem voor de effectiviteit van de Wvg. Gemeenten kwamen niet toe aan effectuering van hun voorkeursrecht, indien de eigenaren zich voorzien hadden van tijdig – voor inwerkingtreding van het voorkeursrechtbesluit – geregistreerde of ingeschreven koop- of (langjarige) optieovereenkomsten. Vervreemdingen krachtens dergelijke overeenkomsten vielen immers volgens de uitzonderingsregeling van art. 10 Wvg (oud) buiten de aanbiedingsplicht.¹⁵ Van de mogelijkheid grote arealen grond met opties te bedekken, bleek frequent gebruik te worden gemaakt.

Initiatiefwet

Op 22 mei 2001 werd door de Kamerleden Depla, Ravestein, Van Wijmen, Duijvesteyn en Biesheuvel een initiatief-wetsvoorstel ingediend, met als doel ‘het tegengaan van het ontwijken van het voorkeursrecht van gemeenten bij de verwerving van onroerende zaken’.¹⁶ Het motto van de Kamerbehandeling luidde dat moest worden geconcurrereerd óp de grond en niet óm de grond.¹⁷ De indieners zetten in de Eerste Kamer het oogmerk van het initiatief-wetsvoorstel nog eens in vier punten uiteen. In de eerste plaats moest rechtsonzekerheid worden weggenomen: ‘niet de rechter moet regeren, maar de wetgever moet duidelijk zijn’. In de tweede

Door ontwikkelingsconstructies werd het moment van juridische levering uitgesteld tot na realisering van de bestemmingen, omdat het voorkeursrecht dan is uitgewerkt

plaats zou onnodige bouwvertraging moeten worden voorkomen. In de derde plaats moest worden voorkomen dat ontwikkelaars, bouwers en speculanten risicoloos grondposities innemen. In de vierde plaats houdt de regierol van de gemeente mede in dat de gemeente die projectontwikkelaar kan uitkiezen die het beste project voor de laagste prijs kan realiseren.¹⁸

Het wetsvoorstel bestond uit twee delen: in de eerste plaats het ‘repareren’ van art. 26 Wvg en in de tweede plaats een nieuwe regeling van de uitzonderingsgevallen van tijdig ingeschreven koop- of optieovereenkomsten. Dit initiatiefvoorstel werd na een snelle procedure op 5 februari 2002 door de Tweede Kamer geamendeerd doch met algemene stemmen aangenomen,¹⁹ en werd op 16 april 2002 door de Eerste Kamer zonder stemming aangenomen.²⁰ De reparatiewet is op 1 september 2002 in werking getreden.

Art. 26 Wvg (nieuw)

Ten aanzien art. 26 Wvg is de reparatiewet technisch eenvoudig. Niet langer is het criterium, zoals voorheen in art. 26 lid 1 was verankerd, dat de gemeente de nietigheid kan inroepen van rechtshandelingen ‘die zijn verricht met de kennelijke strekking afbreuk te doen aan *het belang van de gemeente* bij haar voorkeurspositie’, maar van rechtshandelingen ‘die zijn verricht met de kennelijke strekking hebben afbreuk te doen aan de voorkeurspositie’. Het criterium ‘belang van de ‘gemeente’ viel er dus tussen uit. De initiatiefnemers hebben de wijziging van art. 26 Wvg als volgt toegelicht:²¹ ‘Het gaat daarbij om rechtshandelingen die zodanig zijn opgezet dat geen vervreemding zal plaatsvinden gedurende het bestaan van het voorkeursrecht, doch wel de beschikkingsmacht over en het economisch belang bij de grond *in enigerlei mate* worden overgedragen aan een of meer andere (rechts)personen. Hiermee wordt voor alle duidelijkheid en ter voorkoming van onnodige procedures aangegeven dat ook overdrachten van een deel van de beschikkingsmacht en het economisch belang blootstaan aan vernietiging.’

Of de (dreiging van de) nieuwe nietigheidsactie daadwerkelijk meer effectief zal zijn dan voorheen – na de novemberbeschikkingen – het geval was, kan worden betwijfeld.²² Aan de reparatie kleeft het gevaar dat de praktijk andermaal zal zoeken naar wegen om het (nieuwe) vernietigingscriterium van art. 26 Wvg te ontgaan.²³ Rechtshandelingen kunnen zodanig worden ingekleed dat optisch (in de aan de gemeente kenbaar te maken akte) het economisch belang volledig bij de eigenaar blijft – waardoor de overeenkomst volgens de nieuwe criteria niet vernietigbaar zou zijn – terwijl de reële situatie in onderhandse documenten (‘side-letters’) wordt ondergebracht, waar de gemeente haar vingers niet achter krijgt.

Rechtshandelingen kunnen zo worden ingekleed dat in de akte het economisch belang bij de eigenaar blijft terwijl de reële situatie in ‘side-letters’ wordt ondergebracht

De oorverdovende stilte die thans is gevolgd op de vele constructies en nietigheidsacties die de afgelopen jaren de revue zijn gepasseerd, kan er op duiden dat de markt inderdaad ‘ondergronds’ is gegaan.²⁴ Maar ook voorzover de markt niet ‘ondergronds’ gegaan zou zijn, behoeft de stilte nog geen goed teken te zijn. Het systeem na de novemberbeschikkingen bestond uit een overlegcultuur, waarin gemeente en markt gedwongen waren om met elkaar te overleggen en te bezien of zelfrealisatie door de markt maar onder regie van de gemeente, rekening houdend met haar gerechtvaardigde belangen en onder redelijke voorwaarden mogelijk is.

gen. De contractanten weten, na aanmelding van de akte bij de gemeente, spoedig waar zij aan toe zijn.

De grondeigenaar die niet aan de gemeente wenst te verkopen en aldus een lucratieve samenwerking met een ontwikkelaar vooralsnog gedwarsboemd ziet, zou er voor kunnen kiezen vooralsnog stil te blijven zitten – en de overeenkomst derhalve ook

niet aan de gemeente te tonen – totdat uitvoering van het bestemmingsplan voor de gemeente urgent is, om het vervolgens op onteigening te laten aankomen. Volgens de huidige onteigeningsjurisprudentie zal een samenwerkingsverband tussen een grondeigenaar en een ontwikkelaar strekkende tot zelfrealisatie eerder gerespecteerd dienen te worden dan onder vigeur van de Wet voorkeursrecht gemeenten.²⁵ De onteigeningsjurisprudentie erkent een samenwerkingsverband strekkende tot zelfrealisatie, wanneer dat verband in staat en bereid is de door de gemeente gewenste bestemmingen tijdig en conform te realiseren, de bouwver/ont-

Vinex lokatie Wateringse Veld, Den Haag

Foto Martijn Beekman/HH

Partijen waren tot op zekere hoogte tot elkaar veroordeeld, maar het overleg stond wel in het teken van de realisatie van bestemmingen. Dat is nu na de reparatie anders. In het nieuwe regime lijkt de toetsing van samenwerkingsovereenkomsten in hoofdzaak beperkt tot een mathematische beoordeling van de mate van overdracht van beschikkingsbevoegdheid over en economisch belang bij de desbetreffende onroerende zaak. De grondeigenaar en de gemeente zijn niet gehouden met elkaar te overleggen over de mogelijkheden en voorwaarden van een zelfrealisatie door de grondeigenaar en een derde onder regie van de gemeente. De gemeente ontbeert een mogelijkheid tot inhoudelijke sturing. De samenwerkingsovereenkomst blijft in stand indien de grondeigenaar de facto ‘heer’ over zijn gronden blijft; de samenwerkingsovereenkomst wordt nietig verklaard indien blijkt dat het economisch belang (en de beschikkingsmacht) in enigerlei mate aan een derde is (zijn) overgedra-

wikkelaar te goeder naam en faam bekendstaat en financieel solide is, en over voldoende aaneengesloten gronden wordt beschikt. Geen uitzondering wordt gemaakt voor een samenwerkingsverband waarin de grondeigenaar het economisch belang en de beschikkingsbevoegdheid ‘in enigerlei mate’ aan een derde heeft overgedragen. Dit leidt er zelfs toe dat door de Kroon goedkeuring aan een raadsbesluit tot onteigening wordt onthouden bij een beroep op zelfrealisatie door partijen, wier samenwerkingsovereenkomst door vernietiging op grond van art. 26 Wvg al niet meer existent was.²⁶ Met andere woorden: een vernietiging op grond van de Wvg deert zelfrealisatoren niet veel zolang zij niet onteigend kunnen worden. De grondeigenaar en de ontwikkelaar die willen samenwerken en kunnen afwachten, hebben een herkansing indien het op onteigening aankomt. Een nieuwe samenwerkingsovereenkomst is snel gesloten. De wijziging van de Wvg kan dan ook wel eens een opmaat betekenen tot een

meer veelvuldig gebruik van het onteigeningsinstrumentarium.²⁷

Koop- en optieovereenkomsten

Een ander belangrijk element van de initiatiefwet, dat in de parlementaire behandeling onevenredig veel meer aandacht heeft gekregen, is de nieuwe regeling voor koop- of optieovereenkomsten, neergelegd in nieuwe leden 3, 4 en 5 van art. 10 Wvg. De indieners van het wetsvoorstel beoogden de voorheen geldende ongebreidelde vrijstelling van tijdig gesloten en vastgelegde koop- of optieovereenkomsten te beperken. Te vaak vonden vervreemdingen plaats op basis van dergelijke overeenkomsten, en viste de gemeente ondanks het voorkeursrecht naast het net. Gekozen werd voor een vermindering van de aantrekkelijkheid van vroegtijdig gesloten koop- of optieovereenkomsten, door slechts die vervreemdingen op basis van dergelijke overeenkomsten van de werking van het voorkeursrecht vrij te stellen, die voldoen aan drie cumulatieve voorwaarden.

In de eerste plaats moet de vervreemding geschieden aan een in die overeenkomst met name genoemde partij – hetgeen een einde maakt aan veelvuldig gebruikte ‘verkoop aan nadere meester’-constructies – en tegen een in de overeenkomst vermelde of op grond van de overeenkomst bepaalde prijs. In de tweede plaats moet de overeenkomst in de openbare registers zijn ingeschreven vóór de dag na dagtekening van de *Staatscourant* waarin het aanwijzingsbesluit op grond van de Wvg is gepubliceerd (voor inwerkingtreding van het voorkeursrechtbesluit). In de derde plaats moet de levering plaatsvinden binnen zes maanden na de dag van inschrijving van de koop- of optieovereenkomst in de openbare registers.²⁸

Als mogelijkheid om ook onder vigeur van de nieuwe regeling nog langjarige ‘optiecontracten’ te sluiten, is geschetst het sluiten van een koopovereenkomst en inschrijving daarvan in de openbare registers gevolgd door levering binnen zes maanden, een en ander onder ontbindende voorwaarde van niet-betaling van de koopprijs na afloop van de ‘optietermijn’. De koopprijs (of aanvullende koopprijs naast een reeds betaalde basisprijs) wordt pas betaald als de agrarische grond bouwgrond wordt. Gebeurt dat niet, dan wordt niet betaald en treedt de ontbindende voorwaarde in werking die de eigendom weer van rechtswege bij de oorspronkelijk eigenaar doet belanden.²⁹

Om te voorkomen dat koop- of optieovereenkomsten steeds ‘ververst’ worden ter verlenging van de zesmaandentermijn, is bij amendement-Van Middelkoop een nieuw vijfde lid van art. 10 Wvg ingevoegd, dat beoogt tegen te gaan dat dezelfde verkoper dan wel dezelfde koper (de partij waarmee een overeenkomst is gesloten) in een periode van drie jaar een nieuwe overeenkomst met betrekking tot dezelfde onroerende zaak, dan wel een gedeelte daarvan kan inschrijven – in afwachting van mogelijke vestiging van een gemeentelijk voorkeursrecht – met recht op vrijstelling van de aanbiedingsplicht.³⁰ De periode van drie jaar vangt aan op de datum van eerste inschrijving in de openbare registers. Na een periode van drie jaar geeft de eerstvolgende inschrijving opnieuw recht op de vrijstelling van de aanbiedingsplicht, wederom gedurende een periode van drie jaar. Indien een koper een overeenkomst als bedoeld in

Omdat grondeigenaar en ontwikkelaar een herkansing hebben indien het op onteigening aankomt, zou de wijziging van de Wvg ertoe kunnen leiden dat vaker tot onteigening moet worden overgegaan

het nieuwe derde lid van art. 10 Wvg binnen de drie-jaarstermijn opnieuw inschrijft, blijft aldus de datum van de eerste inschrijving gelden voor de bepaling van de termijn van zes maanden waarbinnen de juridische levering moet plaatsvinden.³¹

Overgangsregeling

De pas in een laat stadium van de parlementaire behandeling ontworpen overgangsregeling bepaalt het volgende. Ten aanzien van optieovereenkomsten die voor 22 mei 2001 (de datum van indiening van het initiatiefwetsvoorstel) zijn ingeschreven blijft de oude regeling van toepassing. Optieovereenkomsten ingeschreven na 22 mei 2001 maar voor inwerkingtreding van de nieuwe wet konden leiden tot voorkeursrechtvrije vervreemdingen, mits deze vervreemding plaatsvond binnen zes maanden na inwerkingtreding van de reparatiewet (derhalve voor 1 maart 2003). Ten aanzien van koopovereenkomsten als akte notarieel verleden of onderhands opgemaakt en geregistreerd (inschrijving van koopovereenkomsten was destijds niet mogelijk) voor 22 mei 2001, blijft de oude regeling gelden, mits deze overeenkomsten voor 1 maart 2003 werden ingeschreven in de openbare registers. Werde de koopovereenkomst vastgelegd na 22 mei 2001 maar voor 1 september 2002 (de inwerkingtreding van de reparatiewet), dan kon dit leiden tot een voorkeursrechtvrije vervreemding, mits deze plaatsvond voor 1 maart 2003.

GROTERE REIKWIJDTE

Uitbreidingscapaciteit

Niet elke gemeente is bevoegd van het voorkeursrechtinstrumentarium gebruik te maken. Art. 2a Wet voorkeursrecht gemeenten (Wvg), in 1996 in de Wvg opgenomen bij amendement-Esselink,³² bepaalt thans dat de bevoegdheid tot het vestigen van voorkeursrechten is beperkt tot gemeenten met een uitbreidingscapaciteit, dat wil zeggen een taakstelling in actieve zin op basis van nationaal of provinciaal ruimtelijk beleid. Alleen gemeenten waaraan op grond van een streekplan of een PKB rechtstreeks ‘uitbreidingscapaciteit’ was toegedacht, zijn bevoegd de Wvg toe te passen. Indien een gemeente (nog) geen rechtstreekse uitbreidingscapaciteit bezit, kan Gedeputeerde Staten worden verzocht een verklaring van geen bezwaar af te geven ten behoeve van de vestiging van voorkeursrechten. De verklaring wordt geweigerd indien geen nationaal of provinciaal ruimtelijk beleid in voorbereiding is waarbij aan de gemeente uitbreidingscapaciteit wordt toegedacht.

Art. 2a Wvg heeft tot veel jurisprudentie aanleiding gegeven. In bepaalde gevallen bestond of bestaat onduidelijkheid over de vraag of de gemeente uitbreidingscapaciteit heeft als bedoeld in art. 2a Wvg, of juist niet.³³ Dit hing enerzijds samen met het al dan niet bestaan van een

Op het gebied van het grondbeleid staat de nodige nieuwe wetgeving op stapel

geografische begrenzing van de bevoegdheid voorkeursrechten te vestigen, en anderzijds met de vraag of een aan een gemeente gegeven uitbreidingscapaciteit voor een bepaalde functie, bijvoorbeeld woningbouw, ook voor andere functies, niet benoemd in het hogere planologische beleid, mocht worden ingezet. Ook is gebleken dat de verschillende provincies een eigen en van elkaar afwijkend beleid hanteerden bij de afgifte van verklaringen van geen bezwaar, hetgeen in de hand heeft gewerkt dat gemeenten verschillend werden behandeld.

Met inwerkingtreding van de Wet verbreding Wvg zal vaststaan dat alle ruim 500 Nederlandse gemeenten bevoegd zijn voorkeursrechten te vestigen, zonder enige beperking in geografische of functionele zin volgens de vigerende jurisprudentie, maar uiteraard wel met inachtnaam van de in de wet (de art.en 8a, 8, 6 en 2 Wvg) opgenomen toepassingsvoorwaarden: er moet aan deze gronden een gewijzigde, niet-agrarische bestemming zijn toegedacht en het huidige gebruik moet afwijken van dat toegedachte gebruik.³⁷ Aan deze voorwaarden is over het algemeen spoedig voldaan, zodat niet uitgesloten is dat op afzienbare termijn alle gemeenten op ruime schaal en vroegtijdig³⁸ van de Wvg gebruik kunnen maken. Meer dan ooit zal het rechtsverkeer in onroerende zaken met voorkeursrechten geconfronteerd kunnen worden.

Nota Grondbeleid

De basis voor het wetsvoorstel tot verbreding van de Wvg is te vinden in de Nota Grondbeleid. Met de verbreding zal komen vast te staan dat alle

Vinex lokatie Wateringse Veld, Den Haag

Foto Martijn Beekman/HH

Verbreding

In de Nota Grondbeleid werd aangekondigd dat de grondslag van de Wvg zou worden verbreed, en dat deze verbreding versneld zou worden ingevoerd.³⁴ Op 25 februari 2002 werd, na spoedadviesing door de Raad van State, een wetsvoorstel ingediend dat moet bewerkstelligen dat het effect van het amendement-Esselink wordt opgeheven. Van de spoed waarmee het wetsvoorstel werd ingediend, was na de verkiezingen en de val van het kabinet niets meer over, zodat het voorstel pas in mei 2003 in de Tweede Kamer werd behandeld. Het wetsvoorstel werd met algemene stemmen aangenomen. Het gewijzigd voorstel van wet werd op 20 mei 2003 bij de Eerste Kamer ingediend,³⁵ zodat verwacht mag worden dat de verbreding van de Wvg spoedig het *Staatsblad* zal bereiken. Het wetsvoorstel behelst, naast een evaluatiebepaling³⁶ en een inwerkingtredingsbepaling, slechts één inhoudelijk artikel 'Art. 2a van de Wet voorkeursrecht gemeenten vervalt'.

gemeenten weer voorkeursrechten kunnen vestigen voor stads- en dorpsvernieuwingsdoeleinden, zoals oorspronkelijk het geval was.³⁹ Het amendement-Esselink had die bevoegdheid in 1996, eigenlijk onbedoeld, ontnomen aan gemeenten zonder uitbreidingscapaciteit. Het werd door het kabinet van groot belang geacht dat alle gemeenten in het kader van stedelijke herstructurering voorkeursrechten zouden kunnen vestigen. Over het herstel van de in 1996 ontstane weeffout bleek in de Kamer brede consensus te bestaan.⁴⁰

Ten tijde van de indiening van de wet verbreding Wvg werd gewerkt aan de Vijfde Nota Wro, waarin als uitgangspunt was opgenomen een gedecentraliseerd contourenbeleid als instrument om open en verstedelijkte gebieden van elkaar te scheiden. Ook dat was blijkens de Nota Grondbeleid aanleiding om niet alleen voor gemeenten met een uitbreidingstaakstelling, maar voor alle gemeenten de oorspronkelijk bedoelde bevoegdheid tot het vestigen van voorkeursrechten in het leven te roepen. Daarbij werd op voortvarendheid aangedrongen om te voorkomen

dat de particuliere sector – vooruitlopend op de vaststelling van de contouren – al op grote schaal grondposities zou kunnen innemen. Juist nu de gemeenten, anders dan bij de VINEX het geval was, in grote mate zelf de begrenzing van de rode contouren zouden kunnen bepalen, zou het vanuit deze betrokkenheid van belang zijn dat een gemeente direct het voorkeursrecht kan vestigen ‘teneinde zichzelf desgewenst ten behoeve van de uitvoering van haar ruimtelijk beleid een wettelijk voorkeursrecht bij vervreemding van onroerende zaken te verlenen’.⁴¹

Hoewel de ten tijde van de indiening van het wetsvoorstel voorliggende Vijfde Nota in die vorm niet verder in procedure werd gebracht – en de motivering van het wetsvoorstel daarop moest worden aangepast – bleef de ‘decentrale aanpak van het verstedelijkingsbeleid’ centraal staan.⁴² In het Strategisch Akkoord bij het kabinet-Balkenende I was vermeld dat gemeenten in het landelijk gebied weer voor eigen inwoners mochten bouwen. In het Hoofdlijnenakkoord bij het kabinet-Balkenende II heet het dat ‘binnen de randvoorwaarden van bescherming van de natuurlijke leefomgeving en de rijksverantwoordelijkheid terzake, meer ruimte en verantwoordelijkheid aan provincies en gemeenten worden gegeven’.⁴³ In sommige gevallen zijn gemeenten al doende structuurvisies op te stellen ten behoeve van mogelijke uitbreidingen. Het oorspronkelijk op de uitvoering van de Vijfde Nota (thans: Nota Ruimte⁴⁴) – het contourenbeleid – gebaseerde argument voor een met spoed te realiseren verbreding van de werkingssfeer van de Wvg tot alle gemeenten, lijkt derhalve nog altijd opgeld te doen. Alle gemeenten – ook gemeenten zonder uitbreidingscapaciteit – zouden ten behoeve van de realisering van nieuwbouw van het voorkeursrecht gebruik moeten kunnen maken, aldus het kabinet.

Volgens de Memorie van Toelichting zou de verbreding van de werkingssfeer van de Wvg nog een aantal andere doeleinden dienen. Met name wordt er op gewezen dat het voorkeursrecht gemeenten behulpzaam kan zijn bij stedelijke herstructurering (versnipperd eigendom belemmert het proces van herstructurering), bij een verhoging van de ruimtelijke kwaliteit door bijvoorbeeld het creëren van groen, bij het bevorderen van creatieve concurrentie en bij het stimuleren van particulier opdrachtgeverschap.⁴⁵ Van de gelegenheid is gebruikgemaakt om bij de Memorie van Toelichting te stipuleren dat een zelfstandige vestiging van voorkeursrechten mogelijk is ‘ten behoeve van groene functies die gerelateerd zijn aan rode functies’ (lokaal groen in en om de stad, groene verbindingen naar regionaal groen en regionaal groen waarvan nieuwe wijken profijt hebben).⁴⁶

Concurrentie

Op twee aspecten moet nog in het bijzonder worden gewezen. In de Nota Grondbeleid werd aangekondigd dat aan de twee bestaande vereisten voor vestiging van het voorkeursrecht (niet-agrarische bestemming en afwijkend gebruik) een derde eis zou worden toegevoegd. Aan de toepassing van het voorkeursrecht door gemeenten zou de voorwaarde worden verbonden dat de plannen op de door de gemeente via de Wvg verworven gronden in beginsel alleen via openbare aanbesteding (tenders, prijsvragen, concessies) mogen worden gerealiseerd.⁴⁷ Op deze wijze zou een

Het woud van procedurevoorschriften en de daaruit resulterende bestuurslast zal menig gemeente ervan weerhouden de Wvg toe te passen

onderscheid worden gemaakt tussen de gemeente als gebiedsontwikkelaar en de gemeente als projectontwikkelaar. In de Wet verbreding Wvg kon dit aspect nog niet worden meegenomen. Hoewel reeds een onderzoek (*Concurrentiebevordering op ontwikkelingslocaties*) is afgerond, acht het kabinet nader onderzoek gewenst. De resultaten daarvan zullen in het najaar van 2003 bekend worden.⁴⁸

Grondexploitatievergunning

In de Nota Grondbeleid werd een koppeling gelegd tussen de voorkeursrechtbevoegdheid en het nog te ontwikkelen instrument van de exploitatievergunning, een vergunning voor het in exploitatie brengen van gronden. De vier grote steden, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en de Vereniging van Nederlandse Projectontwikkeling Maatschappijen (NEPROM) hebben in 2000 gezamenlijk een voorstel ontwikkeld voor een ‘smalle’ exploitatievergunning, waarin slechts het kostenverhaal is geregeld. Daarbij werd overeenstemming bereikt over een lijst van te verhalen kostensoorten. Het kabinet heeft nadien een voorkeur uitgesproken voor een ‘bredere’ exploitatievergunning, waarbij ook een aantal programmatische (kwalitatieve locatie-)eisen gesteld kunnen worden (waaronder particulier opdrachtgeverschap en sociale woningbouw). Dit systeem moet gaan voorzien – in de woorden van het kabinet – ‘enerzijds in een wettelijke regeling voor het verhaal van door de gemeente gemaakte kosten en anderzijds in het zekerstellen van de gemeentelijke regierol bij faciliterend grondbeleid door de introductie van de bevoegdheid om kwalitatieve eisen te stellen aan de locatie’.⁴⁹ Dit alles in het kader van de regiefunctie van de gemeente. De Wvg zou gelden bij actief grondbeleid; de (brede) exploitatievergunning bij faciliterend grondbeleid. In de Kamer is er terecht aandacht voor gevraagd dat nu een systeem van grondexploitatievergunningen nog altijd niet is geïntroduceerd en het faciliterend grondbeleid – met name het kostenverhaal – nog altijd niet op orde is, gemeenten eerder zullen moeten kiezen voor actief grondbeleid en van een reële keuze geen sprake is. Dit wordt door het kabinet niet ontkend, maar tegelijkertijd wordt als toegevoegde waarde van het voorkeursrecht ten opzichte van de exploitatievergunning gezien de mogelijkheden van concurrentiebevordering: ‘gemeentelijk grondbezit is geen garantie maar wel een extra mogelijkheid om grond in concurrentie te kunnen uitgeven’.⁵⁰ Er wordt thans vanuit gegaan dat het wetsvoorstel voor de introductie van de grondexploitatievergunning – waarschijnlijk in het kader van de nieuwe Wet op de ruimtelijke ordening (Wro) – ‘in de loop van 2003’ zal worden ingediend. Op het gebied van het grondbeleid staat – samen met de herziening van de Onteigeningswet en de integrale herziening van de Wro – derhalve de nodige nieuwe wetgeving op stapel.

Uiteindelijk werd het wetsvoorstel aanvaard, met als amendement een evaluatiebepaling – thans art. 2 – dat beoogt binnen vier jaar na het van kracht worden van de gewijzigde Wet voorkeursrecht gemeenten na te

Het 'recht op zelfrealisatie' kan nog ter discussie komen te staan

gaan of gemeenten op een passende wijze gebruikmaken van hun versterkte positie op de grondmarkt.⁵¹

Stroomlijning vereist

Wat in het kader van de voorgenomen verbreding van de Wvg als een gemiste kans moet worden aangeduid, is het vooralsnog ontbreken van de voorgenomen stroomlijning van procedures in de Wvg. Daarvan zal naar verluidt niet voor 2004 sprake zijn. Zolang het kabinetsvoornemen, neergelegd in de Nota Grondbeleid, om de procedures in de Wvg te stroomlijnen, nog niet is geëffectueerd, blijft de Wvg een in de praktijk

Een en ander neemt niet weg dat de verbreding van de Wvg er toe zal leiden dat het aantal voorkeursrechtenaanwijzingen zal toenemen, zowel bij de gemeenten die het voorkeursrecht al hanteerden – zij zullen het instrument ook elders binnen de gemeente kunnen inzetten – alsook bij die 'nieuwe' gemeenten, die niet opzien tegen het vele werk dat zij over zich afroepen en de vele procedures die zij – zo leert de ervaring van de afgelopen zeven jaar – ongetwijfeld tegemoetgaan.

Doelstelling wellicht niet gehaald

Het grondbeleid is in beweging. Waar nog (te) veel wetgeving in de steigers staat – de integrale herziening van de Wro, de herziening van de Onteigeningswet, de introductie van de exploitatievergunning in de Grondexploitatiewet – loopt de Wet voorkeursrecht gemeenten voorop. Des te navrant is de conclusie in een recent intern onderzoek van VROM dat indien het grondbeleid – en met name het kostenverhaal – overigens adequaat is geregeld, de Wet voorkeursrecht gemeenten kan verdwijnen.

Vinex lokatie Wateringse Veld, Den Haag

Foto Martijn Beekman/HH

moeilijk toepasbare wet. De administratieve last die aan toepassing van de Wvg verbonden is, is hoog. Het woud van procedurevoorschriften en de bestuurslast die de uitvoering daarvan met zich brengt, zal menig gemeente ervan weerhouden toepassing van de Wvg te overwegen of te intensiveren. Het zullen vaak de kleinere gemeenten zijn die tot op heden geen 'uitbreidingscapaciteit' en mitsdien geen bevoegdheden volgens de Wvg hadden, en die met de nieuwe wet de bevoegdheden voor het eerst krijgen, die de behoefte zouden hebben aan een eenvoudig toepasbare wet. Aldus blij gemaakt met een 'dode mus', is het maar de vraag of gemeenten daadwerkelijk in den brede de beschikking zullen hebben over het voorkeursrecht bij de uitvoering van het contourenbeleid. Gelet hierop moet er sterk voor worden gepleit de verbreding van het toepassingsbereik van de Wvg zo spoedig mogelijk te laten volgen door de zo nodige procedurele stroomlijning.

Of het gat in de Wvg, waar het betreft de 'ontwikingsconstructies', effectief is gedicht, moet nog blijken. Na de inwerkingtreding van de reparatiewet werd het 'stil aan het front', hetgeen zowel positief als negatief kan worden uitgelegd. De vrees is reëel dat samenwerkingsovereenkomsten tussen eigenaren en ontwikkelaars in het verborgene zullen blijven bestaan, dat de gemeente (daardoor) bij complexe ontwikkelingen problemen ondervindt bij minnelijke verwerving van gronden en aangewezen wordt op onteigening, en dat de gemeente zich aan het eind van die rit geconfronteerd ziet met – elk op de eigen merites te beoordelen – beroepen op zelfrealisatie. De tijdige ontwikkeling van bestemmingen onder regie van gemeenten lijkt niet gewaarborgd, zolang geen congruentie bestaat tussen de Wvg en de Onteigeningswet, waar het betreft het beroep op zelfrealisatie. Niet moet worden uitgesloten dat het recht op zelfrealisatie – wie de grond heeft, die bouwt – als zodanig nog eens ter

discussie komt te staan.⁵² Die discussie is met de gedachtevorming over de grondexploitatievergunning dichterbij dan men denkt.

Het verbreden van de werkingsfeer van de Wvg tot alle gemeenten zou een positieve impuls kunnen geven aan een effectief gemeentelijk grondbeleid ten behoeve van de realisering van bestemmingen. Nu de voorgenomen verbreding niet tevens gepaard gaat met een stroomlijning van de procedures van de Wvg, moet er echter rekening mee worden gehouden dat vele gemeenten, met name de 'nieuwe' voorkeursrecht-bevoegde gemeenten, wegens de zware bestuurslasten en gebrek aan capaciteit, van de inzet van dit bewerkelijke instrument of van de intensivering daarvan zullen afzien. De doelstelling van de verbreding wordt dan niet gehaald, hetgeen de uitvoering van het decentrale verstedelijkingsbeleid – dat onder het nieuwe kabinet doorgezet wordt – niet ten goede zal komen.

Als iets op dit moment uiterste spoed zou moeten kennen, dan is het wel het opzetten van een adequaat instrumentarium van faciliterend

De regie van gemeenten lijkt niet gewaarborgd, zolang er geen congruentie bestaat tussen de Wvg en de Onteigeningswet, inzake het beroep op zelfrealisatie

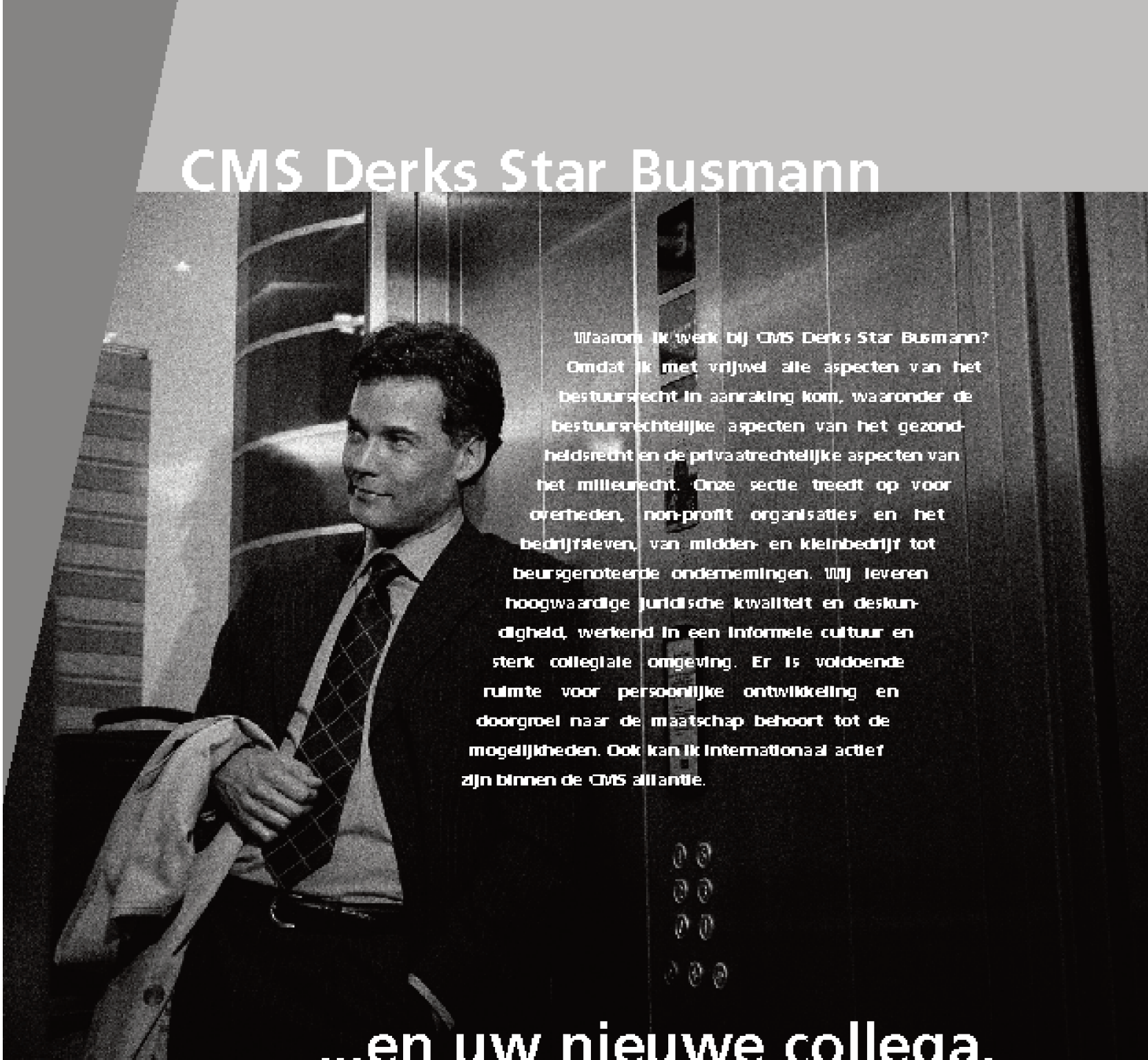
grondbeleid, in het bijzonder het instrumentarium van het verhaal van kosten bij ontwikkeling van bouwlocaties. Volgend jaar is het precies tien jaar geleden dat de toenmalige regering aangaf dat het kostenverhaalsinstrumentarium op korte termijn zou worden verbeterd. De in de Kamer uitgesproken vrees dat een solitaire verbreding van de bevoegdheid tot toepassing van het gemeentelijk voorkeursrecht, met temporisering van noodzakelijk (aanvullende) maatregelen, de weg wel erg eenzijdig zou openzetten naar een actief in plaats van een faciliterend grondbeleid, is niet uit de lucht gegrepen. Het nieuwe kabinet moet prioriteiten stellen.

NOTEN

- 1 Jan Frans de Groot is advocaat te Amsterdam (Houthoff Buruma).
- 2 Art. 10, lid 1 Wvg.
- 3 Zie de art.en 10 tot en met 18 Wvg.
- 4 Art.en 40b tot en met 40f Onteigeningswet; aldus art. 16, lid 4 Wvg.
- 5 Wet van 22 april 1981, Stb. 236.
- 6 Memorie van Toelichting, Tweede Kamer, 1994-1995, 24 235, nr. 3, blz. 7.
- 7 Zie art. 2a Wvg.
- 8 Wet van 4 juli 1996, Stb. 1996, 389, in werking getreden 17 juli 1996.
- 9 Art. 10, lid 1 Wvg juncto art. 11, lid 1 Wvg; let wel: de 'aanbiedingsplicht' geldt alleen bij een voorgenomen vrijwillige vervreemding; de Wvg dwingt de grondeigenaar nimmer tot vervreemding.
- 10 Art. 1, onder a Wvg.
- 11 HR 10 november 2000, Gst. 2001, 7136,9 m.nt. Boesveld, NJ 2001,288 m.nt. PCEvW en WMK, BR 2001, blz.128 m.nt. J.J.M.M. van Rijckevorsel (Zoetermeer c.s./Bleiswijk); HR 10 november 2000, RvdW 2000, 221 C, BR 2001, blz. 131 m.nt. J.J.M.M. van Rijckevorsel, JB 2001,3 m.nt. P. van der Ree (Delta c.s./Alkmaar); HR 17 november 2000, NJ 2001, 289 m.nt. PCEvW en WMK, BR 2001, blz. 135 m.nt. J.J.M.M. van Rijckevorsel (Stienstra c.s./Maastricht en Eijsden).
- 12 Zie: J.F. de Groot, Voorkeursrecht en onteigening: de gemeente houdt de regie, *De Gemeentestem* 7137.
- 13 Nota Grondbeleid 'Op grond van nieuw beleid', Tweede Kamer, 2000-2001, 27 581, nr. 2, blz. 69.
- 14 De nietigheidsactie moest aanhangig worden gemaakt binnen een (fatale) termijn van acht weken nadat de gewraakte rechtshandeling ter kennis van de gemeente was gekomen (art. 26, lid 2 Wvg (oud)).
- 15 Art. 10, lid 2, sub d en e Wvg (oud).
- 16 Voorstel van Wet, Tweede Kamer, 2000-2001, 27 750, nr. 2.
- 17 Handelingen Tweede Kamer 30 januari 2002, blz. 44-3203.
- 18 Handelingen Eerste Kamer, 16 april 2002, blz. 25-1295.
- 19 Handelingen Tweede Kamer, 5 februari 2002, blz. 46-3334.
- 20 Gewijzigd voorstel van Wet, Eerste Kamer, 2001-2002, 27 750, nr. 227; Handelingen Eerste Kamer 16 april 2002, blz. 25-1299.
- 21 Memorie van Toelichting zoals gewijzigd na het Advies van de Raad van State, 2000-2001, 27 750, nr. 5, blz. 5.
- 22 Zie J.W. van Zundert, Gemeentelijk voorkeursrecht, geen deus ex machina!, *NJB* 2002, blz. 658; J.F. de Groot, Het voorkeursrecht gerepareerd? De wetgever op een tweesprong, *Tijdschrift voor Omgevingsrecht* 2001, blz. 91 en J.F. de Groot, De reparatie van het gemeentelijk voorkeursrecht; het kind en het badwater, *De Gemeentestem* 2002, blz. 277 e.v.
- 23 A.M. van Mourik, 'Ook onder nieuwe Wvg grondverwerving mogelijk', *Cobouw* 2 mei 2002, blz. 5.
- 24 Op dit moment is nog slechts één gepubliceerde beschikking bekend, gewezen onder vigeur van art. 16, lid 2 Wvg (nieuw): Rb. Breda 8 november 2002, BR 2003, blz. 239 (Goirle).
- 25 Zie HR 16 december 1992, NJ 1993,755 (Rotterdam/Bakkeren).
- 26 Koninklijk Besluit van 14 maart 2002, no. 02.001346, Staatscourant nr. 66, 5 april 2002 (Bergh).
- 27 Zie hierover meer uitvoerig en voor een mogelijke oplossingsrichting: J.F. de Groot, De reparatie van het gemeentelijk voorkeursrecht; het kind en het badwater, *De Gemeentestem* 2002, blz. 277.
- 28 Gewijzigd Voorstel van Wet, Eerste Kamer, 2001-2002, 27 750, nr. 227, art. I.C.
- 29 De zogenoemde 'Groninger akte'; zie ook A.M. van Mourik, 'Ook onder nieuwe Wvg grondverwerving mogelijk', *Cobouw* 2 mei 2002, blz. 5.
- 30 In de parlementaire behandeling toegespitst op het tegengaan van 'kindconstructies' en 'zigzagconstructies', Handelingen Tweede Kamer, 30 januari 2002, blz. 44-3221/2.
- 31 Amendement van het lid Van Middelkoop, Tweede Kamer, 2001-2002, 27 750, nrs. 10, 13 en 16.
- 32 Tweede Kamer, 1995-1996, 24 235, nr. 16/22.
- 33 Zie bijv. ABR 8 maart 1999, BR 1999, blz. 424 m.nt. J.J.M.M. van Rijckevorsel (Harderwijk) en ABR 26 oktober 2000, BR 2001, blz. 127 (Harderwijk II). ABR 30 juli 2003, no. 200203304/1, nog niet gepubliceerd (Heiloo).
- 34 Nota Grondbeleid, t.a.p., blz. 87 (wetgevingsprogramma).
- 35 Eerste Kamer, 2003-2003, 28 236, nr. 218.
- 36 Amendement Bochove, Tweede Kamer, 2002-2003, 28 236, nr. 7; Handelingen 20 mei 2003, blz. 70-4079.
- 37 Deze laatste eis – afwijkend gebruik – geldt overigens in bepaalde gevallen niet bij vestiging voor stads- en dorpsvernieuwingsdoelinden; art. 3, lid 1 Wvg.
- 38 Zie voor de vervroegde vestiging: art. 8a en 6 Wvg.
- 39 Art. 3 Wvg.
- 40 Nota naar aanleiding van het verslag en het aanvullend verslag, Tweede Kamer, 2002-2003, 28 236, nr. 6, blz. 1.
- 41 Memorie van Toelichting, Tweede Kamer, 2001-2002, 28 236, nr. 3, blz. 3.
- 42 Nota naar aanleiding van het verslag en het aanvullend verslag, t.a.p., blz. 2.
- 43 Hoofdlijnenakkoord, kabinet-Balkenende II, Tweede Kamer, 2002-2003, 28 637, nr. 19, blz. 15.
- 44 Hoofdlijnenakkoord, t.a.p., blz. 15.
- 45 Memorie van Toelichting, t.a.p., blz. 3.
- 46 Memorie van Toelichting, t.a.p., blz. 4; Nota naar aanleiding van het verslag en het aanvullend verslag, t.a.p., blz. 4.
- 47 Nota Grondbeleid, a.w., blz. 67.
- 48 Derde Voortgangsbrief Uitwerking Nota Grondbeleid 14 maart 2003, Tweede Kamer 2002-2003, 27 581, nr. 17, blz. 3.
- 49 Nota Grondbeleid, t.a.p., onderdeel 4.3; Memorie van Toelichting, t.a.p., blz. 6.
- 50 Derde Voortgangsbrief, t.a.p., blz. 7.
- 51 Tweede Kamer 2002-2003, 28 236, nr. 7 (amendement-Van Bochove).
- 52 De indieners van de reparatiewet vonden het ter discussie stellen van het recht op zelfrealisatie 'op zichzelf een interessante gedachte' (MvA Eerste Kamer, 2001-2002, 27 750, nr. 227b, blz. 7); zelfrealisatie staat voor het kabinet niet ter discussie 'onder voorwaarde dat het daadwerkelijk lukt om meer concurrentie te realiseren alsook meer zeggenschap en kwaliteit, waaronder particulier opdrachtgeverschap' (Handelingen TK 30 januari 2002, blz. 44-3212).

CMS Derks Star Busmann

Waarom ik werk bij CMS Derks Star Busmann? Omdat ik met vrijwel alle aspecten van het bestuursrecht in aanraking kom, waaronder de bestuursrechtelijke aspecten van het gezondheidsrecht en de privaatrechtelijke aspecten van het milieurecht. Onze sectie treedt op voor overheden, non-profit organisaties en het bedrijfsleven, van midden- en kleinbedrijf tot beursgenoteerde ondernemingen. Wij leveren hoogwaardige juridische kwaliteit en deskundigheid, werkend in een informele cultuur en sterk collegiale omgeving. Er is voldoende ruimte voor persoonlijke ontwikkeling en doorgroei naar de maatschap behoort tot de mogelijkheden. Ook kan ik internationaal actief zijn binnen de CMS alliantie.

...en uw nieuwe collega.

Als **advocaat medewerker bestuursrecht** beschikt u over ruime kennis en ervaring (minimaal zes jaar als advocaat) in het bestuursrecht in de brede zin van het woord, bij voorkeur met het accent op de genoemde gebieden. U bent een volwaardige gesprekspartner en u weet naast het overnemen van een deel van de aanwezige praktijk, ook nieuwe diensten te werven. U bent bereid tot het (zodanig) volgen van de relevante Grofius opleiding. U beheerst de Engelse taal in woord en geschrift. U bent bereid om uw professionele kennis te delen met collega's en u ziet het als een uitdaging om de praktijk verder uit te bouwen. Wilt u meer weten over de functie, dan kunt u contact opnemen met mr. F.P.J.M. Otten, 0302121 654. Uw sollicitatiebrieven curriculum vitae kunt u sturen naar de heer P.H. Porcelijn, hoofd P&O, Postbus 85250, 3508 AG Utrecht. www.cmsderks.nl

CMS Derks Star Busmann Zaken leven.

Kroniek insolventierecht 2002

deel II

Dit is het tweede deel van de Kroniek insolventierecht; deel I verscheen in nr. 2003-14 van 25 juli jl. De kroniek bevat de in 2002 gepubliceerde jurisprudentie.² In deze kroniek wordt de schuldsanering van natuurlijke personen buiten beschouwing gelaten,³ evenals invorderingszaken.⁴

Georg van Daal, Menno van Oostveen,
Jeroen Rommes en Ilan Spinath¹

INHOUD

DEEL I

Aandeelhoudersaansprakelijkheid
Actio Pauliana
Afkoelingsperiode
Beroep op en van rechter-commissaris
Bestuurdersaansprakelijkheid – Boek 2 BW
Bestuurdersaansprakelijkheid – onrechtmatige daad
Bodemvoorrecht
Boedelomvang
Curator
Faillietverklaring

DEEL II

Huur
Internationale aspecten
Lopende procedures
Misbruik faillissement
Onverschuldigde betaling
Processuele aspecten, inclusief renvooi- en verificatieprocedures
Separatisten (hypotheek en (stil) pandrecht)
Surseance van betaling
Uitdelingslijst
Vennootschapsrechtelijke aspecten
Verificatie van vorderingen
Verrekening
Wederkerige overeenkomsten
Wederzijdse zekerhedenregeling
Werknemers

HUUR

Een curator erkende dat krachtens huurovereenkomst de verplichting bestond een pand in oorspronkelijke staat op te leveren. Vervolgens weigerde hij echter het pand te ontruimen onder het betoog dat de middelen daartoe zouden ontbreken. Hij stelde dat deze schending van de huurovereenkomst geen boedelschuld opleverde. Onder verwijzing naar eerder door de Hoge Raad gewezen arresten⁵ oordeelde de rechtbank⁶ dat een schadevergoedingsverplichting die ontstaat door opzegging door de curator van een overeenkomst tussen de failliet en een derde gekwalificeerd moet worden als boedelschuld.

HYPOTHEEK: zie Separatisten.

INTERNATIONALE ASPECTEN

Jurisprudentie met betrekking tot de interpretatie van de op 31 mei 2002 in werking getreden Europese Insolventieverordening laat vooralsnog op zich wachten. Wellicht brengt de IVO minder problemen mee dan menig auteur heeft verwacht, maar waarschijnlijk is dit te vroeg gejuicht. De Hoge Raad heeft zich in NBC/Sisal⁷ in elk geval van zijn internationale kant laten zien door te bepalen dat een naar buitenlands recht gevestigd zekerheidsrecht waar mogelijk dient te worden ingepast in de Nederlandse regelgeving en dat het buitenlandse zekerheidsrecht gelijk moet worden behandeld als het vergelijkbare Nederlandse zekerheidsrecht. Duidelijk van vóór de inwerkingtreding van de IVO is de uitspraak van rechtbank Almelo, die aangeeft dat het Duitse faillissement territoriale werking heeft en het dus niet in de weg staat aan een nadien gedane mededeling ex art. 3:94 BW⁸.

De curator die de nietigheid inroept van een tussen de failliet en een derde gesloten koopovereenkomst op grond van paulianus handelen, is niet gebonden aan het in de overeenkomst opgenomen forumkeuzebeding, aldus het Hof 's-Hertogenbosch⁹. De curator oefent met het inroepen van de pauliana een zelfstandige, slechts de curator toekomende bevoegdheid uit en treedt in zoverre niet in de rechten en verplichtingen van de failliet.

LOPENDE PROCEDURES

Wordt de eiser failliet verklaard, dan geldt het regime van art. 27 Fw; de curator is na schorsing op verzoek van gedaagde, ook zonder opgeroepen te zijn, bevoegd het proces te allen tijde over te nemen en de gefailleerde buiten het geding te doen stellen. De Hoge Raad¹⁰ oordeelde dat die bevoegdheid mede omvat de bevoegdheid het geding over te nemen door het instellen van een rechtsmiddel, nu die bevoegdheid is gegeven in het belang van de boedel en het instellen van een rechtsmiddel in een lopende procedure in het belang van de boedel kan zijn. In het onderhavige geval betekende dit dat de curator die was opgeroepen maar niet verscheen, ontvankelijk was in zijn cassatie tegen het door het hof verleende ontslag van instantie. Een praktische invulling van art. 27 lid 2 Fw geeft de rechtbank Utrecht¹¹: het geding is weliswaar niet op verzoek van gedaagde geschorst, maar de appèldagvaarding kan niettemin als oproeping van de curator worden beschouwd.

In de casus die aanleiding gaf tot het arrest Ontvanger/Slootmakers¹² had de Ontvanger twee executoriale derdenbeslagen gelegd. De beslagdebiteur ging failliet. Ingevolge artikel 33 Fw nam het geding met betrekking tot de vordering tot afgifte van hetgeen de derde-beslagene onder zich had van de failliet, een einde. De Ontvanger verminderde vervolgens haar eis tot de vordering om de derde-beslagene te veroordelen in de kosten

van het geding. De Hoge Raad besliste dat geen rechtsregel in de weg stond aan voortzetting van het geding voorzover het de verminderde eis betrof en veroordeelde de derde-beslagene in de proceskosten van het geding in eerste aanleg.

MISBRUIK FAILLISEMENT

In de in 2002 gepubliceerde jurisprudentie zijn meerdere gevallen te vinden waarin verzet werd aangetekend tegen een faillissement op basis van de stelling dat misbruik werd gemaakt van het recht dat aan te vragen.

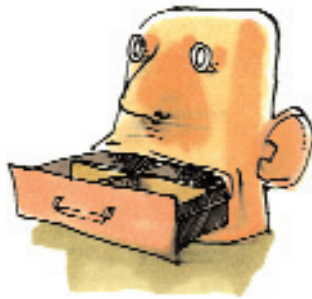
Het faillissement van Toonder Facilitair Holding B.V.¹³ werd vernietigd wegens misbruik van recht. De conclusie kon volgens Rechtbank Amsterdam geen andere zijn dan dat het faillissement was aangevraagd met het uitsluitende doel te ontkomen aan arbeidsrechtelijke bescherming van verzoeker. De rechtbank oordeelde dat de failliete vennootschap weliswaar juridisch een zelfstandige vennootschap was die als werkgever van verzoeker optrad, maar dat aannemelijk was dat de 100%-aandeelhouder feitelijk functioneerde als werkgever. De rechtbank kwam tot dit oordeel aangezien de ondernemingsactiviteiten in de gebruikelijke zin des woords ontbraken. De failliete vennootschap bleek onder andere geen eigen geldmiddelen te hebben en alle schulden hadden betrekking op de ene werknemer.

De Rechtbank Rotterdam honoreerde eveneens een verzet wegens misbruik van faillissementsrecht, welk vonnis in hoger beroep echter werd vernietigd. De failliet was een onderdeel van een internationaal concern met aan de top een Amerikaanse moeder. Wegens tegenvallende omzetcijfers besloot de Amerikaanse concernvennootschap de verkoop van de producten te wijzigen. Uiteindelijk beëindigde zij de financiering van de (toekomstige) failliet. Het hof¹⁴ kwam tot de conclusie dat de failliet inderdaad in de toestand verkeerde dat zij was opgehouden te betalen, en dat haar schuld aan haar Amerikaanse moeder hierbij niet buiten beschouwing mag worden gelaten. Vervolgens concludeerde het hof dat er geen sprake was van misbruik van recht. Het onderhavige geval verschilde volgens het hof principieel van de gevallen waarbij een onderneming haar eigen faillissement uitlokt om vervolgens met behulp van de curator een deel van haar activiteiten met een deel van de personeelsleden voort te zetten. Bij de onderhavige strategiewijziging was geen sprake van overgang van onderneming, zodat de toepasselijkheid van art. 7:662 BW door het faillissement niet werd verijdeld. Nu de failliet niet meer in staat was haar loonverplichtingen over de lopende maand te voldoen en ook de hoofdelijkheidsverklaring alsmede een aansprakelijkstelling door de Amerikaanse concernvennootschap de liquiditeit van de failliet niet vergrootten, rechtvaardigde de eigen financiële situatie de faillissementsaanvraag.

Ook een vordering uit onrechtmatige daad kan soelaas bieden voor de werknemer. Het Hof 's-Hertogenbosch¹⁵ stelde vast dat het aanvragen van het faillissement door de enig (in)direct bestuurder en aandeelhouder onder de daargenoemde omstandigheden onrechtmatig was jegens de (enige) werknemer. Voor de begroting van de schade werd aansluiting gezocht bij de analoge toepassing van de kantonrechttersformule, waarbij vanwege de omstandigheden van het geval ook rekening wordt gehouden met de (lange) diensttijd van de werknemer bij de vorige werkgever.

ONVERSCHULDIGDE BETALING

Mr. Komdeur te Curaçao blijft aanleiding geven tot arresten. In dit geval¹⁶ executeerde hij als curator, ondanks protesten en hoger beroep een vonnis van eerste instantie dat uitvoerbaar bij voorraad was verklaard. Na verlies in hoger beroep verwees hij de vordering ter zake van het, na vernietiging in appèl, onverschuldigd gebleken bedrag naar de hopeloze positie van concurrente boedelvordering. Zijn wederpartij greep naar het arrest Ontvanger/Hamm q.q.¹⁷ om te vorderen dat mr. Komdeur het onverschuldigd betaalde vóór hij alle andere betalingen moest voldoen. De Hoge Raad greep een en ander aan om het leerstuk van de onverschuldigde betaling aan een failliet nader te verduidelijken. Alleen als er, zo leert de Hoge Raad, sprake is van een onmiskenbare vergissing moet de curator vóór alles, zelfs vóór zijn eigen salaris, een onverschuldigd betaald bedrag terugstorten. Heeft er ook

maar iets bestaan wat lijkt op een rechtsverhouding, zelfs al is dat een vernietigd vonnis dat dus achteraf theoretisch wordt geacht nooit te hebben bestaan, dan nog heeft een vordering terzake een op basis daarvan onverschuldigd betaald bedrag de rangorde onder de boedelschuldeisers tegen zich te laten gelden.

PANDRECHT: zie Separatisten.

PROCESSUELE ASPECTEN, INCLUSIEF RENVOOI- EN VERIFICATIEPROCEDURES (ZIE OOK LOPENDE PROCEDURES)

Het faillissement van een gedaagde brengt schorsing van het reeds voor het faillissement aanhangige geding met zich mee. Hervatting vindt slechts plaats indien de verificatie van de vordering wordt betwist (art. 29 Fw). Een redelijke wetsuitleg brengt

met zich mee dat, mede gezien het feit dat in lang niet alle faillissementen een verificatievergadering wordt gehouden, ook indien er geen verificatievergadering plaatsvindt, het geding dient te worden hervat tussen de oorspronkelijke partijen¹⁸. Dit zal overigens slechts betekenis kunnen hebben indien de gedaagde geen rechtspersoon is, nu een rechtspersoon die op het tijdstip van zijn ontbinding geen baten meer heeft, ophoudt te bestaan (art. 2:19 lid 4 BW).

Ingevolge art. 137 lid 2 Fw kunnen de curator, de schuldeisers en de gefailleerde na nederlegging van het proces-verbaal van de verificatievergadering aan de rechtbank verbetering daarvan verzoeken, indien uit de stukken zelve blijkt dat in het proces-verbaal een vergissing is geslopen. Het Hof 's-Hertogenbosch¹⁹ lijkt dit uit breiden tot fouten in het proces-verbaal die niet uit de stukken zelf blijken; appellanten worden in de gelegenheid gesteld de rechtbank te verzoeken een kennelijke onjuistheid in het proces-verbaal, die niet uit dit proces-verbaal zelf blijkt, te verbeteren.

De slechts in één artikel geregelde renvooi-procedure (art. 122 Fw) geeft nogal eens aanleiding tot vragen van processuele aard. De hierna genoemde uitspraken geven een invulling van een aantal van deze vragen.

Een schuldeiser kan zijn vordering in een renvooi-procedure niet verhogen, nu hij daarmee het systeem van het aanbieden van een akkoord, de stemming daarover met vereisten van een gekwalificeerde meerderheid en de homologatie van dat akkoord zou doorkruisen. De latere verhoging zou de stemverhouding immers kunnen wijzigen²⁰. Deze redenering is opmerkelijk nu art. 147 Fw juist aangeeft dat latere wijzigingen in het bedrag der vorderingen geen invloed hebben op de geldigheid van het akkoord. Wel begrijpelijk is de overweging van de rechtbank dat de failliet een bedrag ter beschikking heeft gesteld waarmee het aangeboden percentage van de concurrente schuldvorderingen kan worden voldaan en dat een verhoging uitbetaling van dit percentage zou doorkruisen.

Uit een uitspraak van de Rechtbank Utrecht²¹ lijkt te volgen dat de in HR 16 april 1999, NJ 2001, 1 ontwikkelde regel, inhoudende dat de Nederlandse rechter zich ook in het kader van een renvooiprocedure onbevoegd dient te verklaren indien partijen bij uitsluiting een andere rechter hebben aangewezen, ook geldt indien partijen bij uitsluiting een arbitrage-instantie zijn overeengekomen.

De wettelijke regeling van de renvooi-procedure voorziet niet in een procedure in het geval de rechtbank (mogelijk) ten onrechte heeft bepaald dat de betwiste crediteur zijn vordering heeft laten varen wegens niet-verschijning (art. 122 lid 3 Fw). Het Hof 's-Gravenhage²² oordeelt dat de rolrechter terecht aansluiting heeft gezocht bij de regeling van het verstek en verzet van de gewone contentieuze procedure en de betwiste crediteur alsnog in de gelegenheid wordt gesteld te verschijnen.

Met de invoering van het nieuwe Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering is de regel van het request-civiel vervangen door de regeling van de herroeping. Had de Hoge Raad reeds in HR 9 december 1983, NJ 1984, 384 uitgemaakt dat rechtsmiddel van request-civiel niet openstaat tegen een beslissing tot faillietverklaring, het Hof Arnhem²³ oordeelde in gelijke zin waar het de herroeping betreft.

SEPARATISTEN (HYPOTHEEK EN (STIL) PANDRECHT)

In een lange reeks arresten en vonnissen hebben de diverse rechtsprekende instanties zich uitgelaten over de rechten en plichten van separatisten in faillissementsituaties. Alhoewel daarbij niet of nauwelijks werd afgeweken van de reeds gebaande paden is het zinvol een aantal van de arresten en vonnissen te bespreken.

Rond de vestiging van een pandrecht had de Hoge Raad zich in 2001 al nadrukkelijk uitgesproken ten faveure van de pandhouders. In 2002 werd duidelijk dat de eerder ingezette trend ten aanzien van het bepaalbaarheidsvereiste werd voortgezet. Het lijkt er op

dat het pleit ter zake van de bepaalbaarheid van verpande goederen is gewonnen door de pandhouders, ten koste van de faillissementscuratoren en daarmee de crediteuren-niet-separatisten.

Zo werd door de Hoge Raad de vraag, of een pandrecht op (de auteursrechten op) een softwareprogramma genaamd 'Quest' in de pandakte voldoende omschreven was, bevestigend beantwoord. De curator in het faillissement van de pandgever vorderde in eerste instantie verklaring voor recht dat de (auteursrechten op de) software in de faillissementsboedel viel, stellende dat door de software slechts bij de naam in de pandakte te noemen en niet (ook) technische gegevens te vermelden, niet is voldaan aan het vereiste van voldoende bepaalbaarheid. Het hof oor-

deelde dat met de naamsaanduiding 'Quest' in de pandakte en het feit dat beide partijen duidelijk was wat daarmee werd bedoeld is voldaan aan het bepaalbaarheidsvereiste, hetgeen door de Hoge Raad is bevestigd.

Op de vraag of debiteuren rechtsgeldig zijn verpand indien bij stam-pandakte onder meer is overeengekomen dat '... alle vorderingen uit bestaande en toekomstige rechtsverhoudingen' stil zijn verpand aan de bank, terwijl later blijkt dat op de geregistreerde pandlijsten een aantal namen van debiteuren ontbreekt, oordeelde de Rechtbank Dordrecht²⁴ dat voor het rechtsgeldig vestigen van een pandrecht het voldoende is

indien uit de administratie van de – inmiddels gefailleerde – pandgever is op te maken welke debiteuren er zijn. De pandlijst is in dat kader eerder een hulpmiddel dan van doorslaggevend betekenis voor rechtsgeldige vestiging van een pandrecht.

Geconcludeerd kan worden dat in 2002 duidelijk is geworden dat aan de vestiging van een pandrecht niet te zware eisen dienen te worden gesteld.

De Ontvanger heeft een poging ondernomen om te ontkomen aan de gevolgen van het Rentekas-arrest²⁵. Bij dat arrest en, voor het nieuwe recht, Glebbeek/Dijkstra q.q.²⁶, heeft de Hoge Raad vastgesteld dat voor 'oneigenlijke lossing' dezelfde voorwaarden en bepalingen gelden als voor eigenlijke lossing ex art. 58 lid 2 Fw. De Ontvanger verzette zich tegen een overeenkomst tussen de bezitloos pandhouder en de curator, waarbij partijen overeenkwamen dat de curator tegen een boedelbijdrage de verpande zaken onderhands verkocht, waarna de opbrengsten van de verkoop volledig aan de pandhouder werden overgemaakt. De Ontvanger stelde dat deze vorm van uitwinning van verpande zaken in strijd is met het systeem van de wet inzake parate executie. Die regeling, aldus de Ontvanger, is juist bedoeld voor situaties als de onderhavige. Indien die wijze van uitwinning wordt gevolgd betekent dat dat de omzetbelasting als bijzondere boedelschuld kan worden voldaan. Door niet onderhands te executeren maar de verkoop door de curator te laten geschieden mist de Ontvanger deze omzetbelasting, doordat deze op grond van de overeenkomst tot onderhandse verkoop aan de pandhouder toekomt. De Hoge Raad wijst het cassatieverzoek van de Ontvanger af en stelt vast dat de pandhouder kan kiezen tussen ofwel onderhandse executie, ofwel uitwinning door de curator. Faber spreekt in zijn noot van 'een voor de Ontvanger kansloze zaak'²⁷.

Dat de pand- of hypotheekhouder er in sommige gevallen beter aan doet om zelf tot onderhandse executie over te gaan blijkt uit een uitspraak van de rechtbank Arnhem²⁸ waarin zij overweegt dat indien de hypotheekhouder er zeker van wil zijn dat hij

zich op (de opbrengst van de verkoop van) de verhypotheceerde zaak kan verhalen, hij van zijn recht tot parate executie ex art. 3:268 BW gebruik dient te maken. Omdat executoriale verkoop van het met hypotheek belaste pand in casu waarschijnlijk minder zou opbrengen dan onderhandse verkoop (een veelvoorkomende situatie), is tussen de bank en de eigenaar overeengekomen dat de laatste ter aflossing op zijn schulden aan de bank tot onderhandse verkoop van het pand zou overgaan. Bij de levering van het pand heeft de bank van haar zekerheden afstand gedaan. De verkoopopbrengst is daarna in delen betaald op een rekening, die werd aangehouden bij de bank. Een belangrijk deel werd daarop bijgeschreven nádat het faillissement van de verkoper is uitgesproken. De curator weigerde de gelden af te staan en stelde dat deze, voorzover die na de faillissementsdatum waren ontvangen, in de boedel vielen. De hypotheekhouder beriep zich op (analoge toepassing van) de regel uit Mulder q.q. / CLBN²⁹, waarbij de Hoge Raad bepaalde dat wanneer de faillissementscurator een stil verpande vordering heeft geïnd, waardoor de verpande vordering en daarmee het pandrecht teniet is gegaan, de pandhouder zijn voorrecht op het geïnde behoudt. Deze vanuit het oogpunt van de separatistenregelingen in faillissementen logische gevolgtrekking geldt echter niet in situaties buiten faillissement. Door voor onderhandse verkoop door de hypotheekgever te opteren en de zekerheidsrechten op te geven had de bank volgens de rechtbank haar voorrechten verspeeld.

Een vergelijkbare uitspraak deed de Hoge Raad op 12 juli 2002³⁰. In dit geval had de Rabobank de huidige en toekomstige debiteuren van de kredietnemer stil aan zich laten verpanden als zekerheid. In het zicht van het faillissement had de pandgever zelf een aantal debiteuren geïnd, waardoor de bank zijn pandrecht teniet zag gaan. De bank poogde de schade te beperken door zich te beroepen op een voorrecht op de opbrengsten, zulks analoog aan de genoemde regel uit Mulder q.q. / CLBN. De Hoge Raad stelde echter dat zelfs indien kort daarna het faillissement van de pandgever wordt

uitgesproken, de bank niet analoog aan de regel uit Mulder q.q. / CLBN een voorrecht kan hebben op de opbrengsten van de geïnde vorderingen.

Ook wanneer een hypotheekhouder besluit tot parate executie over te gaan, heeft hij echter wel nog te maken met de belangen van de hypotheekgever, al is die failliet. In zijn arrest van 26 april 2002³¹ honoreerde de Hoge Raad de stelling van de curator en q.q. eigenaar van een onroerende zaak, dat met een machtiging ex art. 3:267 BW de hypotheekhouder weliswaar vrij was tot beheer en overdracht van een zaak, doch dat deze niet gerechtigd was om ook overeen te komen vóór de juridische levering plaatsvond de bebouwing te slopen, aangezien de bank daarmee de boedel met een aanzienlijke schuldenlast zou opzadelen uit hoofde van de alsdan over de overdracht verschuldigde omzetbelasting.

STIL PANDRECHT: zie Separatisten.

SURSEANCE VAN BETALING

Een minst genomen apart staaltje van import van buitenlands faillissementsrecht, namelijk het fundamenteel van het Nederlandse recht afwijkende recht van de Verenigde Staten op het gebied van de stemming rond een akkoord, vertoont het vonnis van de Rechtbank Amsterdam van 21 februari 2002³². In een voorlopige surseance van betaling in Nederland, die gecoördineerd parallel liep met een Chapter 11-procedure in de Verenigde Staten, trof de rechtbank op grond van artikel 225 Faillissementswet een voorziening over de stemprocedure ter vergadering van de schuldeisers van de sursiet, voordat de rechter-commissaris zijn bevoegdheid op grond van artikel 268 Faillissementswet ter vergadering had kunnen uitoefenen. De rechtbank meldt dit voortouw te hebben genomen wegens de grote belangen die er speelden en het technische punt dat de uiteindelijk belanghebbenden bij de obligaties (de meest relevante schulden van de sursiet) niet bij name bekend waren. De rechtbank bepaalde dat de in de Chapter 11-procedure in de Verenigde Staten vóór een akkoord uitgebrachte stem-

men ook hadden te gelden als stemmen vóór het akkoord in de Nederlandse surseance, nu een en ander in de Verenigde Staten met voldoende waarborgen omkleed is geweest.

UITDELINGSLIJST

In het arrest Verdonk/Ontvanger³³ oordeelde de Hoge Raad, voortbordurend op Aerts q.q. / ABN-AMRO³⁴ dat bij de beoordeling van de vraag of de fiscus uit het vrije boedelactief kan worden voldaan, moet worden uitgegaan van hetgeen de fiscus daadwerkelijk uit die opbrengst ontvangt na omslag van de algemene faillissementskosten. Het gaat dus om de netto-opbrengst, anders dan de curator in dezen betoogde.

VENNOOTSCHAPSRECHTELIJKE ASPECTEN

De curator is bevoegd tot inning van alle nog niet gedane stortingen op aandelen uit hoofde van art. 2:193 BW. Deze verplichting tot volstorting moet worden aangemerkt als een verplichting tot een geven of een doen, waar-

NOG ÉVEN
VBLIETT...

voor ex art. 3:307 BW een verjaringstermijn van vijf jaar geldt. Indien de aandelen op het moment van faillissement nog niet behoeften te worden volgestort, begint deze termijn pas te lopen vanaf faillissement³⁵.

VERIFICATIE VAN VORDERINGEN

De curator heeft de arbeidsovereenkomst met een werknemer opgezegd. De vordering van de werknemer ex art. 7:685 BW wordt afgewezen. Ten overvloede merkt de rechtbank nog op dat, zou een vergoeding zijn toegekend, deze niet voor verificatie in aanmerking zou komen, nu de vordering ontstaat door de beslissing van de rechter en na het uitspreken van het faillissement³⁶.

VERREKENING

Aan te verrekenen vorderingen mogen in een faillissementssituatie niet te hoge eisen worden gesteld. Zo zag de bank een deel van de vordering waarop zij een pandrecht had verworven van de inmiddels failliete kredietne-

mer tenietgaan, doordat de debiteur van de kredietnemer een tegenvordering pretendeerde te hebben en zich beriep op het recht van verrekening. De bank wierp tegen dat de pretense vordering slechts voorlopig was erkend door de curator, en dat die noch was geverifieerd noch een vonnis op andere executoriale titel betrof. De Rechtbank Zutphen, wier oordeel werd gevraagd, benadrukte echter dat aan verrekening in het kader van een faillissementssituatie niet te zware eisen mogen worden gesteld, en wees het recht op verrekening toe.³⁷ Al eerder had dezelfde rechtbank in een min of meer vergelijkbare situatie (alleen werd daar de vordering zelfs door de curator betwist) de verrekening toegestaan³⁸.

Verrekening van een schuld met een achtergestelde vordering is – onder omstandigheden – toelaatbaar. Van belang is daarbij de vraag, welke bedoeling partijen hadden toen zij de overeenkomst van achterstelling hebben gesloten. In de casus die heeft geleid tot het onderhavige arrest³⁹ oordeelde de Hoge Raad dat het hof terecht heeft getoetst aan de Haviltex-criteria, nu de bedoeling van partijen bij de achterstelling niet zozeer was om de vordering in rangorde achter die van andere crediteuren te plaatsen, doch om de schuldenaar enig respijt te geven om de financiën weer op orde te krijgen. Omdat dat niet is gelukt en de schuldenaar zelfs in staat van faillissement kwam te verkeren, werd de vordering direct opeisbaar en mocht er conform de bedoeling van partijen worden verrekend.

In het zicht van of tijdens een faillissement is verrekening niet toegestaan, omdat dat strijdig is met de bepalingen van de artikelen 53 en 54 Fw. Als de debiteur echter een door de kredietnemer aan de bank stil verpande vordering betaalt door overboeking van het verschuldigde bedrag op de bankrekening van de kredietnemer bij de bank, is die verrekening door de bank niet in strijd met de artikelen 53 of 54 Fw, indien de verrekening niet na het faillissement plaatsvindt, dan wel de bank niet wist dat het faillissement van de kredietnemer te verwachten is. De Rechtbank Arnhem voegde daaraan toe dat

het een gevestigd pandrecht op vorderingen moet betreffen.⁴⁰ Deze regel geldt niet voor de opbrengsten uit verkoop van een door de bank met een hypotheekrecht belaste zaak, aldus de rechtbank. Dat het laatste hierover nog niet is gezegd, blijkt uit de noot van Kortmann bij dit vonnis.

WEDERKERIGE OVEREENKOMSTEN

In een uitspraak van de Rechtbank Alkmaar⁴¹ komt het lot van vorderingen voortvloeiende uit wederkerige overeenkomsten die ten tijde van de faillietverklaring nog niet (geheel) zijn afgewikkeld aan de orde. De rechtbank oordeelde dat het faillissement in beginsel geen gevolgen heeft voor de op het moment van faillietverklaring nog bestaande wederkerige overeenkomst. De over en weer uit die overeenkomst voortvloeiende verplichtingen blijven in beginsel onaangetast. De enkele mededeling van de curator dat hij niet zal nakomen, is in beginsel onvoldoende om de overeenkomst te kunnen ontbinden of te vernietigen.

WEDERZIJDSE ZEKERHEDENREGELING

Over de wederzijdse zekerhedenregeling werd in 2002 alleen een arrest van het Hof Amsterdam van 13 juli 2002 gepubliceerd⁴². In een tripartiete overeenkomst tussen NMB-Heller, Cordis II BV en de ING Bank, verbond NMB-Heller zich uit hoofde van borgtocht tegenover de bank om van de debiteuren van Cordis II ontvangen betalingen, waarvan het totaal uitkomt boven de vordering van NMB-Heller wegens bevoorschotting op Cordis II, op grond van een zogenaamd overwaarde-arrangement op eerste verzoek te voldoen aan ING Bank. NMB-Heller verkreeg daardoor een latente regresvordering op Cordis II. Ter zekerstelling van al haar vorderingen op Cordis II had NMB-Heller onder andere de vorderingen van Cordis II aan zich laten verpanden. Toen Cordis II faillieerde, vorderde de bank betaling door NMB-Heller uit hoofde van het overwaarde-arrangement. NMB-Heller stelde daarop dat de door haar bóven haar oorspronkelijke vordering uit bevoorschotting op Cordis II geïnde vorderingen van Cordis II ook aan haar waren verpand, tot zekerheid van haar regresvordering als borg. De cura-

tor ageerde hiertegen, stellende dat de regresvordering van NMB-Heller eerst was ontstaan ná het faillissement. Pas toen had namelijk de bank het overwaarde-arrangement ingeroepen, waardoor de regresvordering van NMB-Heller is opgekomen. De regresvordering van NMB-Heller kon op het moment van het faillissement niet, aldus het hof, worden aangemerkt als een reeds bestaande vordering. Het bepaalde in art. 132 lid 2 Fw brengt echter in beginsel mee dat het mogelijk is dat een borg zijn regresvordering die na het faillissement van de schuldenaar is ontstaan, kan verhalen op de reeds voordien gevestigde zekerheden, mits de rechtsverhouding die leidt tot de regresvordering is ontstaan vóór het faillissement. Nu aan die voorwaarde was voldaan, kon NMB-Heller als separatist handelen en de vorderingen uitwinnen als aan haar verpand.

WERKNEMERS (zie ook Misbruik faillissement)

In 2002 zijn er over de vraag of een concurrentiebeding ook in faillissement gehandhaafd kan worden door de curator twee uitspraken gepubliceerd. In de eerste uitspraak⁴³ werd geoordeeld dat uitgangspunt is dat een concurrentiebeding nog rechtskracht kan hebben na faillissement. In beginsel heeft de curator echter geen belang bij handhaving van het concurrentiebeding. Indien evenwel de curator aannemelijk maakt dat de boedel daar wél belang bij heeft, doordat bepaalde activa slechts kunnen worden verkocht bij instandhouding van het concurrentiebeding, kan dit anders zijn. In casu werd het concurrentiebeding gehandhaafd. De tweede uitspraak⁴⁴ is geheel in lijn met de eerste uitspraak. Het kantongerecht oordeelde na afweging van belangen eveneens dat het belang van de curator zwaarder woog dan het belang van de werknemers die aan een (gematigd) concurrentiebeding werden gehouden nadat de curator een doorstart had gerealiseerd. De curator had in casu voldoende aannemelijk gemaakt dat het kennelijk in het belang van de crediteuren was om te voorkomen dat werknemers vanuit een andere onderneming klanten bewerkten die door de doorstarter waren overgenomen.

In de in 2002 gepubliceerde jurisprudentie vinden we ook uitspraken terzake gevallen waarin werknemers van een failliet via arbeidsrechtelijke weg hebben getracht ofwel de opzegging van de arbeidsovereenkomst door de curator ongedaan te maken, ofwel een vergoeding te krijgen op grond van kennelijk onredelijk ontslag of ontbinding van de arbeidsovereenkomst.

Een werknemer van failliet werd ontslagen door de curator⁴⁵. Vervolgens diende hij ex artikel 7:685 BW een verzoek in tot ontbinding van de arbeidsovereenkomst. Hij claimde een ontbindingsvergoeding, te betalen door ofwel de failliet, ofwel een (ex-)bestuurder. De kantonrechter wees het verzoek tegen de failliet af wegens gebrek aan belang. Deze procedure is namelijk bedoeld om in bijzondere gevallen op grond van gewichtige redenen de arbeidsovereenkomst op korte termijn te beëindigen. Die beëindiging deed zich op korte termijn voor door het ontslag door de curator. Het verzoek ten opzichte van de (ex-)bestuurder werd niet-ontvankelijk verklaard, aangezien zij niet als werkgever was te beschouwen. De procedure ex art. 7:685 BW leent zich daarbij niet voor het aansprakelijk stellen van een bestuurder voor wanbeleid of onrechtmatige daad.

In een andere procedure⁴⁶ was de vraag of een ontslag ex art 40 Fw kennelijk onredelijk kan zijn. De kantonrechter oordeelde dat een

ontslag ex art 40 Fw kennelijk onredelijk kan zijn indien de curator na zijn aantreden zicht heeft op een boedel waar een positief saldo resteert nadat alle faillissementscrediteuren zijn voldaan en hij desondanks geen passende ontslagvergoeding aanbiedt. ●

NOTEN

- 1 De eerste drie auteurs zijn als advocaten werkzaam bij AKD Prinsen Van Wijnen te Utrecht, de vierde auteur is advocaat bij De Brauw Blackstone Westbroek te Amsterdam.
- 2 Zoals gepubliceerd in Rechtspraak van de Week (RvdW), Nederlandse Jurisprudentie (NJ), Jurisprudentie Ondernemingsrecht (JOR) en Kort Geding (KG), alsmede in de rubriek Ongepubliceerde Jurisprudentie in het Tijdschrift voor Insolventierecht opgenomen Insolad Nieuwsbrief (Nieuwsbrief TvI). Voorzover uitspraken zowel in RvdW en NJ zijn verschenen, is alleen de NJ-vindplaats vermeld. Voorzover uitspraken zowel in JOR als enig ander tijdschrift zijn opgenomen, is er naar gestreefd steeds beide vindplaatsen te vermelden. Voor de gepubliceerde rechtsgeleerde literatuur op dit gebied verwijzen wij naar de overzichten die daarvan regelmatig verschijnen in het TvI.
- 3 Zie hiervoor de jurisprudentieoverzichten die tweemaandelijks verschijnen in het tijdschrift SchuldSanering. Deze worden onder trefwoord gerubriceerd, wat sinds het verschijnen van dit tijdschrift eenmaal tot een trefwoordenregister heeft geleid, en wel in SchuldSanering 2001/4, blz. 22 e.v., over de periode 1999 tot en met september 2001. Zie hiervoor verder ook de website www.rvr.org
- 4 Zie voor bestuurdersaansprakelijkheid uit hoofde van de Tweede Misbruikwet het recente proefschrift van J.A. Booij, Aansprakelijkheid van bestuurders voor belastingschulden, Kluwer, Deventer 2003, waarvan de handelseditie is uitgebracht als nummer 104 in Kluwers serie Fiscale Monografieën.
- 5 HR 28 september 1990, NJ 1991, 304 (De Ranitz q.q./Ontvanger) en HR 12 november 1993, NJ 1994, 229 (Frima q.q./Blankers)
- 6 Rechtbank Rotterdam 25 april 2002, JOR 2002, 146.
- 7 HR 14 december 2001, NJ 2002, 241 en JOR 2002, 70.
- 8 Rechtbank Almelo 12 juni 2002, JOR 2002, 170.
- 9 Hof 's-Hertogenbosch 1 maart 2001, NJ 2002, 116.
- 10 HR 11 januari 2002, RvdW 2002, 17 en JOR 2002, 76.
- 11 Rechtbank Utrecht 24 juli 2002, Nieuwsbrief TvI 2002, blz. 74.
- 12 HR 22 december 2000, NJ 2002, 35, JOR 2001, 48.
- 13 Rechtbank Amsterdam 6 februari 2002, JOR 2002, 90.
- 14 Rechtbank Rotterdam 31 mei 2002, Hof 's-Gravenhage 9 juli 2002, JOR 2002, 171.
- 15 Hof 's-Hertogenbosch 10 januari 2002 en 17 oktober 2002, JOR 2002, 235.
- 16 HR 7 juni 2002, NJ 2002, 608 en JOR 2002, 47 (Komdeur q.q./Nationale Nederlanden).
- 17 HR 5 september 1997, NJ 1998, 437.
- 18 Rechtbank Alkmaar 13 december 2001, JOR 2002, 74.
- 19 Hof 's-Hertogenbosch 27 september 2001, JOR 2002, 86.
- 20 Rechtbank 's-Gravenhage 13 maart 2002, JOR 2002, 93.
- 21 Rechtbank Utrecht 4 september 2002, NJKort 2002, 82.
- 22 Hof 's-Gravenhage 11 september 2001, NJ 2002, 132.
- 23 Hof Arnhem 22 juli 2002, JOR 2002, 183.
- 24 Rechtbank Dordrecht 6 februari 2002, JOR 2002, 36.
- 25 HR 6 mei 1983, NJ 1984, 228.
- 26 HR 3 december 1993, NJ 1994, 176.
- 27 JOR 2002, 36.
- 28 Rechtbank Arnhem 20 december 2001, JOR 2002, 39.
- 29 Zie noot 8.
- 30 HR 12 juli 2002, RvdW 2002, 123 en JOR 2002, 180.
- 31 RvdW 2002, 75.
- 32 JOR 2002, 107.
- 33 HR 12 juli 2002, NJ 2002, 437 en JOR 2002, 179.
- 34 HR 26 juni 1998, JOR 1998, 126.
- 35 Hof 's-Hertogenbosch 7 februari 2002, JOR 2002, 109.
- 36 Rechtbank Arnhem 23 augustus 2002, JOR 2002, 185.
- 37 Rechtbank Zutphen 27 juni 2002, JOR 2002, 104.
- 38 Rechtbank Zutphen 7 juni 2001, Nieuwsbrief TvI 2002, blz. 5.
- 39 Hoge Raad 18 oktober 2002, RvdW 2002, 166.
- 40 Rechtbank Arnhem 20 december 2001, JOR 2002, 30.
- 41 Rechtbank Alkmaar 4 april 2002, JOR 2002, 108.
- 42 JOR 2002, 182.
- 43 Rechtbank Amsterdam 13 september 2001, JOR 2002, 22.
- 44 Kantongerecht 's-Gravenhage 12 december 2001, JOR 2002, 42.
- 45 Rechtbank Arnhem sector kanton Nijmegen 23 augustus 2002, JOR 2002, 185.
- 46 Kantongerecht Amsterdam 31 augustus 2000, JOR 2002, 41.

(advertentie)

TOGA

atelier

Schout & Katsantonis

Toga's op maat

- Uitsluitend eerste kwaliteit stof wordt gebruikt voor uw toga
- Uitzonderende prijs/kwaliteit verhouding
- Korte levertijd
- Confectiematen uit voornad leverbaar
- *Befoeden bij bestelling toga*

WWW.TOGA.NET

Industrieweg 51
Tel. 010 - 245 07 66

3044 AS Rotterdam
Fax 010 - 245 07 67

FIF 33

RECHERCHE- EN INFORMATIEBUREAU

Voor bedrijven, particulieren en advocatuur

- Onrechtmatig ziekteverzuim
- Controle werkzaamheden
- Fraude / Bedrijfsdiefstal

- Alimentatiezaken
- Handelsinformatie
- Privé-onderzoeken

010 - 477 33 22 www.fif33.nl

Goedgekeurd door Min. van Justitie POB 238
Heemraadssingel 186 • 3021 DM Rotterdam
fax: 010 477 08 30 • e-mail: info@fif33.nl

Wil je werken bij een gespecialiseerd kantoor met grote cliënten en mooie zaken op het gebied van het aansprakelijkheidsrecht?

Meer weten? Bel mr. Maggy Buschgens

VOXIUS

VOOR JURISTEN
VA ST EN INTERIM

WWW.VOXIUS.NL

Tel. 010 - 240 06 05

Strategie: nut of noodzaak?

De oorspronkelijke doelstellingen van het kantoor worden nogal eens vergeten, bijvoorbeeld als een nieuwe sectie ineens lucratief blijkt. Toch is een duidelijke strategie noodzakelijk. Die vergt niet altijd eindeloze vergaderingen over plannen die toch de prullenbak in gaan. Het kan even goed gaan om een *goed gesprek* bij de open haard, over de *mission statement*. En is een 'prestatiecontract per sectie' bijvoorbeeld geen goed idee?

Christ'l Dullaert en
Monique van de Griendt

Waarom zou een advocatenkantoor zich moeten bezighouden met kantoorstrategie? De zaken gaan door de bank genomen toch goed in Nederland, het plaatselijk georiënteerde kantoor is waarschijnlijk net zo (on)tevreden als een kantoor uit de 'Big Five'. En ten slotte geldt voor de advocatuur dat daar zowel in goede als in slechte economische tijden veel werk te verrichten is.

Toch denkt menig advocatenkantoor wel degelijk na over zijn eigen strategie. En waar doelt men dan op? Maister formuleert 'strategie' als¹; 'die diensten van het kantoor meer waard maken voor cliënten dan diensten van concurrerende kantoren', ofwel: beter zijn dan je concurrent. En misschien komt het daar wel op aan. Want als er nagedacht wordt over strategie gaat het vaak over vragen als:

- ▶ hoe kunnen wij onze positie versterken in de globale dan wel regionale markt;
- ▶ hoe kunnen wij een goede omzetgroei realiseren;
- ▶ hoe kunnen wij toonaangevende cliënten aantrekken;
- ▶ hoe zorgen wij dat wij de beste mensen aantrekken;
- ▶ hoe zorgen wij/ ik dat we niet verzeild raken in zaken die niet bij onze *core business* horen;
- ▶ hoe zorgen wij dat we onze partners en goede medewerkers binnen houden;
- ▶ hoe houden wij het hoofd boven water, terwijl er toch goede juridische kwaliteit geleverd wordt?

Kortom, allemaal zaken waardoor de eigen positie verstevigd of verbeterd wordt ten opzichte van de concurrentie. Dat geldt net zo goed voor een commercieel georiënteerd kantoor als voor een kantoor dat de 'sociale' markt bedient.

De concurrentie heeft menig kantoor wel aardig goed in kaart. Men kent zijn 'conculoga's' en er bestaat een aardig goed zicht op de markt. Toch zijn er de laatste jaren een paar factoren bijgekomen – en staan er nog een aantal ontwikkelingen in de wachtkamer – die het nadenken over strategie nog belangrijker maken.

SCHAALVERGROTING, SPECIALISATIE EN GLOBALISERING

De afgelopen jaren hebben in het teken gestaan van een steeds verdere schaalvergroting, specialisatie en globalisering. Kantoren zijn megakantoren geworden, met alle nieuwe problemen van dien. Het zijn bedrijven waar het niet meer alleen om uitstekende vakkennis gaat, maar ook om het management van het kantoor als geheel. Kwaliteitswerk is niet altijd kwaliteitsdienstverlening. Een voorbeeld: een kantoor kan over een briljante partner op I.E-gebied beschikken, maar als deze partner uit arrogantie slecht met zijn cliënten omgaat, brengt hij misschien wel een uitstekend advies (kwaliteitswerk) uit, maar komt geen kwaliteitsdienstverlening tot stand.

Bij globalisering staan wij hier niet uitgebreid stil, omdat deze problematiek het gemiddelde advocatenkantoor in Nederland

Foto: Andre Kljisen

niet bezighoudt. Voor degenen die wel met globalisering te maken hebben, zijn twee toekomstrapporten van 'The American Bar Association (de ABA) zeer interessant.² De effecten van specialisatie en schaalvergroting heeft inmiddels elk advocatenkantoor in Nederland wel gevoeld. Al deze aspecten dwingen een advocatenkantoor er van tijd tot tijd toe na te denken over de uitgezette strategie.

ANDERE WERKWIJZE ALS GEVOLG VAN INTERNET

Een ontwikkeling die eigenlijk nog niemand echt kan overzien, is de toename van het

gebruik van internet en de automatisering in het algemeen in de juridische praktijk. In Nederland wordt daar ook weinig over gepubliceerd, terwijl in de Angelsaksische literatuur al een flinke discussie op gang is over de gevolgen daarvan voor de traditionele praktijk. In Engeland is Richard Susskind³ een vooraanstaand schrijver en spreker op dit terrein. Zijn adviezen over de invloed van IT zijn ook door Lord Woolf betrokken in zijn ingrijpende hervorming van het Engelse civiele recht.

De ABA (American Bar Association) heeft in 2001 een vooronderzoek laten verrichten naar de toekomst van de juridische praktijk. Daarvan is een tussenrapport gepresenteerd in augustus 2001⁴. In de rapporten constateren de rapporteurs drie trends die de toekomst bepalen: globalisering, toegang tot het recht en het 'nieuwe gezicht' van de juridische praktijk. Met dat laatste wordt vooral op de invloed van de technologie gedoeld. En de rapporteurs zien als invloed, net als Susskind, de wezenlijk andere mogelijkheden die internet biedt. Een site als bijvoorbeeld www.findlaw biedt kennis die gratis beschikbaar wordt voor grote groepen burgers. De invloed van de technologie moet dus niet gezien worden als faciliterend (mooiere en snellere computers), maar in het aanbieden van juridische informatie. Die informatie wordt veel makkelijker en goedkoper beschikbaar gesteld.

Het is op z'n minst interessant om kennis te nemen van het werk van Susskind of de ABA-rapporten.⁵ Of zij de toekomst goed voorspellen, weet natuurlijk niemand. Om deze toekomstideeën voor het eigen kantoor in kaart te brengen is de 'scenariomethode', waarover wij hierna meer zullen vertellen, een goed hulpmiddel.

POSITIONERING: WAAR ZITTEN ONZE DROOMCLIËNTEN?

Als strategiebepaling op te vatten is als 'beter zijn dan anderen', vergt dat van een kantoor dat men goed zijn eigen kernwaarden kent en weet hoe men zijn droomcliënten moet aantrekken en behouden. Strategiebepaling moet niet alleen een naar binnen gerichte exercitie zijn. Het is vooral een externe exer-

citie; met andere woorden: wat wil de markt, wat willen onze (droom)cliënten of zoals Lorsch formuleert: 'what makes the phone ring?'⁶

Dat besef van de markt is nog niet erg doorgedrongen in de advocatuur. De visie is toch veelal dat het kantoor een superieur product levert, en dat de cliënt die dat niet begrijpt een sul is. Maar cliënten raken, mede door de invloed van internet, steeds beter geïnformeerd. Bij de grotere kantoren zijn de bedrijfsjuristen klant van de advocatuur, en die weten ook wel waar ze hun producten het best tegen de laagste prijs kunnen halen.

Om zijn droomcliënten te vinden, moet men de kerndoelstellingen en kernwaarden van zijn eigen kantoor goed kennen. Het is belangrijk te weten waar het bij de kantooroprichting of de start als zelfstandige om te doen was. Indien professioneel werken op hoog niveau zonder te veel kantoorsores de doelstelling was, moet het kantoor toch maar niet fuseren met een ander groot kantoor. Indien de doelstelling was een hoogwaardige specialisatiepraktijk, moet men een sectie die daar niet in past – hoe lucratief ook – niet gaan oprichten.

Vaak zijn kantoren snel gegroeid, zijn er nieuwe partners bijgekomen die de oorspronkelijke doelstelling niet meegekregen hebben, kortom genoeg alledaagse zorgen om de kern kwaliteiten en doelstellingen van een kantoor of eigen praktijk te vergeten. De grote kantoren die een lang en goed bestaan hebben, worden gekenmerkt door unanimiteit in de keuze van de basiswaarden door de maatschap of het bestuur. Het uiteenvallen van diverse kantoren met name in de Randstad is veroorzaakt door een andere visie tussen partners over de kerndoelstellingen van hun kantoor.

Voorbeeld

Een middelgroot kantoor van vier advocaten had bij oprichting een duidelijke keuze gemaakt om te werken voor middelgrote ondernemingen. Die keuze was een schot in de roos en het kantoor groeide als kool. Na een aantal jaren waren er vier nieuwe partners in de maatschap gekomen en waren er evenveel stagiaires, medewerkers en administratief

personeel bijgekomen. Eén van de nieuwe partners was expert op het gebied van strafrecht. De maatschap had deze nieuwe partner zijn gang laten gaan omdat zijn praktijk zo lucratief was, maar het gaf toch spanningen omdat de maten op verschillende zaken georiënteerd waren. Toen na de zoveelste maatschapvergadering de gemoederen erg hoog opgelopen waren, schakelde de maatschapvoorzitter een derde in om hen bij de problemen te helpen. De begeleider zette de partners aan het werk door hen op een vel hun drie droomcliënten te laten noteren en de drie kernwaarden van het kantoor. Na een aantal gesprekken bleek dat de maatschap in de loop der jaren tegen beter weten in gegroeid was en niet echt haar spoor helder had uitgezet of vastgehouden. Men besloot zich weer opnieuw te concentreren op de middelgrote ondernemingen. Met de strafrechtspartner werd een goede vertrekregeling getroffen.

Indien een kantoor zijn kernwaarden heeft vastgesteld, kan men (opnieuw) gaan formuleren welke cliënten men het liefst zou bedienen en een strategie opzetten hoe die cliënten ‘gevonden’ kunnen worden. Volgens Maister moeten daarbij een aantal ‘harde vragen’⁷ gesteld worden zoals;

- ▶ hoe weten wij of onze cliënten waarderen wat wij van plan zijn;
- ▶ wat voor marktonderzoek hebben wij gedaan of wat voor input is er van cliënten gekregen;
- ▶ hoe verschillen onze prioriteiten qua investeringen waarschijnlijk t.o.v. die van concurrenten;
- ▶ welke vijf of tien cliënten vormen waarschijnlijk de komende jaren de grootste bron van inkomsten;
- ▶ welke acties moeten we plannen om nader tot die cliënten te komen?

Lorsch benoemt de ‘client value proposition’ als de bodem van de ‘strategiepiramide’⁸ om aan te geven dat een goede visie op de cliënten die men wil bedienen, bepalend is voor het uitzetten van een kantoorstrategie.

Een groot deel van het uitzetten van een kantoorstrategie bestaat er volgens één van de door ons geïnterviewde advocaten uit dat je voortdurend in staat moet zijn om te veranderen. Ofwel zoals Maister het noemt; het is de kunst ‘an adaptive firm’⁹ te zijn. Men

neemt een goede positie in ten opzichte van de concurrent indien men voortdurend een stap vooruit is in het aanpassingsproces en veranderingsproces.

STRATEGIEBESPREKING ÉN UITVOERING

Een onderwerp als strategie roept vaak cynische reacties op. Velen kennen de eindeloze discussies over fraaie nieuwe plannen, die meestal toch binnen een halfjaar naar de prullenbak verwezen zijn. En bij een eenmans- of klein kantoor is er niemand die nagaat of de gemaakte plannen nageleefd worden. Een van de grootste problemen bij het uitdenken van een strategie is dan ook de uitvoering ervan. Hierna zullen wij enige methoden van strategieformulering bespreken en enkele tips voor uitvoering geven.

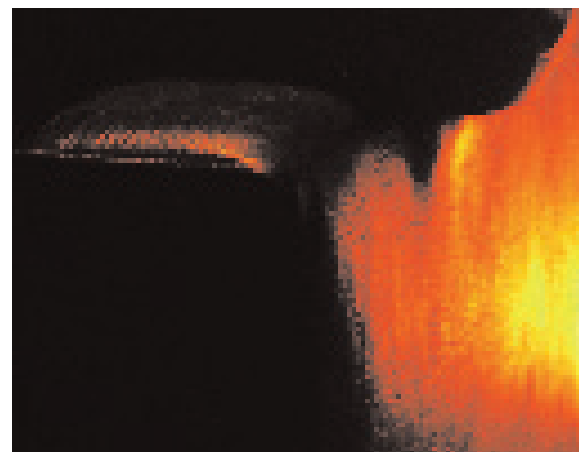
Methoden voor een strategiebespreking zijn onder andere:

- ▶ scenariodenken door de maatschap;
- ▶ kantoorbreed een mission statement laten formuleren;
- ▶ maatschap discussieert onder leiding van een technisch voorzitter (facilitator);
- ▶ per sectie wordt een strategie uitgedacht;
- ▶ prima donna’s en strategie;
- ▶ glas wijn drinken bij de open haard.

Dit is bepaald geen uitputtende opsomming. De laatste ‘methode’ is vooral toegevoegd om aan te geven dat er veel verschillende wegen naar Rome leiden.

Het scenariodenken is een methode die in de jaren zestig bij Shell is uitgedacht.¹⁰ In plaats van de toekomst zo goed mogelijk proberen te voorspellen, brengen de deelnemers van deze discussie een aantal mogelijke scenario’s voor de toekomst in kaart. Kort voorafgaand aan de oliecrisis had men bij Shell een dergelijke exercitie doorlopen. Het voordeel voor Shell was niet zozeer dat de oliecrisis uitbrak, maar dat men al bedacht had hoe op een dergelijke situatie gereageerd zou kunnen worden. Het is een heel bruikbare methode om het denken over de toekomst in goede banen te leiden.

Het formuleren van een mission statement en een goed gesprek bij de open haard, horen bij elkaar. In feite zijn beide ‘methoden’ bedoeld om een pas op de plaats te

maken en nog eens te bezinnen wat voor soort kantoor men wil zijn.

Het inschakelen van een technisch voorzitter of facilitator om de vergadering over strategie te leiden is een goed hulpmiddel om de discussie daadwerkelijk te concentreren, en te voorkomen dat allerlei andere zaken betrokken worden in de discussie. De maatschapvoorzitter zorgt daar in principe ook voor, maar deze voorzitter wil misschien bij deze discussie wel ‘de handen vrij’ hebben om mee te doen in de gesprekken.

Bij de kleine, middelgrote en grote kantoren zal de maatschap of het dagelijks bestuur het platform zijn voor strategiebesprekingen. David Maister¹¹ adviseert echter een andere methode, vooral om te voorkomen dat het bij fraaie plannen blijft die niet uitgevoerd worden. Bovendien meent hij dat vaak per sectie een andere strategie uitgezet moet worden en dat een overkoepelende strategie moeilijk te realiseren is. Daarnaast is er de ‘allergie’ van veel advocaten voor top-down beslissingen een reden voor het niet uitvoeren van plannen. Hij adviseert daarom een bottom-up proces waarbij aan elke sectie gevraagd wordt een strategie te bedenken voor hun eigen afdeling. Daartoe moet volgens Maister aan elke afdeling een aantal ‘harde’ vragen voorgelegd worden en moet er een datum vastgesteld worden waarop zij hun plan aan het management presenteren. De secties zouden in hun presentatie niet moeten aangeven wat hun voornemens zijn (‘wij willen graag de ABN binnenhalen’), maar concrete acties (‘volgende week gaan wij een presentatie geven bij de ABN’).

Maister adviseert vervolgens dat de maat-

schap(svoorzitter) een soort prestatiecontract met de betreffende sectie maakt. In dat 'contract' staat wat de mijlpalen zijn die men wil bereiken, wanneer er geëvalueerd wordt en hoe de resultaten gemeten worden. Aldus leert men ook per sectie om een afdeling te

worden die adequaat op veranderingen kan reageren. Volgens Maister is het dus niet de maatschap die de lijnen uitzet, maar is het de maatschap die er voor zorgt dat elke sectie zijn eigen lijnen uitzet en betrokken en verantwoordelijk wordt voor de toekomst van het kantoor.

Het door Maister voorgestelde 'prestatiecontract' is een goede methode om te voorkomen dat plannen in de prullenbak verdwijnen. Ook het presenteren van een plan aan het bestuur zorgt dat de voornemens actueel worden en verplichten tot uitvoering. Het gevaar immers van het uitdenken van een mission statement en het openhaardgesprek is, dat het daarbij blijft.

Voor de eenmanskantoren zou een vorm van coaching geïndiceerd zijn. Met de coach kunnen de plannen besproken worden en in vervolgfafspraken komt vanzelf aan de orde

wat er van de voornemens terecht is gekomen.'

Lorsch¹² heeft een variant op Maisters voorstel: hij benadrukt dat vooral de topprofessionals ofwel de prima donna's betrokken moeten worden in het uitzetten van de kantoorstrategie. Vaak zijn de persoonlijke doelstellingen van deze topprofessionals helemaal niet dezelfde als die van het gehele kantoor. Topprofessionals zullen daarom geneigd zijn een uitgedachte strategie, die niet met hun eigen plan strookt te dwarsboemen of simpelweg niet na te leven. Het is daarom beter het van aanvang af bij de strategievorming te betrekken en hen eventueel een persoonlijke strategie te laten ontwikkelen en die vast te leggen in een persoonlijk ontwikkelingsplan (POP). ●

NOTEN

- 1 David H. Maister, *Management van Professionele organisaties*, pag. 257. Academic Services Schoonhoven, augustus 2002. Een zelfde visie is te vinden bij Jay W. Lorsch, *Aligning the Stars*, Harvard Business School press 2002, pag. 35 e.v.
- 2 www.abanet.org/lawfutures/report2002. Aan dit rapport is een vooronderzoek voorafgegaan, dat gepubliceerd is op 31 augustus 2001. In dit rapport wordt uitgebreid op effecten van globalisering ingegaan.
- 3 Richard Susskind, *The Future of the law*, Oxford University press 1996, *Transforming the law*, Oxford University Press 2000, zie ook zijn website; www.oup.co.uk/law/practitioner/richardsusskind
- 4 www.abanet.org/lawfutures/report2002.
- 5 Andere literatuur op dit gebied is o.a. te vinden in een speech van Ramon Mullerat op 25 februari 2002 ter gelegenheid van de 28^e Colloquy on European law, maar ook een artikel van Robin Widdinson, Director of the Centre for Law and Computing at the University of Durham, zie www.Dur.ac.uk/law/centre/future.html
- 6 Lorsch, t.a.p. pag. 54.
- 7 t.a.p. pag. 262.
- 8 Lorsch, t.a.p. pag. 37.
- 9 David H. Maister, *True Professionalism*, Simon and Schuster UK, 2000, pag. 156.
- 10 Zie o.a. 'Scenarios; The Art of Strategic Conversation' door Kees van der Heyden, Wiley and Sons New York.

Op de site van www.cibit.nl zijn cursussen 'scenariodenken' te vinden.

- 11 David H. Maister, *Management van Professionele organisaties*, pag. 261.
- 12 Lorsch, t.a.p. pag. 42.

Meewerken aan juridische ontwikkelingshulp

‘Ik neem mijn dossiers vaak gewoon mee’

Nuttig en leuk voor de advocaat zelf, en ook goed voor zijn of haar kantoor: een tijdje werken aan een project in het buitenland als juridisch adviseur voor regeringen of juridische beroepsgroepen. ‘Praktijkervaring wordt hoog aangeslagen.’

Lucien Wopereis

Kees Kouwenaar

Hoe de sharia-wetgeving in Jemen te verenigen met de seculiere wetgeving van dat land? Welke aanpassingen zijn nodig in de wetgeving van de kandidaat-lidstaten van de EU, en kan onze eigen wetgeving daarbij als voorbeeld dienen? Kan een voormalig Oostblokland wat leren van de wijze waarop wij onze natuurparken beschermen, zodat de daar nog vrij rondlopende przewalskipaarden kans van overleven hebben?

Directeur Kees Kouwenaar van het Centre for International Legal Cooperation (CILC) is op zoek naar advocaten die bovenstaande vragen met een team van deskundigen en betrokkenen van een antwoord willen voorzien. ‘Wij hebben per definitie tekort aan experts. We hebben heel wat mensen in onze kaartenbakken, maar daar kunnen er altijd meer bij. Natuurlijk: niet elk project leent zich voor input vanuit de advocatuur. Soms hebben we juist rechters nodig, of wetgevingsjuristen. Maar over het algemeen wordt in de landen waarmee wij werken juist praktijkervaring hoog aangeslagen. En advocaten beschikken daarover meestal in ruime mate.’

Het gaat om ‘meedenkers’, benadrukt Kouwenaar. ‘In onze projecten hebben we eigenlijk het meest behoefte aan mensen die een iets bredere kijk hebben dan alleen hun specifieke specialisme. Het gaat om meedenkers, niet om receptenuitschrijvers. Dit gezegd hebbende, zien we relatief vaak emplooi voor mensen met ervaring in vennootschapsrecht, faillissementsrecht (advocaten die ook als curator optreden) en advo-

caten met ervaring in bestuursrecht.’

Het CILC (net als het Asser Instituut of het Nederlands Helsinki Comité, internetadressen staan aan het eind vermeld) is in wezen een hoog gespecialiseerd uitzendbureau voor juridisch geschoold personeel. Het benodigde geld komt van internationale instanties, de ‘uitzendkrachten’ worden ingezet in exotische oorden als Moldavië, Jemen, Oekraïne of Oezbekistan. Of dichter bij huis: Hongarije, Polen, Tsjechië. Deskundigen worden ingeschreven en belanden in een kaartenbak. Op het kaartje staan uiteraard juridische expertise en talenkennis vermeld. Dient er zich een project aan, dan zoekt het bureau van het CILC daar de juiste deskundigen bij.

De deskundigen zitten overigens gedurende de projecten niet de hele tijd in het buitenland. Veel werk (bijvoorbeeld commentaar op conceptteksten) wordt thuis verricht. Meestal worden ze wel geacht bij plenaire sessies aanwezig te zijn.

Ook niet onbelangrijk: de dagvergoeding bedraagt, afhankelijk van de financier van het project, 400 à 500 euro per dag. ‘Voor sommige advocaten een fooi. Maar voor het geld moet je dit natuurlijk niet doen. Het is voor veel deelnemers aan de projecten een investering in hun arbeidssatisfactie. Die komen soms echt met pretoogjes terug uit het buitenland. En dan is er het rendement, ik geef toe dat dit meer twijfelachtig is, voor het kantoor waar ze werken. Die willen zich steeds vaker profileren op corporate gover-

Christel Grundmann

nance. Onze projecten bieden ze daar de gelegenheid toe,' zegt Kouwenaar.

Hij wijst er op dat niet elk project lukt. 'Sommige deelnemers raken dan ook ongeduldig of gefrustreerd. Je moet sowieso bedenken dat je veelal een kleine bijdrage levert aan een gigantisch probleem.'

TE HOGE EISEN

Dat laatste kan Christel Grundmann van Nauta Dutilh, tevens bijzonder hoogleraar effectenrecht aan de Universiteit van Tilburg, bevestigen. 'Ik ben jarenlang lang bezig geweest met een project dat tot doel

had effectenwetgeving in de GOS-landen in te voeren. Na de afsluitende sessie in Sint Petersburg dacht ik: gezien de hoeveel tijd, geld en moeite die hier in zit, vind ik het een mager resultaat. Anderen betrokkenen hebben me toen gezegd: je stelt te hoge eisen. Er ligt een gemeenschappelijk stuk, dat is al heel wat.'

Ze maakt een vergelijking met wetgeving binnen de Europese Unie. 'EU-Richtlijnen zitten vaak vol politieke compromissen en blinken meestal ook niet uit in juridische helderheid. Je moet je realiseren dat onze eigen wetgeving vaak ook een lappendeken

is, onder andere als gevolg van symptoombestrijding. Je moet er dus niet raar van opkijken dat elders hetzelfde gebeurt. Wat later kon ik dan ook met meer voldoening op het project terugkijken.'

Grundmann studeerde culturele antropologie en rechten. Voor haar was de mogelijkheid om aan buitenlandse projecten te werken dan ook een buitenkans. 'Ik heb het project in de GOS-landen in eerste instantie vooral aanschouwd met mijn antropologische bril op. Wat later begon me de juridische problematiek ook erg te boeien. Je moet je voorstellen: je zit daar aan tafel met zeer gezaghebbende juristen, die je een voor ons min of meer vanzelfsprekend concept als bijvoorbeeld eigendom moet uitleggen. Of je discussieerde over de vraag: wat is een aandeel? Is het een vermogensrecht of een zaak? Hoe werkt de beurs? Dat goed uitleggen is, met een tolk aan je zijde, niet eenvoudig en zeer vermoeiend.'

Ze stelt met klem dat je ver weg moet blijven van paternalisme of ethnocentrisme. 'Ik herinner me een stel Amerikanen die in de Oekraïne tijdens een sessie opmerkten: de *Securities Act* van ons is zo vertaald. Dat heeft de aanwezigen enorm gestoken. Zo kun je niet te werk gaan. Je moet ze voorhouden hoe wij het hier geregeld hebben, en hoe ze van onze fouten kunnen leren. Je kunt niet simpelweg een wet vertalen en zeggen: hier moet je het mee doen. Dan krijg je een wet zonder draagvlak, een *fremdkörper*.'

Volgens Grundmann (zelf overigens geen advocate, maar wel al geruime tijd betrokken bij het kennismanagement bij Nauta) kunnen advocaten omgekeerd ook veel leren van de landen waar ze als adviseur werken. 'Wij hebben sinds enige tijd mediation ontdekt. Het is een hype, terwijl mediation in veel culturen de enige wijze van geschiloplossing was of nog is. Er is met andere woorden geen reden voor superioriteitsgevoelens.'

Afgezien van het juridische werk, was er tijdens de plenaire bijeenkomsten ook tijd voor andere dingen. Want de GOS-landen waren afwisselend gastheer, en die wilden dan laten zien hoe mooi hun land is. Niet alleen aan westerlingen, maar ook vooral aan elkaar. Grundmann herinnert zich een uitstapje naar de beurs van Tasjkent die slechts bestond uit één geautomatiseerd handels scherm. En vanzelfsprekend kwam ook de

wodkafles bij verschillende gelegenheden op tafel. Het kwam haar op een berisping te staan toen ze eens een rondje smokkelde: 'Op water toasten wij hier niet.'

VERTALING NBW

Advocaat Maxim Ferschtman van Böhler Franken Koppe De Feijter Advocaten zou zich waarschijnlijk niet aan overtreding van die laatste regel bezondigd hebben. Hij is zelf van Russische afkomst, en kwam op zijn tiende naar Nederland. Om die reden kwam hij al tijdens zijn studie rechten aan de Universiteit Leiden in aanraking met juridische advisering in het buitenland. 'Begin jaren negentig werd het Nieuw Burgerlijk Wetboek met onder meer subsidie van het ministerie van Justitie vertaald in het Russisch. Mijn hoogleraar Oost-Europees recht Feldbrugge vroeg mij, gezien mijn achtergrond en talenkennis, om dit onder zijn redactie te doen.'

Na zijn studie vertrok Ferschtman, na aanvankelijk een tijdje bij de Universiteit Leiden als onderzoeker Russisch Recht te hebben gewerkt, voor een periode van drieënhalve jaar naar de Raad van Europa in Straatsburg. Anderhalf jaar daarvan werkte bij het Europese Hof voor de Rechten van de Mens.

Terug in Nederland werd hij advocaat. Sindsdien heeft hij meegewerkt aan projecten in Rusland, Armenië, en in Nederland georganiseerde EVRM-projecten voor rechters en advocaten uit Hongarije, Tsjechië, Roemenië en Bulgarije. 'Volgende week vertrek ik voor het Nederlands Helsinki Comité naar Georgië. Dat land is enkele jaren geleden partij geworden bij het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Ze hebben daar nog niet veel ervaring met het opstellen van EVRM-klachten en aanverwante zaken, zoals bijvoorbeeld de eisen ten aanzien van het op het juiste wijze uitputten van nationale rechtsmiddelen. Dus gaan we het hele traject van de aanloop van een klacht tot en met de zitting bij het hof behandelen.'

Zijn gehoor bestaat in Georgië uit advocaten. Zijn leeftijd (en ook jeugdige uiterlijk) speelt nauwelijks een rol. 'Ik zie ze soms wel denken: wat komt dat broekie hier doen?'

Maxim Ferschtman

Wat komt hij ons vertellen? Maar dat is meestal snel voorbij. Je moet elkaar met wederzijds respect bejegenen. Niet zoals de Amerikanen, die vaak zoiets uitstralen van: *we beat the commies and we are going to tell them how to do things*. Samen vallen en opstaan, de dialoog aangaan, daar gaat het om. Natuurlijk scheelt het enorm dat ik de taal spreek.'

Ferschtman doet zijn buitenlandse werk met instemming van zijn kantoor. 'Wij profileren ons op mensenrechten en het internationale (straf)recht, zoals onlangs nog met de

door het Europese Hof gehonoreerde klacht inzake Kobus L. Ik krijg dus voor mijn buitenlandse werk gewoon doorbetaald. Overigens is de dagvergoeding voor dit soort zaken best redelijk, zeker als je in aanmerking neemt dat je ernaast ook best nog aan andere dingen kunt werken. Ik neem mijn dossiers vaak gewoon mee.'

Voor meer informatie zie onder andere:
www.cilc.nl
www.asser.nl
www.nhc.nl

Wij zoeken

Advocaten

(beginnend of gevorderd) voor de secties bouwrecht, ondernemingsrecht, personen- en familierecht.

De sectie bouwrecht bestaat uit 6 advocaten, en werkt met name voor (middel)grote bouwondernemingen. De sectie is bekend en vertrouwd met het procederen bij de Raad van Arbitrage voor de Bouwbedrijven in Nederland.

In de sectie ondernemingsrecht zijn 10 advocaten werkzaam, verdeeld over 3 teams. De sectie houdt zich vooral bezig met het ondernemingsrecht in ruime zin (Boek 2 BW, handelsrecht, contractenrecht), maar ook met algemeen verbintenissenrecht. Alle aan de sectie verbonden advocaten geven adviezen en voeren procedures voor (middel)grote ondernemingen.

De sectie personen- en familierecht bestaat uit 3 advocaten en houdt zich bezig met familierecht in de ruimste zin van het woord, in het bijzonder met echtscheidings- en alimentatierecht, verdelingen en echtscheidingsbemiddeling.

Voor deze functies zoeken we kandidaten met doctoraal Nederlands recht, en bij voorkeur aantoonbare belangstelling voor en/of ervaring in een van de genoemde rechtsgebieden. Potentiële kandidaten stellen hoge eisen aan zichzelf en beschikken over uitstekende contactuele en communicatieve vaardigheden. Affiniteit met professionele dienstverlening is voor u vanzelfsprekend.

Hoge van den Broek biedt een prettige, informele werksfeer, prima arbeidsvoorwaarden, een gedegen opleiding en goede carrièremogelijkheden.

Sollicitaties kunnen binnen 14 dagen na het verschijnen van deze advertentie worden gericht aan onze HRM-adviseur.

Hoge van den Broek Advocaten & Notarissen

t.a.v. drs. EG. Smits

Postbus 1126

6501 BC Nijmegen

Hoge van den Broek is een toonaangevend advocaten- en notarissenkantoor in Nijmegen. Het kantoor behoort tot de grootste in de regio Arnhem/Nijmegen.

Bij Hoge van den Broek zijn 54 advocaten/ (kandidaat)notarissen werkzaam, die in sectie- en teamverband juridische dienstverlening. Het beleid van Hoge van den Broek is erop gericht dat jonge collega's zo optimaal mogelijk worden geïntegreerd in ons kantoor.

Wij kennen een informele werksfeer en we hebben grote aandacht voor de persoonlijke ontwikkeling van jonge talenten.

Advocatuur

3 Canisiussingel 19b, 6511 TE Nijmegen

telefoon: +31 24 381 06 10

fax: +31 24 381 06 20

advocatuur@hogevandenbroek.nl

Notariaat

3 Canisiussingel 19b, 6511 TE Nijmegen

telefoon: +31 24 381 07 10

fax: +31 24 381 07 20

notariaat@hogevandenbroek.nl

Evaluatie van Boekhoudverordening geëvalueerd

Peter C.M.M. Terporten
advocaat te Bilthoven

Bij de onlangs doorlopen evaluatie van de Boekhoudverordening is de vraag of de verordening haar doel heeft bereikt niet eens onderzocht. Bovendien overschrijdt de Orde met deze verordening de grenzen van haar verordende bevoegdheid, zegt Peter Terporten. Hij pleit voor een verordening die advocaten die geen derdengelden ontvangen, van de verplichting tot een derdengeldenstichting bevrijdt.

De conclusies uit de evaluatie van de Boekhoudverordening, getrokken door de Algemene Raad, van het College van Afgevaardigden en in het evaluatierapport,* kunnen denk ik wel samenvat worden door te zeggen dat de Boekhoudverordening 1998 in het algemeen goed functioneert. Een aantal aspecten is die bij deze conclusies echter niet of onvoldoende aan de orde komen.

HEEFT HET NU GEHOLPEN?

Allereerst is niet besproken of er nu minder derdengelden betaald worden, en of er nu minder derdengelden verdwijnen in faillissementen van advocaten. Tijdens de vergadering van het College van Afgevaardigden van 25 juni 2003 gaf de Algemene Raad bij monde van mr. J.N. de Blécourt aan dat er geen nieuwe fraudegevallen met derdengelden bekend zijn, maar dat het bestaan ervan niet wordt uitgesloten.¹ Is hier werkelijk geen vinger achter te krijgen? Het probleem van het verdwijnen van derdengelden in faillissementen van advocaten was nota bene de belangrijkste drijfveer om te komen tot de aanscherping van de regels inzake derdengelden.²

Verder bevat tabel 3.8 van het evaluatierapport gegevens over de wijziging van de stroom van derdengelden, maar uit die gegevens is af te lezen dat die geldstroom nauwelijks is verminderd. Toch doet de Algemene Raad geen voorstellen voor initiatieven om dat te verbeteren. Wel concludeert de Algemene Raad: 'Een positief te noemen effect is dat door sommigen is aangegeven dat zij als gevolg van die problemen niet langer bereid zijn gelden voor derden te ontvangen',³ maar dit effect is niet gekwantificeerd, en voorstellen voor maatregelen om dit effect te vergroten komen helaas ook niet aan de orde.

Vervolgens leidt de conclusie van de Algemene Raad 'dat de overgrote meerderheid van de kantoren aangeeft de bepalingen van de Boekhoudverordening na te leven en daarbij geen (onoverkomelijke) problemen te ondervinden' niet tot voorstellen voor initiatieven met betrekking tot de kantoren die hebben aangegeven de bepalingen van de Boekhoudverordening niet na te leven. Ik ben geen statisticus

maar ik meen uit de tabellen 1.1 en 2.1 van het evaluatierapport te kunnen afleiden dat het gaat om ongeveer honderd kantoren en een paar honderd advocaten. Wordt hiervoor een gedoogbeleid ontwikkeld? Of wordt het aan de willekeur van de lokale deken overgelaten om zogenaamde dekenbezwaren – ten aanzien van de advocaten zonder derdengelden overigens zonder enig materieel belang – aan de raden van discipline voor te leggen? Of wordt gewacht op de volgende evaluatie in de hoop dat de situatie vanzelf verbetert?

Ten slotte is tijdens de vergadering van het College van Afgevaardigden van 25 juni 2003 gesproken over het probleem van de pinpassen en het elektronisch bankieren waardoor het tweehandtekeningvereiste wordt uitgehouden.⁴ Ook hierover worden geen verbeteringsvoorstellen gemeld.

Uit het bovenstaande blijkt dat de conclusie van de Algemene Raad en het College van Afgevaardigden dat de Boekhoudverordening 1998 in het algemeen goed functioneert, voornamelijk betrekking heeft op het technisch/administratief functioneren van de verordening, en niet op de mate waarin de verordening voldoet aan de doelstellingen ervan. Op grond van het feit dat de Algemene Raad en de meerderheid van het College van Afgevaardigden in de evaluatie geen aanleiding zien het systeem van de boekhoudverordening te herzien⁵ moeten we aannemen dat het doel van de verordening, het uitsluiten van het verdwijnen van derdengelden in faillissementen van advocaten, en het minimaliseren (uitsluiten?) van de stroom derdengelden überhaupt, nog niet snel dichterbij komt. In de nota 'Van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording' (VBTB), en in Aanwijzing 164 Aanwijzingen voor de regelgeving⁶ is te lezen hoe dit alles beter kan.

GRENZEN VAN BEVOEGDHEID

Ik ben toevallig een van de 995 advocaten die eind vorig jaar werden uitgenodigd om mee te doen aan de enquête, en een van de 496 respondenten. En ik heb ook gehoor gegeven aan de oproep voor suggesties die aan het eind van de enquête werd gedaan. Van mijn suggestie vind ik helaas niets terug in het evaluatierapport, en misschien missen we ook waardevolle suggesties van andere respondenten. Mijn suggestie kwam er op neer de advocaat die geen derdengelden ontvangt – en is dat niet de meest ideale advocaat in dit verband? – niet te proberen te verplichten allerlei zinloze en kostbare voorzieningen te treffen. Met een staatsrechtelijk uitstapje zal ik dit nader toelichten.

* In *Advocatenblad* 2003-12 (p. 507) is melding gemaakt van de resultaten van de evaluatie van de Boekhoudverordening 1998. Daarbij wordt verwezen naar BalieNet voor het evaluatierapport zelf, de conclusies die de Algemene Raad trekt uit dat rapport en uit de overige informatie die de Algemene Raad heeft verzameld over het functioneren van de Boekhoudverordening 1998. Over deze informatie heeft het College van Afgevaardigden op 25 juni 2003 vergaderd. Het verslag daarvan is te vinden in *Advocatenblad* 2003-14 (pp. 592 en 630).

Kijkend naar de grenzen van de regelgevende bevoegdheid van de lagere overheden wordt door de rechter in het bijzonder bij de gemeenten nogal eens geconstateerd dat die grenzen zijn overschreden. Dit onderwerp wordt bij de colleges staatsrecht dan ook nog steeds vaak ingeleid met verwijzing naar het arrest van de Wilnisser visser.⁷ De essentie daarvan is dat een regeling in de gemeenteverordening alleen het gemeentelijk openbaar belang mag betreffen en niet mag treden in de bijzondere belangen van de ingezetenen. Met het verbod in de gemeenteverordening om op zondag te vissen was de grens van de verordenende bevoegdheid overschreden omdat dat verbod zo algemeen was dat daaronder ook viel het vissen in water dat vanaf openbare plaatsen niet te zien was en waarmee dus geen enkel openbaar belang gemoeid was. Voor wie nog niet overtuigd is: Van der Pot Donner (14e druk, p. 762) geeft nog een aantal andere voorbeelden. De staatsrechtelijke aspecten van de Nederlandse Orde van Advocaten en de lokale orden krijgen in de literatuur jammer genoeg nauwelijks aandacht,⁸ maar de principes die gelden voor de afpaling van de verordenende bevoegdheid van de gemeente gelden mutatis mutandis natuurlijk ook voor die van een openbaar lichaam voor beroep, zoals Nederlandse Orde van Advocaten.

Bovendien zijn ter gelegenheid van de recente wijziging van art. 28 Advocatenwet, dat samen met art. 134 Grw de basis vormt van de verordenende bevoegdheid van het College van Afgevaardigden, door de minister nog eens de grenzen van die bevoegdheid aangegeven, en wel als volgt: 'De vrijheid van het College is echter niet onbeperkt. Bij de uitoefening van zijn bevoegdheid zal het College steeds het algemeen belang als referentiekader dienen te nemen. Bovendien mogen verordeningen niet verder gaan dan strikt noodzakelijk is om het gewenste doel te bereiken en mogen zij de marktwerking niet onnodig beperken. Bij de toetsing van verordeningen aan de wet en het algemeen belang zal hier nadrukkelijk aandacht aan worden besteed.'⁹

Van belang daarbij is ook dat een verordening een besluit inhoudende een algemeen verbindend voorschrift is, zodat daarop in beginsel de Algemene Wet Bestuursrecht (Awb) van toepassing is. Dat vinden we bevestigd in art. 3:1 Awb waar is bepaald dat op besluiten inhoudende algemeen verbindende voorschriften afdeling 3.2 slechts van toepassing is voor zover de aard van de besluiten zich daartegen niet verzet, en de afdelingen 3.6 en 3.7 niet van toepassing zijn. De rest van hoofdstuk 3, evenals de hoofdstukken 1 en 2, zijn dus ook van toepassing op de totstandkoming van verordeningen. Dat betekent dat ook art. 3:4 Awb inzake belangenafweging van toepassing is.

Indien art. 3 van de Boekhoudverordening 1998 aan deze norm getoetst wordt dan is aanstonds duidelijk dat dit artikel die toets niet doorstaat, voor zover bepaald wordt dat ook advocaten zonder derdengelden voorzieningen moeten treffen voor derdengelden. Het openbaar belang is hier geheel afwezig, en aan de andere kant zijn er wel belangen van de desbetreffende advocaten en van anderen in het geding.

Kiezen de desbetreffende advocaten er voor om de voorzieningen te treffen dan nemen zij een last op zich die, gekapitaliseerd over alle toekomstige praktijkjaren, substantieel is. Kiezen ze voor deelname

in de stichting etc. 'van een ander', dan worden ze langs die weg bovendien geconfronteerd met aansprakelijkheid voor een door die ander veroorzaakte stroom derdengelden, terwijl ze er zelf juist voor gekozen hebben om geen derdengelden te ontvangen. En de advocaten die geen voorzieningen voor derdengelden treffen lopen het risico daarop door de deken tuchtrechtelijk te worden aangesproken, wat, als de procedure misloopt, kan leiden tot schorsen en schrappen van het tableau, dus het einde van de praktijk. Daarbij worden de cliënten ook benadeeld, omdat zij tegen hun wil in worden geconfronteerd met een andere advocaat, en dat leidt doorgaans tot meerkosten en vertraging in de afhandeling van zijn zaken. En ten slotte, de kosten van de controles en eventuele juridische procedures die met een en ander gemoeid zijn worden niet alleen gedragen door de betrokken advocaat maar ook door de gezamenlijke advocaten en de belastingbetalers. De balans van de belangenafweging slaat dus overduidelijk door in het voordeel van de advocaat zonder derdengelden, en de andere belanghebbenden. De Nederlandse Orde van Advocaten zou, als zelfstandig bestuursorgaan, enige inspiratie moeten putten uit de Aanwijzingen voor de regelgeving inzake de zelfstandige bestuursorganen,¹⁰ voor een terughoudende interpretatie van de regelgevende bevoegdheid van art. 28 Advocatenwet.

Dit alles in aanmerking nemende doet zich de vraag voor van de staatsrechtelijke toelaatbaarheid van art. 3 van de Boekhoudverordening 1998 voor zover dat artikel bepaalt dat – zonder enig openbaar belang, ja zonder enig belang überhaupt – advocaten die geen derdengelden ontvangen een kostbare voorziening voor derdengelden (een 'eigen' stichting of aansluiting bij een stichting 'van anderen') moeten hebben. Alleen al op grond van de voorgaande argumenten meen ik dat het College van Afgevaardigden met artikel 3 van de Boekhoudverordening 1998 zoals dat thans luidt de grenzen van haar verordenende bevoegdheid heeft overschreden.

VAN VERPLICHTING ONTHEFFEN

Uit het evaluatierapport blijkt dat één op de zes advocatenkantoren die wél beschikken over – of participeren in – een stichting derdengelden, nooit worden geconfronteerd met betalingen van derdengelden. Op grond van de gegevens uit tabel 1.1 van het evaluatierapport kan worden geconcludeerd dat het hier om ongeveer 600 kantoren en 600 advocaten gaat. Indien we hier bij optellen dat deel van de kantoren en advocaten die hebben aangegeven de bepalingen van de Boekhoudverordening niet na te leven dat evenmin derdengelden ontvangt, dan is de conclusie dat ongeveer 650 kantoren en een kleine 1000 advocaten geen derdengelden ontvangen. En het doel van de Boekhoudverordening is om deze aantallen verder te laten groeien.

In het belang van de goede praktijkvoering van al deze kantoren en advocaten dient het College van Afgevaardigden per verordening duidelijk te maken dat zij niet verplicht zijn tot het treffen van maatregelen inzake derdengelden. Immers, met de wijziging van art 28 Advocatenwet door de wet van 28.3.2002, *Stb* 2002, 184 is de verordenende bevoegdheid van het College van Afgevaardigden een gebiedende bevoegdheid geworden. Dat wil zeggen dat zij niet alleen verordeningen kan vaststellen, maar dat zij daartoe ook verplicht is, als

de goede uitoefening van de praktijk dat verlangt.¹¹ En ten aanzien van deze niet onaanzienlijke groep advocaten staan de Algemene Raad en de Raden van Toezicht in ieder geval al behoorlijk in het krijt nu zij op grond van art. 26 Advocatenwet te zorgen hadden en hebben voor de belangen van alle advocaten, dus ook van die advocaten die geen derdengelden ontvangen en toch – althans naar de letter van de Boekhoudverordening 1998 – een kostbare voorziening voor derdengelden moeten hebben. Uit de conclusies en aanbevelingen van de

Algemene Raad naar aanleiding van het evaluatierapport moet echter geconcludeerd worden dat in elk geval de Algemene Raad deze herkansing vooralsnog niet benut.

Maar: voor een goede daad is het nooit te laat. ●

NOTEN

- 1 Jan Pieter Nepveu: 'Drie kluiven, waaronder no cure no pay', in *Advocatenblad* 2003-14, p. 592.
- 2 Zie de toelichting op de Vo in het *Vademecum Advocatuur, Wet- & Regelgeving*, en in *Advocatenblad* 1998, p. 1172.
- 3 De basis voor die conclusie is overigens niet te vinden in het evaluatierapport zoals op BalieNet gepubliceerd, zodat de vraag rijst waar die conclusie dan wel op gebaseerd is.
- 4 Zie noot 1.
- 5 Zie noot 1, en in hetzelfde nr. p. 630.
- 6 *Stert.* 1992, 230, zoals nadien gewijzigd.
- 7 HR 13-2-1922, NJ 1922, 473, W 10878.
- 8 Zelfs in het tamelijk volumineuze jubileumboek *Recht op tuchtrecht*, uitgegeven in 2003 door het Hof van Discipline, schittert dit onderwerp door afwezigheid. Dit terwijl tegenwoordig bij de bespreking van de 'gewone rechtspraak' de behandeling van de (on)rechtmatigheid van regelgeving en bestuur min of meer standaard is.
- 9 Kamerstuk 2000-2001, 26940, nr. 7.
- 10 *Stert.* 1992, 230, zoals nadien gewijzigd; zie vooral de bepalingen van paragraaf 4.5A.
- 11 Kamerstuk 2000-2001, 26940, nr. 7.

Iks is pleite

Leo van Osch

Het vorige nummer van dit blad (2003-15), was geheel gewijd aan het thema van de Ordevergadering van 4 oktober a.s., de omgang met cliënten. Deze zogeheten Ordespecial – niet ook samengesteld door de redactie maar geheel door de Orde – riep de volgende reacties op.

CONVERSEERLUST EN REGELDRIFT

In het *Advocatenblad* van 22-8 jl. wordt de balie de spiegel voor gehouden. Veelgeuite klachten zijn: 1. Advocaten zijn moeilijk bereikbaar. 2. De declaraties zijn te hoog.

Ad 1: Een advocaat moet confereren, studeren, adviseren, contracteren, concluderen, compareren, occuperen. Dat vergt tijd, aandacht en inspanning. Daarbij wordt hij opgejaagd door onverbidelijke termijnen der somtijds onpraktisch uitwerkende rolreglementen. Cliënten willen veelal graag converseren, ook indien het voor de behandeling der zaak niet noodzakelijk is. Het is de zielzorgelijke zijde der praktijk welke veelal als tijdverspilling wordt ervaren, terwijl doelmatig gebruik van tijd vereist is. Tenzij men tijd zonder meer als declarabel kan beschouwen.

Ad 2: Ons kleine land wemelt van de regelgevers: ministeries, staten generaal, provincies, gemeenten, talloze organisaties, toegerust met verordenende bevoegdheden. Alle wan-toestanden gaan zij te lijf. Niet altijd doel-

treffend. Zij roepen somtijds nieuwe wan-toestanden op. Ziet de frequent verschijnen-de edities ‘Wet en regelgeving’ en ‘Komende regelgeving’. Er wordt wat af verordonneerd. Dit alles kost de advocatuur veel geld. Dat komt tot uiting in de declaraties.

In uw blad wordt op p. 656 mevrouw Jorritsma geciteerd: ‘De notarissen waren als eerste aan de beurt. Nu jullie (de accountants) en straks de advocaten’. De schrik slaat je om het hart want wat is onder deze bewindsvrouwe met kreten als ‘Vrije markt, Concurrentie, Lagere tarieven’, al niet ontregeld: openbaar vervoer, taxiwezen, energiebedrijven etc. Inmiddels zijn reeds 80 notari-kantoren in moeilijkheden gebracht. En de tarieven zijn alleen maar gestegen. Geruststellend is dat de advocatuur bij mevrouw niet meer aan de beurt is gekomen.

En dan de heer I. Thomassen, algemeen secretaris van de Raad voor het Vrije Beroep, t.a.p.: ‘Mijn stelling is dat er altijd wel iets te verbeteren valt’. Hij bedient zich van een

bureaucratisch beroepsjargon dat de praktijkmens doet huiveren. Hij is vol ideeën.

Dit idee moge worden aangedragen: jaarlijks, per 1 januari, pleegt het *Advocatenmemo* te verschijnen. Nuttig, praktisch, overzichtelijk. Inmiddels moet er ook per 1 juli een tussentijdse aanvulling verschijnen. De overzichtelijkheid is aldus verstoord. Kan de regeldrift niet aldus worden ingetoomd dat nieuw bedachte regels ruim tevoren bekend worden gemaakt en pas per 1 januari van het volgende jaar ingaan? Dan kan met een enkel Memo per jaar worden volstaan. Het zal wel te simpel zijn.

(*mr. L. van Heijningen, advocaat te Den Haag*)

‘BEZOEK ORDEVERGADERING PER TREIN’

In het zojuist ontvangen *Advocatenblad* viel mij op dat:

Op p. 677 men er kennelijk niet van is uitgegaan dat men óók naar Zwolle kan reizen vanuit:

1. Middelburg	v. 7.34
2. Roosendaal	v. 8.56
3. Breda	v. 9.21
4. Nijmegen	v. 10.25
5. Arnhem	v. 10.41
6. Zutphen	v. 11.04
7. Deventer	v. 11.19
8. Amersfoort	v. 11.10
alsmede:	
9. Den Helder	v. 8.57
10. Alkmaar	v. 9.37

Juist nu u het reizen per trein aanbevolen hebt, acht ik uw opgave van de vertrektijden per trein in hoge mate onvolledig.

(*mr. Th.L. van der Veen, advocaat te Zutphen*)

KINDERACHTIGE VERTONING

Geachte voormalige confratrices en confaters,

Met stijgende verbazing nam ik kennis van de special *Advocatenblad* 22 augustus 2003. Wat een kinderachtige vertoning! Op die manier wordt de advocatuur verziekt tot een soort van klootjes-organisatie; gewoon geen standing meer te bekennen. Rare tekeningetjes en bespottelijke artikelen. Soort ‘juridische’ Privé. Ik miste nog een afbeelding van blote topadvocaat mr. Gerard Spong.

(*D. Huisman, ex-advocaat te Den Haag*)

Permanente opleiding

A-JURIDISCH

AANSPRAKELIJKHEIDSRICHT

PEP-talks***

datum: 24 september 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: mr. F.T. Oldenhuis, mr. R.Ph. Elzas
plaats: Utrecht
punten: 4
prijs: € 215 geen BTW
Platform Experts Personenschade,
026-3538300

PEP-talks***

datum: 25 november 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: prof. mr. C.J.M. Klaassen,
prof. mr. J.H. Wansink
plaats: Utrecht
punten: 4
prijs: € 215 geen BTW
Platform Experts Personenschade,
026-3538300

AMBTENARENRECHT

Actueel Ambtenarenrecht***

datum: 10 december 2003, 09:15-20:15 uur
docenten: mr. P.J. Schaap, mr. H.C. Naves,
mr. drs. B.B.B. Lanting
plaats: Rotterdam
punten: 7
prijs: € 899 exclusief BTW
Euroforum, 040-2974832

ARBEIDSRICHT

Toenemende concurrentie in CAO-land**

datum: 26 november 2003, 10:00-16:30 uur
docenten: drs. H.J.P. Vogels, A.D. Bakker,
mr. J.J. Rensink, J.P.H. Teuwen MHD,
O.P.J. Verstreng, mr. J.B. Vallenduuk,
drs. S.R. Verdonkschot AAG
plaats: Amsterdam
punten: 5
prijs: € 550 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, 070-3789961

Werken met Legal Office Arbeidsrecht op cd-rom**

datum: in overleg
docenten: mr. L.E.M.H. Hennekens-Marres
plaats: n.n.b.
punten: 2
prijs: € 175 exclusief BTW
Kluwer Trainingen, 0570-647131

Verklaring der tekens

- * Actualiteiten (basiskennis vereist)
- ** Introductie
- *** Verdieping I (redelijke basiskennis vereist)
- **** Verdieping II (gedegen basiskennis vereist)
- ***** Specialisatieopleiding

Werken met de Cremers Select op cd-rom**

datum: in overleg
docenten: mr. L.E.M.H. Hennekens-Marres,
R. van Pluuren
plaats: n.n.b.
punten: 2
prijs: € 175 exclusief BTW
Kluwer Trainingen, 0570-647131

De zieke werknemer***

datum: 28 oktober 2003, 10:00-16:30 uur
docenten: mr. P.S. van Minnen, mr. P.S. Fluit,
J.T.M. Steinebach, mr. drs. G.A. Diebels,
mr. drs. M.S.A. Vegter
plaats: Baarn
punten: 5
prijs: € 550 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, 070-3789961

Alle juridische en communicatieaspecten rondom ontslag***

datum: 30 oktober 2003, 31 oktober 2003,
09:30-17:00 uur
docenten: mr. R.W.A. Schelfaut,
mr. N.F. Koster
plaats: Eindhoven
punten: 11
prijs: € 1.499 geen BTW
Studiecentrum voor Bedrijf en Beroep,
040-2974867

Praktijkcursus 'Contracteren voor PO'ers***

datum: 4 november 2003, 11 november
2003, 09:30-16:00 uur
docenten: mr. D.G. Veldhuizen,
mr. L.M. van der Sluis, D. Donker
plaats: Den Haag
punten: 9
prijs: € 995 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen, 0570-647284

Arbeidsconflicten***

datum: 20 november 2003, 09:30-16:45 uur
docenten: mr. K. Weijling, drs. M.S.E. Hiemink
plaats: Utrecht
punten: 5
prijs: € 550 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen, 0570-647172

Reorganisatie***

datum: 12 december 2003, 09:30-16:30 uur
docenten: mr. J.J.M. de Laat, mr. G.A.M. van
Atteveld, mr. G.J.J. Rensink, mr. M.J.M.T.
Keulaerds
plaats: Rotterdam
punten: 4
prijs: € 799 exclusief BTW
Euroforum, 040-2974941

Masterclass Beëindiging en ontbinding van arbeidsovereenkomsten****

datum: 4 november 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: mr. G.C. Boot, mr. W.J.J. Wetzels
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

In deze rubriek vindt u opleidingen die kunnen worden gevolgd in het kader van de Permanente Opleiding. De rubriek vormt een aanvulling op de Cursuswijzer Permanente Opleiding, die drie keer per jaar verschijnt.

Masterclass De zieke werknemer***

datum: 25 november 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: mr. D.J. Buijs, mr. P.S. Fluit
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

BANK- EN EFFECTENRECHT

Kerncursus aansprakelijkheid van banken jegens beleggers***

datum: 11 december 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: mr. P.J. van der Korst,
prof. mr. M.R. Mok
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 495 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

BESTUURS(PROCES)RECHT

Overheidscontracten***

datum: 28 oktober 2003, 10:00-17:00 uur
docenten: mr. H.C. Lejeune,
mr. M.W. Scheltema, prof. mr. R.P.J.L. Tjittes,
mr. G.A. van der Veen
plaats: Utrecht
punten: 5
prijs: € 550 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen, 0570-647160

Studiedag Bestuurlijke Handhaving***

datum: 4 november 2003, 10:00-16:30 uur
docenten: prof. mr. F.C.M.A. Michiels,
mr. dr. B.J.P.G. Roozendaal,
mr. drs. K.D. Meersma
plaats: Utrecht
punten: 5
prijs: € 550 geen BTW
Kluwer Opleidingen, 0570-647160

Algemene wet bestuursrecht & rechtspraak***

datum: 5 november 2003, 14:00-17:15 uur
docenten: mr. N.H. van den Biggelaar,
mr. J.L. Verbeek
plaats: Bilthoven
punten: 3
prijs: € 350 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, 070-3789533

Cursus 'Juridische aspecten van toezicht***

datum: 6 november 2003, 09:30-16:15 uur
docenten: mr. dr. O.J.D.M.L. Jansen,
prof. mr. B.M.J. van der Meulen
plaats: Leiden
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
Elsevier Congressen, 070-4415742

Algemene wet bestuursrecht & rechtspraak***

datum: 12 november 2003, 14:00-17:15 uur
docenten: mr. N.H. van den Biggelaar,
mr. J.L. Verbeek
plaats: Bilthoven
punten: 3
prijs: € 350 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, 070-3789533

Overheidsaansprakelijkheid bij onrechtmatige daad***

datum: 4 december 2003, 09:45-16:45 uur
docenten: mr. B.J. van Ettehoven,
mr. M.E. Gelpke, mr. B. Meijer,
prof. mr. drs. B.P.M. van Ravels,
mr. dr. B.J.P.G. Roozendaal
plaats: Utrecht
punten: 5
prijs: € 550 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen, 0570-647160

BOUWRECHT

Bouwen (Inclusief de vernieuwde Woningwet)***

datum: 6 november 2003, 09:45-16:30 uur
docenten: mr. J.Th. van Oostrum,
mr. B.J.W. Walraven
plaats: Utrecht
punten: 5
prijs: € 380 geen BTW
OSR Juridische Opleidingen, 030-2315314

BURGERLIJK (PROCES)RECHT

Opstellen en beoordelen van contracten**

datum: 6 november 2003, 13 november
2003, 20 november 2003, 27 november
2003, 16:00-19:00 uur
docenten: prof. mr. W.M. Kleijn,
mr. M.J.G.P. Kaplan, mr. J.Th. S. Witjes,
mr. T.H.M. van Wechem
plaats: Amsterdam
punten: 10
prijs: € 1.200 exclusief BTW
Elsevier Congressen, 070-4415742

EUROPEES RECHT

Werken met EG Recht op cd-rom**

datum: in overleg
docenten: mr. L.E.M.H. Hennekens-Marres
plaats: n.n.b.
punten: 2
prijs: € 175 exclusief BTW
Kluwer Trainingen, 0570-647131

FAILLISEMENTS- EN INSOLVENTIERECHT

Praktijkcursus Faillissementsafwikkeling***

datum: 12 november 2003, 19 november
2003, 26 november 2003, 3 december 2003,
10 december 2003, 09:00-16:30 uur
docenten: mr. M.B. Werkhoven, mr. H.R.
Quint, mr. E. Loesberg, mr. N.E.D. Faber,
mr. M.H.J. van Maanen, mr. R.J. van Galen
plaats: Hilversum
punten: 26
prijs: € 2.295 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, 070-3789968

FISCAAL RECHT

Praktijkcursus Fiscale aspecten van bedrijfsoverdracht***

datum: 6 november 2003, 14:30-21:00 uur
docenten: prof. dr. J.J.M. Jansen, drs. W.J. Vermeer
plaats: Baarn
punten: 5
prijs: € 595 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, 070-3789533

Praktijkdag Fiscale aspecten van het arbeidsrecht***

datum: 13 november 2003, 14:00-21:00 uur
docenten: prof. mr. drs. H.P.A.M. van Arendonk, mr. A.J. Ouweneel, mr. J. de Haan
plaats: Zeist
punten: 4
prijs: € 595 excl. BTW
Vermande Studiedagen, 070-3789533

Onroerend goed in Spanje****

datum: 13 november 2003, 09:00-16:30 uur
docenten: mr. M.H.J.M. Tomlow, E.J. Richelle Angemeer, prof. mr. M.H. ten Wolde
plaats: Amersfoort
punten: 5
prijs: € 595 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, 070-3789533

Inkomsten uit buitenlandse bankrekeningen****

datum: 13 november 2003, 10:00-17:00 uur
docenten: mr. G.J. van Leijenhorst, mr. J.J.M. Hertoghs, prof. mr. Ch. J. Langereis, mr. J.H. Asbreuk, mr. R.J. Koopman
plaats: Rotterdam
punten: 5
prijs: € 550
Vermande Studiedagen, 070-3789533

GEZONDHEIDSRECHT

Gezondheidsrecht**

datum: 6 november 2003, 10 december 2003, 09:00-17:30 uur
docenten: prof. mr. F.C.B. van Wijmen, mr. drs. R.H. Zuidershoudt, mr. dr. J.C.J. Dute, mr. dr. J. Legemaate, mr. J. Meyst-Michels
plaats: Bilthoven
punten: 12
prijs: € 1.095 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, 070-3789683

HUURRECHT

Werken met de Legal Office Huurrecht op cd-rom**

datum: in overleg
docenten: mr. L.E.M.H. Hennekens-Marres
plaats: n.n.b.
punten: 2
prijs: € 175 exclusief BTW
Kluwer Trainingen, 0570-647131

Nieuw Huurrecht Bedrijfsruimte***

datum: 3 december 2003, 09:30-16:45 uur
docenten: mr. J.M. van Veggel, mr. A.D. Flesseman, mr. H.E.M. Vrolijk
plaats: Rotterdam
punten: 5
prijs: € 799, exclusief BTW
Euroforum, 040-2974941

ICT EN TELECOMRECHT

Iter-eindcongres 2003: de oogst van acht jaar Iter***

datum: 27 november 2003, 09.45-17.30 uur
docenten: prof. mr. H. Franken, prof. mr. J.E.J. Prins, prof. mr. R.E. van Esch, prof. mr. A.A. Quaadvlieg, prof. mr. E.J. Dommering, prof. dr. A.W. Koers, mr. A.H.J. Schmidt, dr. B.J. Koops, dr. A.M.B. Lips, prof. W.H. Dutton
plaats: Den Haag
punten: 5
prijs: € 45 geen BTW
NWO/ITeR, 070-3440950

VIRA/Grotius specialisatie-opleiding "Informaticarecht"*****

datum: 22 september 2003, 13.30-22.00 uur, 23 september 2003, 09.30-16.30 uur, 29 oktober, 19 november, 17 december 2003, 28 januari, 10 maart, 31 maart, 28 april, 26 mei 2004, 09.45-16.30 uur
docenten: prof. mr. F.W. Grosheide, mr. A.P. Meijboom
plaats: Nijmegen
punten: 55
prijs: € 4.795 geen BTW
Grotius Academie, 024-3612492

INTELLECTUELE EIGENDOM

'Benelux, Europees en Internationaal Merkenrecht'*****

datum: 29 september, 13.30-22.00 uur, 30 september, 09.30-16.30 uur, 28 oktober, 21 november, 16 december 2003, 23 januari, 20 februari, 26 maart, 23 april, 18 mei 2004, telkens van 09.45-16.30 uur
docenten: prof. mr. A.A. Quaadvlieg, mr. P.L. Reeskamp
plaats: Nijmegen
punten: 55
prijs: € 4.795 geen BTW
Grotius Academie, 024-3612492

ONDERNEMINGSRECHT

Personenassociaties, Het nieuwe Personenvenootschapsrecht van titel 7:13 BW**

datum: 3 oktober 2003, 09.30 tot 16.30 uur
docenten: prof. mr. A.L. Mohr, prof. mr. H.J. de Kluiver
plaats: Amsterdam
punten: 5
prijs: € 375 geen BTW
PAO Eggens Instituut, 020-5253407

Werken met Legal Office Ondernemingsrecht op cd-rom**

datum: in overleg
docenten: mr. L.E.M.H. Hennekens-Marres
plaats: n.n.b.
punten: 2
prijs: € 175 exclusief BTW
Kluwer Trainingen, 0570-647131

Kerncursus Aansprakelijkheid voor de ondernemingspraktijk***

datum: 18 september 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: prof. mr. J.B. Huizink, mr. J.W. Hoekzema
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 495 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

Kerncursus Bankgaranties, Escrow arrangementen, Letters of comfort***

datum: 28 oktober 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: mr. R.I.V.F. Bertrams
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

Studiedag De Besloten vennootschap in oprichting***

datum: 19 november 2003, 09:00-16:15 uur
docenten: prof. mr. W.M. Kleijn, mr. F.K. Buijn, mr. J.B. de Snaijer, prof. mr. H.M.N. Schonis
plaats: Baarn
punten: 5
prijs: € 595 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, 070-3789966

Masterclass Geschillen in de vennootschap****

datum: 9 september 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: mr. J.H.M. Willems
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

Masterclass IPR voor de commerciële en financiële praktijk****

datum: 22 september 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: mr. R.I.V.F. Bertrams
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

Masterclass Bijzondere vormen van aandelen****

datum: 23 september 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: mr. W. Bon, mr. H.J. Portengen
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

Masterclass Joint Ventures****

datum: 30 september 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: prof. mr. J.B. Huizink, mr. W.W. de Nijs Bik
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

Masterclass Enquêterecht****

datum: 30 september 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: mr. J.H.M. Willems
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

Masterclass Garanties in de praktijk****

datum: 9 oktober 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: prof. mr. R.P.J.L. Tjittes, mr. M. van Bremen
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

Masterclass Doorbraak van aansprakelijkheid****

datum: 9 oktober 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: prof. mr. J.B. Wezeman, mr. M.J. Jitta
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

Optimale ondernemingsvormen****

datum: 19 november 2003, 14:00-20:45 uur
docenten: mr. drs. J.D.M. Oude Grote Bevelsberg, prof. mr. drs. H.P.A.M. van Arendonk, dr. A.J.A. Stevens, drs. W. Brink
plaats: Zeist
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, 070-3789533

Masterclass Fiscale aansprakelijkheid en onderneming****

datum: 20 november 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: mr. J.J. Vetter, A. van Eijnsden
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

Optimale ondernemingsvormen****

datum: 26 november 2003, 14:00-20:45 uur
docenten: mr. drs. J.D.M. Oude Grote Bevelsberg, prof. mr. drs. H.P.A.M. van Arendonk, dr. A.J.A. Stevens, drs. W. Brink
plaats: Zeist
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, 070-3789533

Masterclass Nieuwe regeling maatschap, v.o.f. en c.v.****

datum: 2 december 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: prof. mr. J.B. Huizink, prof. mr. J.B. Wezeman
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

Masterclass Concernrecht en concernfinanciering****

datum: 3 december 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: prof. mr. A.F.M. Dorresteyn, prof. mr. F.J.P. van den Ingh
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

Joint Ventures & Allianties****

datum: 4 december 2003, 10:00-21:00 uur
docenten: prof. mr. J. Rinkes, mr. J.A. Booi, mr. L.E.J. Korsten, mr. R. Weening, dr. W.J.M. van Veen
plaats: Soestduinen
punten: 7
prijs: € 895 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen, 0570-647682

AFP Masterclass Samenwerkende Ondernemers****

datum: 29 oktober 2003, 13:00-21:00 uur
docenten: mr. K.J. Wildschut MFP
plaats: Amersfoort
punten: 5
prijs: € 595 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen, 0570-647518

ONROEREND-GOEDRECHT

Kerncursus Koop van onroerende zaken***

datum: 6 november 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: prof. mr. A.A. van Velten, mr. J.J.A. de Groot
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 495 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

Kerncursus Burenrecht***

datum: 18 november 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: mr. R.J.J. van Acht, mr. J.H.M. van Swaaij
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 495 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

Masterclass Verdieping Bouwarbitrage****

datum: 26 november 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: mr. Y.R.R.R. de Mul, mr. B. van der Zipp
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

PERSONEN- EN FAMILIERECHT

Werken met de Legal Office

Personen- en Familierecht op cd-rom**

datum: in overleg
docenten: mr. L.E.M.H. Hennekens-Marres
plaats: n.n.b.
punten: 2
prijs: € 175 exclusief BTW
Kluwer Trainingen, 0570-647131

Alimentatierekennen met Allment***

datum: in overleg
docenten: mr. L.H.M. Zonnenberg, R. van Pluuren
plaats: n.n.b.
punten: 6
prijs: € 420 exclusief BTW
Kluwer Trainingen, 0570-647131

Studiedag Schenken***

datum: 4 november 2003, 10:00-17:15 uur
docenten: mr. T.J. Mellema-Kranenburg, mr. A.P.M. van Rijn
plaats: Utrecht
punten: 6
prijs: € 550 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen, 0570-647160

Cursus Afwikkeling van Boedels***

datum: 19 november 2003, 09:30-17:00 uur
docenten: prof. mr. E.A.A. Luijten, prof. mr. W.R. Meijer
plaats: Rotterdam
punten: 5
prijs: € 595 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, 070-3789966

Studiedag Procederen in familierechtzaken***

datum: 20 november 2003, 10:00-17:30 uur
docenten: prof. mr. E.A.A. Luijten, mr. E.L. Schaafsma-Beverluis, prof. mr. W.R. Meijer
plaats: Rotterdam
punten: 6
prijs: € 575 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen, 0570-647160

Tweede huis over de grens***

datum: 27 november 2003, 10:00-17:15 uur
docenten: mr. E. Deckers, mr. A.D.G. Heering, mr. M.H.J.M. Tomlow, drs. N.M.P. Govers-de Louw
plaats: Rotterdam
punten: 6
prijs: € 550, exclusief BTW
Kluwer Opleidingen, 0570-647160

Actualiteiten Alimentatienormen****

datum: 25 september 2003, 13:30-18:15 uur
docenten: mr. J.B. de Groot, mr. S. van Gestel, mr. M.J.V. van der List
plaats: Amsterdam
punten: 4
prijs: € 325 exclusief BTW
KSU Studie, 020-4496420

Actualiteiten Alimentatienormen****

datum: 11 november 2003, 13:30-18:15 uur
docenten: mr. J.B. de Groot, mr. S. van Gestel, mr. M.J.V. van der List
plaats: Zwolle
punten: 4
prijs: € 325 exclusief BTW
KSU Studie, 020-4496420

Echtscheiding & Onderneming***

datum: 10 december 2003, 10:00-17:00 uur
docenten: prof. mr. W.J. Slagter, prof. mr. E.A.A. Luijten, prof. mr. W.R. Meijer, mr. J.C.L. Zuiderwijk
plaats: Utrecht
punten: 5
prijs: € 550 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen, 0570-647160

Masterclass Huwelijksvermogensrecht****

datum: 16 december 2003, 14:00-20:30 uur
docenten: prof. mr. W.R. Meijer
plaats: Rotterdam
punten: 5
prijs: € 595 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen, 0570-647160

RUIMTELIJKE- ORDENINGSRECHT EN MILIEURECHT

Studiemiddag Fundamentele herziening WRO*

datum: 19 september 2003, 11:00-17:00 uur
docenten: prof. mr. P.J.J. van Buuren, prof. mr. J. Struikma, mr. A.G.A. Nijmeijer, mr. G.M. van den Broek, mr. A.A.J. de Gier
plaats: Utrecht
punten: 3
prijs: € 150 geen BTW
Juridisch PAO Utrecht, 030-2537022

Studiedag 'Planschade: actuele ontwikkelingen, jurisprudentie en praktijkervaringen**

datum: 1 oktober 2003, 09:30-17:20 uur
docenten: prof. mr. P.C.E. van Wijmen, mr. J.R. Vermeulen, mr. drs. C.M.L. van der Lee, A.T. van de Pol, mr. F.A.H. Nuss
plaats: Amersfoort
punten: 5
prijs: € 675 exclusief BTW
Elsevier Congressen, 070-4415742

Nieuw Grondbeleid*

datum: 5 november 2003, 10:30-16:30 uur
docenten: dr. ir. A.G. Bregman, dr. J.B. Mus, mr. A.J. Ashouwer, mr. J. Hoekstra, mr. J.G. de Vries Robbé, mr. J.J.M. van Rijckevorsel, R. Jelier, J. Oppekeer, ir. H.W. de Wolff, mr. G.C.W. van der Feltz
plaats: Rotterdam
punten: 4
prijs: € 799 exclusief BTW
Studiecentrum voor Bedrijf en Overheid, 040-2974889

Milieuaansprakelijkheid*

datum: 26 november 2003, 09:30-16:45 uur
docenten: jhr. mr. J.P.H. Six, prof. mr. dr. drs. L. Bergkamp LLM, prof. dr. M.G. Faure LLM, ir. R. Gores, mr. G.C.W. van der Feltz
plaats: Wassenaar
punten: 4
prijs: € 695 exclusief BTW
Elsevier Congressen, 070-4415742

Actualiteiten in de milieuwet- en -regelgeving***

datum: 30 september 2003, 1 oktober 2003, 09:00-17:00 uur
docenten: mr. M.W.L. Simons-Vinckx, mr. M. Knegt, mr. A.A. Freriks, mr. G.J.K. Elsen
plaats: Hilversum
punten: 12
prijs: € 1.399 exclusief BTW
Euroforum, 040-2974983

Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn***

datum: 28 oktober 2003, 09:30-16:30 uur
docenten: ir. V.W.M.M. Ampt-Riksen, B.J.H. Koolstra MSc
plaats: Utrecht
punten: 5
prijs: € 645 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, 070-3789684

5-daagse verdiepingscursus milieurecht***

datum: 29 oktober 2003, 5 november 2003, 19 november 2003, 3 december 2003, 17 december 2003, telkens van 09:00-16:30 uur.
docenten: dr. R.A.J. van Gestel, mr. R. Uylenburg, drs. M.J. Dresden, prof. dr. Ch.W. Backes, mr. dr. M.P. Jongma, mr. dr. M.G.W.M. Peeters, mr. H.F.W.M. van Rijswijk, mr. Ampt-Riksen, mr. dr. A.B. Blomberg
plaats: Utrecht
punten: 27
prijs: € 2.295 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, 070-3789684

Omgaan met bodemverontreiniging bij locatie- en gebiedsontwikkeling***

datum: 4 november 2003, 11 november 2003, 09:30-16:30 uur
docenten: drs. J.S. van de Griendt, mr. M.W.L. Simons-Vinckx, ing. R.M. Besemer
plaats: Hilversum
punten: 11
prijs: € 1.399 exclusief BTW
Studiecentrum voor Bedrijf en Overheid, 040-2972749

Toepassing van Natuurbeschermingswet- en -regelgeving in de praktijk***

datum: 11 en 12 november 2003, 09:30-16:45 uur
docenten: mr. A.A. Freriks, mr. J.A.M. van der Velden
plaats: Hilversum
punten: 10
prijs: € 1.499 exclusief BTW
Euroforum, 040-2974815

De nieuwe Wet ruimtelijke ordening***

datum: 19 november 2003, 09:00-17:00 uur
docenten: prof. mr. N.S.J. Koeman, mr. A.M. Jansen, mr. ing. Th. Peters, mr. dr. H.J. de Vries, dr. J.W. van Zundert
plaats: Amsterdam
punten: 4
prijs: € 799 exclusief BTW
Euroforum, 040-2974941

De praktijk van het maken van Samenwerkingsovereenkomsten***

datum: 20 november 2003, 09:30-17:00 uur
docenten: mr. P.S.A. Overwater, mr. J.M. Hebly, W.A. Rouwenhorst, mr. P.A.E. Kerckhoffs
plaats: Amsterdam
punten: 5
prijs: € 550 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen, 0570-647286

Masterclass Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn***

datum: 2 december 2003, 09:00-16:30 uur
docenten: mr. N.H. van den Biggelaar, mr. A.A. Freriks
plaats: Utrecht
punten: 5
prijs: € 645 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, 070-3789684

Besluit luchtkwaliteit****

datum: 9 oktober 2003, 13:00-17:00 uur
docenten: mr. G.C.W. van der Feltz, prof. dr. K.D. van den Hout, mr. E.T. Schutte-Postma
plaats: Bilthoven
punten: 3
prijs: € 395 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, 070-3789684

Besluit luchtkwaliteit****

datum: 6 november 2003, 13:00-17:00 uur
docenten: mr. G.C.W. van der Feltz, prof. dr. K.D. van den Hout, mr. E.T. Schutte-Postma
plaats: Rotterdam
punten: 3
prijs: € 395 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, 070-3789684

SOCIAAL VERZEKERINGSRECHT

Werken met de Encyclopedie Sociale Voorzieningen (ESVZ) cd-rom**

datum: in overleg
docenten: mr. L.E.M.H. Hennekens-Marres
plaats: n.n.b.
punten: 2
prijs: € 175 exclusief BTW
Kluwer Trainingen, 0570-647131

Werken met de Encyclopedie Sociale Verzekeringen (ESV) cd-rom**

datum: in overleg
docenten: mr. L.E.M.H. Hennekens-Marres
plaats: n.n.b.
punten: 2
prijs: € 175 exclusief BTW
Kluwer Trainingen, 0570-647131

Zorgplichten en het nieuwe schadeverzekeringsrecht***

datum: 18 september 2003, 15:00-20:30 uur
docenten: prof. mr. J.H. Wansink, mr. K.A. Baggerman, mr. F. Stadermann
plaats: Rotterdam
punten: 4
prijs: € 550 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, tel. 070-3789470

STRAF(PROCES)RECHT

Actualiteiten Straf(proces)recht*

datum: 6 oktober 2003, 13:30-18:00 uur
docenten: mr. W. Anker, mr. J. Boksem
plaats: Terneuzen
punten: 4
prijs: € 350 inclusief BTW
Anker & Anker, 058-2442500

Mensenhandel*

datum: 28 oktober 2003, 14:30-20:20 uur
docenten: mr. A.G. Korvinus, mr. E.E.G. Duijts, J. Wilzing, M.S.R. Sitalsing, N.M.G. Saleminck, drs. J.P.M.A. van der Steen
plaats: Utrecht
punten: 4
prijs: € 350 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, 070-3789683

Actualiteiten Straf(proces)recht*

datum: 12 november 2003, 13:30-18:00 uur
docenten: mr. W. Anker, mr. J. Boksem
plaats: Tiel
punten: 4
prijs: € 350 inclusief BTW
Anker & Anker, 058-2442500

Actualiteiten Straf(proces)recht*

datum: 26 november 2003, 13:30-18:00 uur
docenten: mr. W. Anker, mr. J. Boksem
plaats: Amsterdam
punten: 4
prijs: € 350 inclusief BTW
Anker & Anker, 058-2442500

Uitleveringsrecht (inter)nationale ontwikkelingen in de praktijk van de uitleveringsprocedure*

datum: 28 november 2003, 09:30-16:30 uur
docenten: mr. A.F. Baas, mr. M.T.E. Ford-Classen, prof. dr. G.G.J. Knoops LLM
plaats: Utrecht
punten: 5
prijs: € 595 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, 070-3789533

Actualiteiten Straf(proces)recht*

datum: 17 december 2003, 13:30-18:00 uur
docenten: mr. W. Anker, mr. J. Boksem
plaats: Oegstgeest
punten: 4
prijs: € 350 inclusief BTW
Anker & Anker, 058-2442500

Praktijkervaringen rondom de strafrechtelijke opvang van verslaafden**

datum: 11 december 2003, 16:00-21:30 uur
docenten: mr. H.C. Wiersinga, B. Bijker, mr. N. Voorhuis
plaats: Leiden
punten: 4
prijs: € 325 geen BTW
Juridische PAO Universiteit Leiden, tel. 071-5278666

Werken met de Legal Office Strafrecht op cd-rom**

datum: in overleg
docenten: mr. L.E.M.H. Hennekens-Marres
plaats: n.n.b.
punten: 2
prijs: € 175 exclusief BTW
Kluwer Trainingen, 0570-647131

De beoordeling en techniek van de telastelegging***

datum: 2 december 2003, 09:30-16:00 uur
docenten: mr. A.N.A. Josephus Jitta
plaats: Den Haag
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen, tel. 0570-647608

VERBINTENISSEN - EN CONTRACTENRECHT

Kerncursus Contractenrecht voor de commerciële praktijk, deel I en II***

datum: 19 november 2003, 10 december 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: mr. S.Y.Th. Meijer, mr. C.A. Streefkerk, prof. mr. R.P.J.L. Tjittes, mr. W.L. Valk
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 945 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

Masterclass Letters of intent en aansprakelijkheid voor het afbreken van onderhandelingen****

datum: 10 september 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: prof. mr. R.P.J.L. Tjittes, mr. P.N. Wakkie
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

Masterclass Anglo-Amerikaans contractenrecht****

datum: 11 september 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: prof. mr. W.J. Zwalve
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

Masterclass Ontbinding en opzegging van contracten****

datum: 24 september 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: mr. S.Y.Th. Meijer, mr. W.L. Valk
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

Masterclass Contractsuitleg****

datum: 2 oktober 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: mr. G.J. Knijp, mr. T.H. Tanja-van den Broek
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

Masterclass Remedies voor teleurstellende overeenkomsten****

datum: 12 november 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: mr. W.L. Valk
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

Masterclass Verzuim, schadevergoeding en opschorting****

datum: 18 november 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: mr. C.A. Streefkerk
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

Masterclass Algemene voorwaarden opstellen en beoordelen****

datum: 19 november 2003, 16:00-21:00 uur
docenten: prof. mr. M.H. Wissink, mr. A.E. Driessen
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, 06-42129812

VERZEKERINGSRECHT

Werken met de cd-rom Personenschade Aansprakelijkheid & Verzekering (PAV)**

datum: in overleg
docenten: mr. L.E.M.H. Hennekens-Marres
plaats: n.n.b.
punten: 2
prijs: € 175 exclusief BTW
Kluwer Trainingen, 0570-647131

OVERIGE RECHTSGEBIEDEN

Herintredende Academi (Juristen)*

datum: 12, 19, 26 september 2003, 3, 10, 17, 31 oktober 2003, 7, 14, 21, 28 november 2003, 5, 12, 16, 19 december 2003, 9, 16, 23, 30 januari 2004, 6, 13, 20, 27 februari 2004, 5, 12, 19, 26 maart 2004, 16 april 2004, 09:30-15:30 uur
docenten: mr. A.R.G. van Dijk-Barkmeijer, prof. mr. L.J.J. Rogier, mr. C.J. Bax, mr. M.T. Oosterhagen, mr. A.A. Marcus, mr. P. Klik LLM, mr. Z.H. van Duijnsteede-van Imhoff, mr. F.M. Beyer
plaats: Rotterdam
punten: 112
prijs: € 4.300 geen BTW
Opleidingscentrum voor Recht en Praktijk, 010-4081597

Vierde pensioen- en praktijkcongres*

datum: 28 oktober 2003, 10:00-17:00 uur
docenten: prof. dr. E. Lutjens, mr. H.M. Kappelle, mr. J.M. van Riemsdijk, mr. G.L. Dekkers, mr. W. van Heest, mr. J. Peters Sengers, mr. H. Breuker
plaats: Den Haag
punten: 4
prijs: € 675 exclusief BTW
Elsevier Congressen, 070-4415701

Werken met de Groene Serie Privaatrecht op cd-rom**

datum: in overleg
docenten: mr. L.E.M.H. Hennekens-Marres
plaats: n.n.b.
punten: 2
prijs: € 175 exclusief BTW
Kluwer Trainingen, 0570-647131

Werken met de Juridische Bibliotheek op cd-rom**

datum: in overleg
docenten: mr. L.E.M.H. Hennekens-Marres, R. van Pluuren
plaats: n.n.b.
punten: 4
prijs: € 275 exclusief BTW
Kluwer Trainingen, 0570-647131

Informatievoorziening voor de Jurist (JB/ADW op cd-rom)**

datum: in overleg
docenten: mr. L.E.M.H. Hennekens-Marres
plaats: n.n.b.
punten: 2
prijs: € 175 exclusief BTW
Kluwer Trainingen, 0570-647131

Werken met de Algemene Databank Wet- en Regelgeving op cd-rom**

datum: in overleg
docenten: mr. L.E.M.H. Hennekens-Marres, R. van Pluuren
plaats: n.n.b.
punten: 2
prijs: € 175 exclusief BTW
Kluwer Trainingen, 0570-647131

Angelsaksisch recht***

datum: in overleg, 09:30-17:15
docenten: deskundige docenten
plaats: n.n.b.
punten: 6
prijs: € 495 geen BTW
OSR Juridische Opleidingen, 030-2315314

Jaarcongres Warenwet voor de levensmiddelenbranche***

datum: 9 oktober 2003, 09:00-16:30 uur
docenten: H. van Buuren, dr. J. Schrijver, H.A. Denneboom, mr. drs. K.J. Defares, mr. W.J. Wolff, M.J. Smit, M.A.H. Rijk
plaats: Den Haag
punten: 4
prijs: € 550 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, 070-3789470

2-daagse praktijkcursus Praktijkervaringen met het nieuw erfrecht***

datum: 15 oktober 2003, 29 oktober 2003, 10:00-17:00 uur
docenten: prof. mr. E.A.A. Luijten, prof. mr. W.R. Meijer
plaats: Baarn
punten: 10
prijs: € 1.095 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, 070-3789966

Etikettering van Levensmiddelen***

datum: 20 november 2003, 13:00-17:00 uur
docenten: dr. M.J. Lugt, H. van Buuren, dr. J. Schrijver
plaats: Nieuwegein
punten: 3
prijs: € 395 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, 070-3789470

Biotechnologie***

datum: 11 december 2003, 13:15-17:15 uur
docenten: drs. J.W. van der Kamp, drs. H. de Sitter, dr. J.A.G. van de Wiel, H. van Buuren
plaats: Nieuwegein
punten: 3
prijs: € 395 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, 070-3789470

AFP Masterclass Wetgeving 2004*****

datum: 25 november 2003, 13:00-21:00 uur
docenten: mr. T.C. Hoogwout
plaats: Amersfoort
punten: 6
prijs: € 595 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen, 0570-647518

ADR / MEDIATION

Leergang Conflictbemiddeling LCB 27A (opleiding tot professioneel mediator, NMI-erkend)****

datum: 8 september 2003, 09:30-20:00 uur, 9 september 2003, 09:00-17:00 uur, 9 oktober 2003, 09:30-17:00 uur,

17 november 2003, 09:30-20:00, 18 november 2003, 09:00-17:00 uur, 8 januari 2004; 09:30-17:00 uur, 23 februari 2004, 09:30-20:00 uur, 24 februari 2003, 09:00-17:00 uur, 6 april 2003, 09:30-17:00 uur, 24 mei 2004, 09:30-20:00 uur en 25 mei 2004, 09:30-17:00 uur
docenten: mr. M. Schreuder-Tromp, N. Bremerkamp
plaats: n.n.b.
punten: 72
prijs: € 3.750 geen BTW
Centrum voor Conflictantering, tel. 023-5323196

Leergang Conflictbemiddeling LCB 27B (opleiding tot professioneel mediator, NMI-erkend)****

datum: 11 september 2003, 09:30-20:00 uur, 12 september 2003, 09:00-17:00 uur, 10 oktober 2003, 09:30-17:00 uur, 25 november 2003, 09:30-20:00, 26 november 2003, 09:00-17:00 uur, 9 januari 2004; 09:30-17:00 uur, 24 februari 2004, 09:30-20:00 uur, 25 februari 2003, 09:00-17:00 uur, 7 april 2003, 09:30-17:00 uur, 25 mei 2004, 09:30-20:00 uur en 26 mei 2004, 09:30-17:00 uur
docenten: mr. M. Schreuder-Tromp, N. Bremerkamp
plaats: n.n.b.
punten: 72
prijs: € 3.750 geen BTW
Centrum voor Conflictantering, tel. 023-5323196

CONFLICTHANTERING

Mediation Masterclass:

De (psycho)dynamiek in het conflict***

datum: 26 november 2003, 13:30-20:40 uur
docenten: mr. M.C.Ph. Houben, mr. drs. R.H. Zuijderhoudt, drs. S.E. Booij
plaats: Bilthoven
punten: 5
prijs: € 595 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, tel. 070-3789683

ONDERHANDELEN

Winnend Onderhandelen***

datum: 29 oktober 2003, 09:30-19:30 uur, 30 oktober 2003, 09:00-19:30 uur, 31 oktober 2003, 09:00-17:00
docenten: drs. T. van der Heijden
plaats: Naarden
punten: 22
prijs: € 1.349 exclusief BTW
Alex van Groningen, 020-6390008

GESPREKSVAAARDIGHEDEN

Juridische advies- en vergadervaardigheden**

datum: 2 december 2003, 09:00-17:00 uur
docenten: R. van den Bos
plaats: Amsterdam
punten: 6
prijs: € 455 geen BTW
PAO Vrije Universiteit, 020-4446255

Getuigen- en verdachtenverhoor***

datum: 26 september 2003, 09:15-16:45 uur
docenten: H.L. Benniks, K. Langendoen, M. Moszkowicz, R. van Aniel
plaats: Amstelveen
punten: 6
prijs: € 599 exclusief BTW
Benniks Training en Coaching, 072-5202762

SCHRIJFVAARDIGHEID

Formuleren**

datum: 14 oktober 2003, 11 november 2003, 09:45-17:15 uur
docenten: drs. J. Wiering, dr. H. Kaptein, mr. G. Bots, mr. E. van Unen
plaats: Utrecht
punten: 12
prijs: € 995 geen BTW
OSR Juridische Opleidingen, 030-2315314

OVERIGE VAARDIGHEDEN

Gebruikerscursus AlimentatieRekendisk**

datum: 18 september 2003, 13:30-17:45 uur
docenten: mr. P. van Klinken
plaats: Amsterdam
punten: 4
prijs: € 195 geen BTW
KSU Studie, 020-4496420

GESCHILLENCOMMISSIE
ADVOCATUUR

De uitspraken zijn bewerkt door Germ Kemper, advocaat te Amsterdam. Die bewerking houdt in dat sommige details zijn weggelaten en andere gewijzigd, en ook her en der enige uitweidingen – in het bijzonder waar het gaat om het weergeven van het standpunt van de cliënt of de advocaat – zijn weggelaten.

BINDEND ADVIES GESCHILLENCOMMISSIE ADVOCATUUR
D.D. 14 JANUARI 2003
ADV-Do2/0053

(mrs. Warner-Gorter, Van Dijk en Barge-Coebergh)

Kwaliteit van de dienstverlening, mede beoordeeld aan de hand van het in rekening gebrachte tarief.

Feiten

De advocaat verleent bijstand ten behoeve van een echtscheidingsprocedure. De cliënt is van oordeel dat het de advocaat aan tijd en dossierkennis heeft ontbroken, waardoor onhaalbare en zijn positie verzwakende voorstellen zijn gedaan. Als concreet bezwaar noemt de cliënt dat in een draagkrachtberekening ten onrechte geen rekening is gehouden met reiskosten die de cliënt moest maken om uitvoering te geven aan de omgangsregeling met zijn dochter. Bovendien is bij de alimentatiebepaling uitgegaan van woonlasten van zijn ex-echtgenote van f 1.200 per maand terwijl die lasten in het jaar 2002 in werkelijkheid f 600 per maand waren. De advocaat heeft nagelaten daarover te adviseren en tot tijdelijke aanpassing van de alimentatie te komen.

Nadat de cliënt zijn bezwaren had geuit, heeft de advocaat hem gesuggereerd een andere advocaat in te schakelen. Dat heeft de cliënt gedaan, waardoor hij in hogere kosten is komen te vervallen.

Waar het totaal van het gedeclareerde bedrag niet in verhouding staat tot de geleverde prestaties en de cliënt ook schade heeft geleden, verdient hij een vergoeding ten belope van € 2.722,68.

De advocaat betwist dat er onder de maat is gepresteerd. Voor wat betreft de concrete verwijten geldt dat in overleg met cliënt en de wederpartij de woonlasten van de ex-echtgenote op een fictief bedrag zijn vastgesteld, en dat de werkelijke woonlasten ook niet tot een wezenlijk andere uitkomst zouden hebben geleid omdat het hier gaat om een voorlopige bijdrage in het levensonderhoud van de dochter van partijen en niet om alimentatie voor de ex-echtgenote. De advocaat erkent dat er een gering bedrag aan autokosten buiten beschouwing is gebleven bij de berekening maar stelt dat daardoor geen nadeel is geleden omdat de omgangsregeling toch niet functioneerde.

BEOORDELING VAN HET GESCHIL

De commissie stelt op grond van de stukken en het verhandelde ter zitting enerzijds en als erkend dan wel als niet of niet voldoende weerproken anderzijds vast dat een aantal incidenten heeft geleid tot de vertrouwensbreuk tussen de cliënt en de advocaat. Het is de commissie in dit verband gebleken dat de advocaat onvoldoende tijd voor de

cliënt heeft gehad dan wel dat de advocaat niet die aandacht aan de zaak heeft besteed die de cliënt op basis van het gehanteerde uurtarief mocht verwachten.

Tevens is het de commissie gebleken dat de advocaat onvoldoende is ingegaan op de verschillende aspecten van de zaak en in die zin onvoldoende tijd heeft besteed om de cliënt bijvoorbeeld uit te leggen dat het in het kader van een voorlopige voorziening niet ongebruikelijk is voor bepaalde zaken een vast (soms tijds forfaitair) bedrag aan kosten op te voeren c.q. af te spreken temeer wanneer – zoals in het onderhavige geval – er geen sprake is van feitelijke omgang dan wel de toekomstige woonsituatie van partijen nog onbekend is. Het incident waarbij de advocaat het (fax)bericht van de wederpartij waarin de cliënt, nadat hij zijn dochter gedurende bijna vier maanden niet meer had gezien in de gelegenheid werd gesteld haar in het weekend te bezoeken, niet tijdig heeft doorgegeven acht de commissie in dit opzicht bijzonder ernstig.

De commissie acht het dan ook niet onbegrijpelijk dat deze – onweersproken – omstandigheden hebben geleid tot de door de advocaat gesignaleerde vertrouwensbreuk. De commissie betreurt het in dit verband dat bij kennelijke ontstentenis van de advocaat zelf geen kantoorgenoot ter zitting (van de Geschillencommissie, GJK) is verschenen om het advocatenkantoor in dezen te vertegenwoordigen.

De commissie stelt op grond van het bovenstaande vast dat door de handelwijze van de advocaat een vertrouwensbreuk is ontstaan die ertoe heeft geleid dat de cliënt genoodzaakt was een andere advocaat in de arm te nemen. Gelet op de tarifiering en hetgeen de cliënt op grond van het uurtarief mocht verwachten is de commissie van oordeel dat de advocaat weliswaar is tekortgeschoten maar niet in dusdanige mate dat een hogere schadevergoeding gerechtvaardigd is dan het aanbod dat de advocaat de cliënt bij schrijven van 29 april 2002 heeft gedaan.

Hierbij merkt de commissie op dat ook niet gebleken is dat de door de cliënt geleden schade hoger is dan het bedrag dat de advocaat in verband met het inschakelen van een andere advocaat heeft moeten maken terwijl de kosten die de cliënt in verband met het bijwonen van de zitting door zijn nieuwe advocaat heeft gemaakt ook in dezelfde orde van grootte had moeten maken indien geen vertrouwensbreuk was ontstaan tussen hem en de advocaat.

Op grond van het voorgaande is de commissie van oordeel dat de klacht ten dele gegrond is. Zij ziet daarin aanleiding de advocaat te verplichten de door de cliënt betaalde administratiekosten ten bedrage van € 68,07 aan hem te vergoeden.

Voorzover door de cliënt aangevoerde argumenten c.q. klachten niet zijn besproken kan hiervan verder worden afgezien, omdat deze niet tot een andere beslissing kunnen leiden.

BESLISSING

De advocaat betaalt aan de cliënt een vergoeding van € 907,56. Betaling dient plaats te vinden binnen een maand na de verzenddatum van dit bindend advies. Indien betaling niet tijdig plaatsvindt, betaalt de advocaat bovendien de wettelijke rente over dit bedrag vanaf de verzenddatum van dit bindend advies.

Bovendien dient de advocaat overeenkomstig het reglement van de commissie een bedrag van € 68,07 aan de cliënt te vergoeden ter zake van de administratiekosten.

Overeenkomstig het reglement van de commissie is de advocaat aan de commissie als bijdrage in de behandelingskosten van het geschil een bedrag verschuldigd van € 115.

De commissie wijst het meer of anders verlangde af.

Noot

Uit de overwegingen van de geschillencommissie rijst het beeld op van een moeizame relatie tussen advocaat en cliënt, waarbij de advocaat in elk geval op enige punten blijkt geeft van ofwel onvoldoende vakkennis ofwel onvoldoende aandacht. Dat leidt tot een correctie in de financiële verhouding waarvan de betekenis moeilijk door de lezer kan worden ingeschat. Wat er aan declaraties betaald is, wat de financiële positie van de cliënt is, de uitspraak rept daar niet van, zodat ook onduidelijk is of de cliënt een belangrijke opsteker heeft kunnen inboeken. Zijn claim met betrekking tot de kosten van een opvolgende advocaat is in elk geval niet gehonoreerd, zij het dat de daaraan gewijde overweging ('Hierbij merkt de commissie op...') niet uitmunt door duidelijkheid.

Nu er toch kanttekeningen worden geplaatst: de eerste overweging, waarin gereleveerd wordt dat de advocaat minder aandacht aan de zaak heeft gegeven dan op basis van het gehanteerde uurtarief mocht worden verwacht, roept een vraag op. Aandacht = tijd, en tijd = geld, zodat met wat meer aandacht de declaratie ongetwijfeld nóg hoger zou uitpakken. Als een bedongen uurtarief (aanzienlijk) hoger is dan gangbaar en voor die hoogte ook nog een andere reden moet bestaan dan dat de advocaat daarmee zijn marktwaarde aangeeft, dan zou die reden gevonden kunnen worden in bijvoorbeeld specialistische kennis, die tot op zekere hoogte tot besparing op de door de advocaat te besteden tijd leidt. Een hoger tarief is evenwel niet een signaal dat de advocaat ook nog eens meer tijd dan een ander aan de zaak zal gaan besteden. Het omgekeerde lijkt trouwens ook ongelukkig: zou een advocaat zich nonchalant, in vakkennis of bejegening, mogen veroorloven omdat hij zo'n laag uurtarief rekent?

GJK

ARBITRAAL VONNIS GESCHILLENCOMMISSIE ADVOCATUUR D.D. 20 MAART 2003

ADV-Do2/0072

(mrs. Van der Aa, Schop en Slager)

Het enkele feit dat een cliënt zich mogelijk voor de kosten van rechtsbijstand heeft verzekerd ontslaat hem niet van zijn betalingsverplichting jegens de advocaat.

Onderwerp van het geschil

De advocaat vordert betaling van zijn declaraties, van ongeveer € 9.000. De cliënt verweert zich met de stelling dat hij de advocaat heeft laten weten een rechtsbijstandsverzekering te hebben en dat het op de weg van de advocaat had gelegen om de zaak bij de verzekeraar aan te melden.

Beoordeling van het geschil

De commissie is van oordeel dat de cliënt niet aannemelijk heeft gemaakt dat partijen hebben afgesproken dat de advocaat al dan niet rechtstreeks bij de rechtsbijstandsverzekeraar van de cliënt zou declareren en/of de zaak aldaar zou (moeten) aanmelden. Dit klemt temeer nu de commissie heeft vastgesteld dat de cliënt hierover tegenstrijdige verklaringen heeft afgelegd in die zin dat de cliënt aanvankelijk heeft verklaard dat hij de zaak zelf via zijn tussenpersoon bij de rechtsbijstandsverzekeraar heeft aangemeld terwijl hij zich later op het standpunt heeft gesteld dat de advocaat de zaak bij de verzekeraar had moeten aanmelden.

Onverminderd het vorenstaande overweegt de commissie voorts dat het enkele feit dat de opdrachtgever zich mogelijk voor (de kosten van) rechtsbijstand heeft verzekerd hem niet ontslaat van zijn betalingsverplichting jegens de advocaat. Of en in hoeverre de cliënt (nog) verhaalsrecht heeft op zijn rechtsbijstandsverzekering regaardeert de advocaat niet.

De commissie stelt voorts vast dat de cliënt (de omvang van) de door de advocaat verzonden declaraties die de commissie ook voldoende gespecificeerd acht, niet betwist terwijl het de commissie evenmin is gebleken dat de advocaat bij het opstellen van zijn declaraties is afgevoerd van het tussen partijen onderling overeengekomen uurtarief, dan wel dat de hoogte of de omvang van de declaraties bovenmatig of buitenproportioneel is.

De commissie komt het geheel overziend tot het oordeel dat de advocaat in dezen heeft gehandeld zoals van een redelijk bekwame en redelijk handelende advocaat mag worden verwacht. De commissie komt op grond van het vorenstaande tot de conclusie dat de – kennelijk door de advocaat tot € 9.076 beperkte – vordering kan worden toegewezen.

Wat betreft de arbitrage- en administratiekosten overweegt de commissie dat de cliënt als in het ongelijk gestelde partij veroordeeld zal worden tot betaling van de kosten van deze arbitrage, die worden vastgesteld op € 162 voor het door de Stichting Geschillencommissie voor Beroep en Bedrijf vastgestelde bedrag aan honorarium en verschotten van de arbiters. Gelet op de beslissing wordt eiser geacht het totaal aan arbitragekosten bij wijze van voorschotbetaling mede namens de cliënt te hebben voldaan. De commissie bepaalt voorts dat het bedrag dat eiser terzake aan de arbitragekosten heeft voldaan in zijn geheel komt te vervallen aan de commissie en veroordeelt de cliënt tot betaling van deze kosten.

Beslissing

De commissie:

- veroordeelt de cliënt aan de advocaat te voldoen een bedrag van € 9.076;
- veroordeelt de cliënt tot betaling aan de advocaat van de kosten van deze arbitrage, die worden vastgesteld op € 162 aan honorarium en verschotten van de arbiters;
- wijst het meer of anders gevorderde af.

Disciplinaire beslissingen

- Alle disciplinaire beslissingen die sinds 1986 in het Advocatenblad zijn gepubliceerd zijn ook te vinden op www.advocatenorde.nl en BalieNet
- Publicatie in deze rubriek geschiedt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak, bestaande uit mr. A.G. Beets, mr. J.C.P. Ekering, mr. H.J.A. Knijff, mr. I.E.M. Sutorius, mr. G.J. Kemper en mr. C.H.B. Winters.

PERIKELEN MET DERDENGELDEN

Hof van Discipline 20 september 2002, nr. 3570

(mrs. Van Griensven, Vermeulen, Scheltema, Hooykaas en Pannekoek-Dubois)

Raad van Discipline Leeuwarden, 25 januari 2002

(mrs. Van Riessen, De Goede, Van Hartingsveld, Hemmes en Rotshuizen)

Perikelen met derdengelden. Doorbetaling naar een andere partij dan oorspronkelijk tussen advocaat en cliënt overeengekomen?

Verrekening met declaratie? Vraag of betwiste declaratie door de Raad van Toezicht moet worden begroot, ook al is andersluidend beding opgenomen in de algemene voorwaarden van de advocaat.

- *Advocatenwet artikel 46 (1.4.3.1 Financiële verhouding; 3.4 Jegens tegenpartij in acht te nemen zorg; 4.3 Financieel belanghebbenden)*
- *Gedragsregels 27, 28*

Procedure bij de raad

Feiten

Namens klager voert mr. X een procedure tegen vennootschap A. Klager sluit een overeenkomst met derden, krachtens welke overeenkomst klager het op zich neemt om mr. X te instrueren dat de uit de procedure vrijkomende gelden aan die derde worden uitbetaald in plaats van aan klager zelf. Mr. X verklaart zich daartoe vervolgens bereid.

Wanneer mr. X inderdaad gelden heeft geïncasseerd, vraagt klager hem om f 72.000 aan hem zelf althans aan een ander dan aan de derden in kwestie over te maken, aan welk verzoek mr. X niet voldoet. Onder leiding van de deken wordt vervolgens afgesproken dat mr. X f 75.000 betaalt aan de nieuwe advocaat van klager, tegen finale

kwijting. Nadien treden nieuwe complicaties op, onder meer omdat onder mr. X beslag wordt gelegd en omdat discussie ontstaat over de hoogte van de declaratie van mr. X.

Klager legt vier verschillende klachten voor, waarvan er in het navolgende twee worden besproken.

De eerste klacht houdt in dat mr. X, als bestuurder van de aan zijn kantoor verbonden Stichting Beheer Derdengelden, de voor klager beheerde gelden desverlangd niet terstond aan klager heeft afgedragen, maar onder zich heeft gehouden.

De tweede klacht houdt in dat mr. X ten onrechte zijn door klager betwiste declaraties niet ter begroting bij de Raad van Toezicht heeft ingediend.

Beoordeling

Blijkens de aan de raad overgelegde schriftelijke overeenkomst heeft klager de verplichting op zich genomen om mr. X te instrueren de gelden die vrijkomen uit de procedure tegen A over te boeken naar een derde, B. Uit hoofde van deze verplichting heeft klager aan mr. X onherroepelijk opdracht gegeven de gelden in kwestie door te storten naar de bankrekening van een advocaat in Antwerpen, welke opdracht mr. X schriftelijk heeft aanvaard. Kennelijk onder herroeping van deze opdracht heeft klager bij een latere faxbrief mr. X verzocht om het bedrag van f 72.000 dat mr. X van klager onder zich had op een bankrekening van een andere vennootschap over te maken. Mr. X heeft aan dat verzoek maar ook aan soortgelijke verzoeken nadien niet voldoen. Hij heeft daaraan niet voldaan omdat hij naar zijn oordeel ingevolge de overeenkomst verplicht was om de in het kader van deze overeenkomst ontvangen gelden aan de advocaat in Antwerpen door te boeken (en dus niet aan klager). Bovendien zou hij zijn – overigens

betwiste – rekeningen en andere posten met dit bedrag mogen verrekenen. Naar het oordeel van de raad had mr. X aan het verzoek van klager onverwijld dienen te voldoen, aangezien de oorspronkelijke opdracht om de ontvangen gelden naar de advocaat in Antwerpen door te boeken door klagers uitdrukkelijk en herhaaldelijk verzoek om betaling van het geld aan hem te doen plaatsvinden, was geëindigd. Voorzover hij de betwiste declaraties en andere posten daarmee had willen verrekenen had hij de gelden, die hij van klager in depot had, tot het beloop van het betwiste bedrag in elk geval bij de deken moeten deponeren. Hij heeft echter het geld onder zich gehouden.

Het vorenstaande leidt ertoe dat dit klachtonderdeel gegrond is.

(...).

Het verwijt dat mr. X ten onrechte de door klager betwiste declaraties niet ter begroting bij de Raad van Toezicht heeft ingediend, treft doel. Mr. X heeft in dit verband gesteld dat zijn algemene voorwaarden ten dezen toepasselijk zijn. Ingevolge deze voorwaarden zijn de declaraties definitief, onvoorwaardelijk en niet aantastbaar. De raad is evenwel van oordeel dat mr. X ten dezen niet met succes daarop een beroep kan doen. Art. 32 Wet Tarieven Burgerlijke Zaken schrijft dwingend voor dat in geval van verschil over het salaris door de advocaat aan de cliënt in rekening gebracht de begroting geschiedt door de Raad van Toezicht. Met dwingend recht strijdige bepalingen in algemene voorwaarden zijn derhalve niet van toepassing.

Dit klachtonderdeel is mitsdien gegrond.

Beslissing

De raad verklaart deze klachtonderdelen gegrond. Hij legt terzake aan mr. X een berisping op.

Procedure bij het hof

Overwegingen van het hof

Uit een door klager op 16 augustus 2002 aan mr. X geschreven brief blijkt ondubbelzinnig van de wens van klager om zijn klacht tegen mr. X in te trekken. Het hof ziet geen aanleiding om aan die wens van klager niet tegemoet te komen. In verband daarmee zal het hof de beslissing van de raad vernietigen en verstaan dat op de klacht niet meer behoeft te worden beslist.

Beslissing van het hof

Het Hof van Discipline vernietigt de beslissing van de Raad van Discipline in het ressort Leeuwarden van 25 januari 2002 en verstaat dat op de klacht van klager tegen mr. X niet meer behoeft te worden beslist.

Noot

Mr. X had in de door hem gehanteerde algemene voorwaarden doen opnemen dat zijn declaraties ‘definitief, onvoorwaardelijk en niet aantastbaar’ zijn. Het is de droom van elke crediteur: alleen ikzelf

bepaal wat er verschuldigd is en over de uitslag kan niet worden gecorrespondeerd. Uit het niet-gepubliceerde gedeelte van de beslissing van de raad blijkt dat mr. X zich, voor de hoogte van zijn declaratie, beriep op een mondeling met de cliënt gemaakte afspraak dat hij bij succes een hoger honorarium in rekening zou mogen brengen, waartegen de cliënt zich achteraf en zonder succes verzette. Op grond van die afspraak in combinatie met de algemene voorwaarden stelde mr. X zich op het standpunt dat de bezwaren van zijn cliënt buiten de orde waren. De Raad van Discipline verstoort de droom, door te overwegen dat mr. X op de bepaling in kwestie in zijn algemene voorwaarden niet ‘met succes’ een beroep kan doen.

De raad maakt het zich daarna evenwel onnodig moeilijk door ter adstructie te verwijzen naar de Wet Tarieven Burgerlijke Zaken die dwingend zou voorschrijven dat de Raad van Toezicht de instantie is die over het salaris kan beslissen. Wat mij betreft had de raad kunnen volstaan met een overweging dat het de advocaat niet past om zijn declaraties onder geen beding toetsbaar te maken en dat in de WTBZ en in de Gedragsregels voldoende aanwijzingen zijn te vinden dat het bij een behoorlijke beroepsuitoefening past, dat de advocaat inzicht verstrekt in de berekening van de declaratie en deze desnodig door een derde met verstand van zaken wordt getoetst.

Bovendien dient erop te worden gewezen dat de kans groot is dat de door de WTBZ als bevoegde instantie aangewezen Raad van Toezicht in casu niet aan een oordeel toe zou kunnen komen. Het ging om een door mr. X op zijn tarief toegepaste succesfactor met als bijzonderheid, dat daaromtrent tussen advocaat en cliënt afspraken zouden zijn gemaakt. Het bestaan van een dergelijke civielrechtelijke overeenkomst en de bij betwisting noodzakelijk wordende bewijslevering en -waardering zijn onderwerpen waaromtrent de civiele rechter heeft te beslissen. De praktijk leert dienovereenkomstig dat een Raad van Toezicht, die bij de behandeling van een begrotingsverzoek stuit op een gepretendeerde en betwiste salarisafpraak, zich onbevoegd verklaart. Dat is ook in lijn met een uitspraak van de Hoge raad¹ waarin werd bepaald dat de WTBZ toepassing heeft in geval van een geschil over de hoogte van een declaratie, maar niet in geschillen die niet de omvang van het gedeclareerde bedrag betreffen.

Het *dwingende* karakter van de WTBZ zoals de Raad van Discipline Leeuwarden dat aanneemt, zou er niet alleen aan in de weg staan dat de civiele rechter in plaats van de Raad van Toezicht bevoegd is om in daarvoor in aanmerking komende gevallen de betalingsverplichtingen van de cliënt vast te stellen, maar zou het ook onmogelijk maken dat tussen advocaat en cliënt een bindende afspraak wordt gemaakt over elementen zoals het in rekening te brengen tarief. Immers, een dergelijke afspraak zou nietig zijn en de Raad van Toezicht zou die afspraken moeten negeren, om haar wettelijke taak uit te voeren.²

Zou de WTBZ-regeling dwingend zijn, dan zijn dus niet alleen honorariumafspraken onbestaanbaar, ook zou het niet mogelijk zijn om een geschil over een declaratie door middel van bindend advies of

arbitrage aan het oordeel van de Raad van Toezicht te onttrekken. Art. 1020 lid 3 Rv bepaalt evenwel dat een overeenkomst tot arbitrage niet mag leiden tot de vaststelling van rechtsgevolgen die niet ter vrije bepaling van de partijen staan. Aan Meijer³ ontleen ik dat van geval tot geval moet worden beoordeeld of een zaak van openbare orde is. Een indicatie kan worden gevonden in bepalingen waarin een met name gewone rechter exclusief bevoegd is verklaard. Faillissement en sommige aspecten van intellectuele eigendom zijn in verband met de exclusief aangewezen rechter niet voor arbitrage vatbaar, terwijl ook het familierecht, zonder exclusief aangewezen rechter, gezien wordt als een aangelegenheid van openbare orde. Dat de omvang van een declaratie van openbare orde is valt niet goed in te zien, en dat de Raad van Toezicht in de WTBZ een rol toegewezen heeft gekregen – uitsluitend voor declaraties in burgerlijke zaken en niet in strafzaken, bestuursrechtelijke aangelegenheden en wat dies meer zij – lijkt onvoldoende grond om toch enige overeenkomst, met betrekking tot de hoogte van het tarief of tot vaststelling van de declaratie buiten de Raad van Toezicht om, in strijd met de openbare orde te verklaren. Al in een vooroorlogs arrest⁴ is door de Hoge Raad met zoveel woorden beslist dat het een advocaat vrij staat om met zijn cliënten overeenkomst over het salaris te treffen, ook al zou de cliënt aldus meer verschuldigd zijn dan op grond van de wettelijke bepalingen het geval zou zijn.⁵ Aldus wordt in de jurisprudentie steun gevonden voor de gedachte dat er afspraken over het honorarium kunnen worden gemaakt en aldus aan de exclusiviteit van de Raad van Toezicht kunnen worden onttrokken. Dat is goed nieuws voor de Geschillencommissie Advocatuur en voor de Algemene Raad. Op 9 december 2002 is de Richtlijn Klachten- en Geschillenregeling Advocatuur in werking getreden, met krachtige ondersteuning van de Algemene Raad. Daarin wordt de mogelijkheid geopend om declaratiegeschillen door de Geschillencommissie te laten beoordelen, bij wijze van bindend advies dan wel arbitrage. De uitspraken van de Geschillencommissie staan dus niet aanstonds bloot aan vernietiging.

GJK

OPTREDEN TEGEN VOORMALIG CLIËNT

Hof van Discipline 12 april 2002, nr. 3376

(mrs. Runia, Byvanck, Scheltema, van Loo, Knottnerus)

Raad van Discipline 's-Hertogenbosch 19 februari 2001

(mrs. Bleeker, van Dooren, de Bont, ten Brummelhuis, Kneepkens)

Het optreden tegen een voormalige cliënt is geoorloofd, wanneer de advocaat slechts over zeer algemene informatie met betrekking tot die voormalige cliënt beschikt, die niet is toegespitst op concrete aspecten van de nieuwe zaak.

- *Advocatenwet artikel 46 (2.4.2 Tegenstrijdige belangen van verschillende cliënten)*
- *Gedragsregels 6 en 7*

Feiten

In de periode 1997 tot begin 1998 verleent mr. X rechtsbijstand aan een besloten vennootschap. Het ging om een kwestie van onverschuldigde betaling aan een derde en om een geschil in verband met een koopovereenkomst. Eind 1999 wendt een werknemer van de rechtsopvolger onder bijzondere titel van deze besloten vennootschap zich tot een kantoorgenoot van mr. X, mr. Y, in verband met een hem overkomen bedrijfsongeval en de mogelijke aansprakelijkheid van de werkgeefster. Mr. X, zo spreken mr. X en mr. Y af, zal de arbeidsrechtelijke aspecten voor zijn rekening nemen. Mr. X stelt dat hij telefonisch contact heeft gehad met de directeur van zijn toenmalige cliënte, thans directeur van de werkgeefster, die kenbaar zou hebben gemaakt tegen het optreden van mr. Y (en wellicht ook mr. X zelf) geen bezwaar te hebben; de directeur ontkent zich aldus te hebben uitgelaten. Mr. X schrijft vervolgens ten behoeve van de nieuwe cliënt de vennootschap aan, waarna de door haar ingeschakelde advocaat aan mr. X en mr. Y vraagt zich terug te trekken. Mrs. X en Y zetten hun rechtsbijstand voort, hetgeen leidt tot een door de vennootschap ingediende klacht.

Overwegingen van de raad, beslissing

Tussen de advocaat en zijn cliënt bestaat een vertrouwensrelatie. De advocaat dient er voor te waken dat vertrouwen niet te schenden.

In de onderhavige zaak is weliswaar niet komen vast te staan dat mr. X uit zijn eerdere relatie met klagsters rechtsvoorgangster kennis heeft gekregen die voor hem in de zaak tegen klagster van nut zou kunnen zijn doch het is niet uitgesloten dat zulks in de loop van de zaak wel het geval zou kunnen zijn. Ook de schijn dat er van conflicterende belangen sprake zou kunnen zijn dient de advocaat te vermijden. Mr. X stond het derhalve niet vrij de zaak van de ex-werknemer van klagster tegen klagster in behandeling te nemen, zodat mr. X niet gehandeld heeft zoals een behoorlijk advocaat betaamt en mitsdien de klacht gegrond is.

De raad (...) legt ter zake aan mr. X op de maatregel van enkele waarschuwing.

Overwegingen van het hof

Mr. Y, kantoorgenoot van mr. X, heeft op 22 november 1999 de behandeling op zich genomen van een zaak van de heer A tegen klagster ter zake van letselschade, door de heer A in dienstbetrekking bij klagster opgelopen. Mr. X zou het arbeidsrechtelijke onderdeel van het geschil, verband houdende met de beëindiging van de dienstbetrekking, behandelen. Mr. X had voorheen enkele zaken voor klagster behandeld, laatstelijk een zaak die, naar hij onweersproken heeft gesteld, in april 1998 in een schikking was geëindigd. Mr. X heeft op 22 november 1999 over de zaak van de heer A telefonisch contact opgenomen met de directeur van klagster. Laatstgenoemde heeft per brief van 26 december 1999, gericht aan het kantoor van mr. X en mr. Y, bezwaar gemaakt tegen het optreden van de aan dat kantoor verbonden advocaten tegen klagster.

Waar door klagster en de raad wordt gesproken over de rechtsvoorgangster van klagster wordt daarmee bedoeld klagster zelf, die haar naam heeft doen wijzigen.

Tegen de beslissing van de raad voert mr. X voorts de volgende grieven aan:

Grief 1:

Ten onrechte laat de raad in het midden of er tussen partijen vooraf contact is geweest en klaagster daarbij heeft laten weten geen bezwaar te hebben tegen het optreden van (het kantoor van) mr. X tegen klaagster.

Grief 2:

De Raad geeft een verkeerde uitleg aan de Gedragsregels, met name regel 1, door te overwegen dat het ontstaan van een theoretische kans dat in de toekomst een belangenconflict kan ontstaan voldoende is voor klachtwaardig handelen, en de handelwijze van mr. X strijdig te achten met die welke een behoorlijk advocaat betaamt.

Het hof verstaat de tweede grief aldus dat mr. X zich daarmee keert tegen de overweging van de raad, inhoudende dat weliswaar niet is komen vast te staan dat uit de eerdere relatie tussen mr. X en klaagster mr. X kennis heeft gekregen die voor hem in de zaak van de heer A tegen klaagster van nut zou kunnen zijn, doch dat het niet is uitgesloten dat zulks in de loop van de zaak wel het geval zou kunnen zijn.

Het hof gaat er voorts vanuit dat het samenwerkingsverband tussen mr. X en mr. Y met zich meebracht dat informatie over klaagster, die aan één van hen bekend was, ook bekend was bij of beschikbaar voor een ander.

De beide grieven lenen zich voor gezamenlijke behandeling.

Vaststaat dat, toen mr. Y in november 1999 de zaak van de heer A tegen klaagster op zich nam en mr. X de arbeidsrechtelijke aspecten van die zaak zou behandelen, hij of een van zijn kantoorgenoten geen zaken van klaagster in behandeling had en dat geen andere kantoorgenoten dan mr. X – en die dan nog voor het laatst in april 1999 voor klaagster – was opgetreden. Voorts is niet gebleken van enig verband tussen de zaak van de heer A enerzijds en de zaken, die mr. X voordien voor klaagster had behandeld.

Onder die omstandigheden was het voor mr. X in beginsel niet ontoelaatbaar om voor de heer A tegen klaagster op te treden, tenzij hij of een zijn kantoorgenoten in die zaak gebruik zou maken van relevante gegevens of andere informatie betreffende klaagster waarvan mr. X in die hoedanigheid van voormalig advocaat van klaagster kennis had gekregen.

Met betrekking tot dit laatste heeft klaagster desgevraagd (in brieven aan de deken van 3 en 26 januari 2000, en, in het kader van de klacht tegen mr. Y, van 20 maart 2000) niet meer of anders meegedeeld dan dat mr. X gebruik zou kunnen maken van kennis dan wel inlichtingen die hij en mr. Y in 1998 over klaagster hebben verkregen, van de standpunten van het bedrijf in juridische procedures, wanneer wordt besloten tot het leggen van beslagen respectievelijk tot het beëindigen van een procedure, en hoe wordt onderhandeld. Naar het oordeel van het hof gaat het hier om informatie, die zozeer van algemene aard is en niet toegespitst op concrete aspecten van de zaak van A tegen klaagster, dat dit niet is aan te merken als terzake relevante informatie

omtrent klaagster, waardoor het mr. X niet zou zijn toegestaan om in de bewuste zaak tegen klaagster op te treden.

Daarom is het ook niet van belang of mr. X, zoals mr. X stelt, in diens telefoongesprek van 22 november 1999 met de directeur van klaagster met zoveel woorden toestemming heeft gevraagd en gekregen voor zijn optreden voor de heer A tegen klaagster, dan wel slechts heeft meegedeeld dat hij voor de heer A zou optreden, zoals klaagster stelt. Uitdrukkelijke instemming van klaagster zou immers alleen dan aan de orde zijn geweest als twijfel zou kunnen bestaan over de aanwezigheid van redenen als hiervoor bedoeld, waardoor mr. Y en mr. X niet tegen klaagster zouden kunnen optreden. Nu de directeur van klaagster zijnerzijds daarover in dat telefoongesprek of kort nadien niet heeft meegedeeld – hij heeft zijn bezwaar eerst ruim een maand later, in zijn brief van 26 december 1999 kenbaar gemaakt – mocht mr. X met mr. Y ervan uitgaan dat die twijfel niet aanwezig was.

Uit het voorgaande volgt dat de beslissing van de raad niet in stand kan blijven.

Beslissing van het hof

Vernietigt de beslissing van de raad en verklaart de klacht ongegrond.

FAILLISSEMENTSREKES ALS DRUKMIDDEL

Hof van Discipline, 12 april 2002, nr. 3350

(mrs. Zwitser-Schouten, Heidinga, Sterk, Smits en Gründemann)

Raad van Discipline Arnhem, 5 februari 2001

(mrs. Van der Hulst, Baks, Van Halder, Langeler en Van Wijmen)

De advocaat die sommeert tot betaling binnen zekere termijn en daarbij aankondigt dat, bij gebreke van tijdige betaling, door hem een faillissementsrekest zal worden ingediend, handelt onbetamelijk door reeds binnen die termijn het rekest in te dienen.

- *Advocatenwet artikel 46 (3,3,5 Rechtsmaatregelen binnen sommatietermijn)*
- *Boekhoudverordening 1998 art. 3 lid 2*

Feiten

Bij brief van 5 juni sommeert mr. X klager om binnen zeven dagen op zijn kantoorrekening een bedrag van f 33.837,98 over te maken, welk bedrag zijn cliënte A van klager te vorderen zou hebben, bij gebreke waarvan onverwijld het faillissement van klager wordt aangevraagd. Op 6 juni wordt bij de griffie van de rechtbank het faillissementsrekest ingediend. Bij brief van gelijke datum zendt de griffier van de rechtbank het rekest aan klager en wijst hem daarbij op de mogelijkheid een verzoek tot toepassing van de schuldsaneringsregeling te doen, bij gebreke waarvan de faillissementsaanvraag in behandeling zal worden genomen. Klager voert gemotiveerd verweer tegen de vordering van A. Uiteindelijk wordt het faillissementsrekest, nog voordat de mondelinge behandeling plaatsvindt, door mr. X ingetrokken.

Klacht

- (a) Mr. X heeft ten onrechte van klager verlangd dat hij het bedrag dat de cliënte van mr. X ten onrechte beweerde van klager te vorderen te hebben, zou overmaken op de eigen bankrekening van mr. X in plaats van, zoals gebruikelijk in dit soort zaken, op zijn rekening Stichting Derdengelden.
- (b) Mr. X heeft onrechtmatig jegens klager gehandeld door binnen de termijn, die hij klager had gegund om op zijn brief van 5 juni te reageren, het faillissement van klager aan te vragen.

Verweer

Mr. X voert tot zijn verweer het volgende aan.

Het stond klager vrij om het gevorderde bedrag over te maken op de derdengeldenrekening van mr. X, zoals vermeld onderaan zijn briefpapier. Klager was niet verplicht dit bedrag over te boeken op de door mr. X genoemde kantoorrekening.

Toen mr. X de zaak in behandeling nam was hij niet gehouden klager nogmaals tot betaling aan te manen, aangezien dit reeds eerder door een deurwaarderskantoor was gebeurd. Klager was reeds lang tevoren gewaarschuwd dat er rechtsmaatregelen tegen hem zouden worden getroffen en dat zijn faillissement zou worden aangevraagd. De sommatiebrief van 5 juni was dus louter een formaliteit. Het feit dat op dezelfde dag ook het faillissementsrekest naar de griffie van de rechtbank werd gezonden, is derhalve irrelevant.

Overwegingen van de raad

- (a) Art. 3 lid 2 van de Boekhoudverordening schrijft voor, dat de advocaat erop toeziet, dat derdengelden niet naar de advocaat worden overgeboekt, maar dat zij rechtstreeks naar de rechthebbende, hetzij naar een hem ter beschikking staande Stichting Derdengelden worden overgemaakt. Deze regel beoogt de belangen van de rechthebbende van de derdengelden te beschermen en niet de belangen van degene, zoals klager, die derdengelden betaalt. Naast de rechthebbende had in casu ook de deken kunnen klagen, hetgeen hij niet heeft gedaan. Klager is derhalve bij gebrek aan belang in klachtonderdeel (a) niet-ontvankelijk.
- (b) Een sommatie, dat bij gebreke van betaling binnen een bepaalde termijn (in casu zeven dagen) een faillissementsrekest zal worden ingediend, impliceert tevens de toezegging dat dat binnen die genoemde termijn nog niet zal gebeuren. Mr. X was niet gehouden om deze toezegging te doen, doch nu hij deze heeft gedaan dient hij deze ook na te komen. Door binnen genoemde termijn een faillissementsrekest in te dienen heeft mr. X jegens klager dus niet gehandeld zoals een behoorlijk advocaat betaamt. Klachtonderdeel (b) is derhalve gegrond.

De raad legt de maatregel van enkele waarschuwing op.

Overwegingen van het hof

Zowel klager (ten aanzien van klachtonderdeel (a)) als mr. X (ten aanzien van klachtonderdeel (b)) appelleert. Het hof overweegt in dat verband als volgt.

- (a) De raad heeft terecht geoordeeld dat art. 3 lid 2 van de

Boekhoudverordening aan de advocaat voorschrijft dat hij erop toeziet dat derdengelden niet naar hem worden overgeboekt, maar rechtstreeks naar de rechthebbenden dan wel naar de aan de advocaat ter beschikking staande Stichting Derdengelden. Deze regel beoogt zowel de belangen van de rechthebbende op de derdengelden te beschermen als het algemene belang van een zorgvuldige praktijkvoering door de advocaat. Klager heeft feitelijk juist gesteld dat mr. X het gestelde in art. 3 lid 2 van de Boekhoudverordening niet heeft nageleefd. De Advocatenwet heeft evenwel niet een klachtrecht in het leven geroepen voor eenieder, doch slechts voor degene die door het handelen of nalaten van zijn advocaat (bedoeld zal wel zijn: een advocaat – *bew.*) in zijn of haar belang getroffen is, of kan worden. Voorzover in het algemeen belang een tuchtrechtelijke toetsing is vereist, is het klachtrecht voorbehouden aan de deken van de Orde van Advocaten. In dit licht bezien, heeft de raad terecht klager bij gebrek aan enig eigen belang in klachtonderdeel (a) niet-ontvankelijk verklaard.

- (b) Het hof kan zich verenigen met het oordeel van de raad dat mr. X, die aan klager geschreven had dat bij gebreke van betaling binnen zeven dagen een faillissementsrekest zou worden ingediend, jegens klager niet gehandeld heeft zoals een behoorlijk advocaat betaamt door binnen die termijn het faillissement van klager aan te vragen. Ten aanzien van de aan mr. X op te leggen maatregel overweegt het hof dat mr. X er, gelet op hetgeen hij ter verdediging van zijn handelwijze heeft aangevoerd, geen blijk van heeft gegeven dat hij de onjuistheid van deze handelwijze inziet. Zo luidt de tekst van zijn 'aangepaste sommatiebrief' onder meer: 'Ingesloten treft u aan een kopie van het door mij *heden* (cursivering hof) ter griffie (...) ingediende faillissementsrequest.' Om deze reden acht het hof met eenparigheid van stemmen een verzwaring van de op te leggen maatregel op haar plaats.

Volgt

Het hof legt de maatregel van berisping op en bekrachtigt de beslissing van de raad voor het overige.

NOTEN

- ¹ HR 18 juni 1993, NJ 1994, nr. 4
- ² Zie onder meer Rechtbank Zwolle 27 juni 2001, NJ 2002, 251. Onder verwijzing naar de totstandkoming van de WTBZ, in 1843, memoreert de rechtbank dat de regeling van de WTBZ stoelt op het inzicht dat de raden van toezicht bij uitstek deskundig zijn om te begroten wat advocaten 'naar mate van belang en de moeilijkheid der zaken, mitsgaders van den tijd, welke daaraan besteed heeft moeten worden' toekomt aan honorarium.
- ³ Mr. G. J. Meijer 2002, (Tekst & commentaar Rv), artikel 1020 Rv, aantekening 6.
- ⁴ HR 25 juni 1938, NJ 1939, nr. 419.
- ⁵ Zie ook het in noot 1 genoemde arrest van de Hoge Raad, waarin een soort van salarisafpraak aan de orde kwam. De cliënt beriep zich erop dat hem was toegezegd dat hij geen declaratie zou ontvangen, waarop de kantonrechter zich onbevoegd verklaarde, op grond van de WTBZ, een oordeel uit te spreken. De Hoge Raad vernietigde die beslissing nu niet de omvang van het gedeclareerde bedrag in discussie was maar de vraag of een civielrechtelijke afspraak terzake was gemaakt. Zie ook de in noot 2 genoemde uitspraak van de Rechtbank Zwolle.